ئەم ڕێچکانە بناسە...

علمانیەت
تەبشیر
بەهائیەت

نووسینی : دانا عثمان حسن

ئەم ڕێچکانە بناسە ....

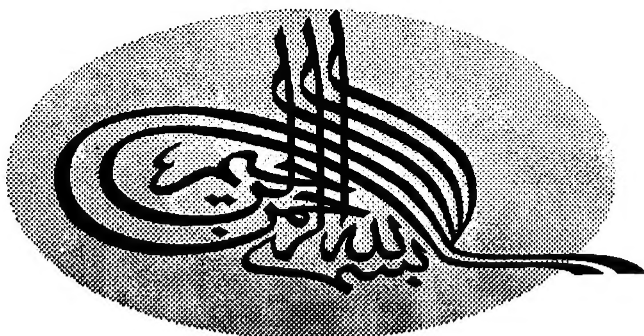
- علمانیەت
- تەبشیر
- بوذیەت

نووسینی

دانا عثمان حسن

چاپی یەکەم

١٤٢٠ك - ١٩٩٩ز

ناوی کتێب: ئەم ڕێچکانە بناسە...

●علمانیەت ●تەبشیر ●بوذیەت

نووسینی : دانا عثمان حسن

ژمارەی سپاردن : (٥٧) ساڵی ١٩٩٩زایینی

تیراژ : (٥٠٠) دانە

چاپ :چاپی یەکەم ساڵی ١٩٩٩زایینی

الحمدلله رب العالمين والصلاة والسلام على رسولنا وقائدنا محمد وعلى اله الطيبين الطاهرين الى يوم الدين وبعد.

گەر بەخێرایی و وریایی سەیرێکی دنیای ئەمڕۆو خەڵکی ئەم سەر زەویە بکەین ئەوە ئەو ڕاستیەمان بۆ دەردەکەوێت کەخەڵکی زۆر دورن لەیاسا بڕیار لەسەر دراو نەگۆڕەکانی خوای گەورەو ئیسلام ،؟ تەنها بەشێکی کەم نەبێت لەدانشتوانی سەر زەوی کەبەڕاستی دین داری دەکەن و بەتەنها پەروەردگاری خۆیان دەپەرستن و دروشمی یەک خواناسی و یەکتاپەرستی بەرزدەکەنەوە، لەهەمان کاتیشدا ئەم کۆمەڵە ئیماندارە یەکتاپەرستە لەلایەن دوژمنانی خواو سەرجەم ڕێچکەو بێباوەڕە مادیەکانەوە توشی سزاو نارەحەتی دەکرێن و ئازار دەدرێن بێئەوەی تاوانیان هەبێت ، تەنها تاوانیشیان بریتیە لەوەی کەدەڵێن (الله) خوامانەو (ئیسلام) دین و بەرنامەی ژیانمانەو (محمد)و هاوەڵانی قدوەو پێشەنگ و پێشەوامانەو تەنها ڕازین بەفەرمانی خواو پێغەمبەرو سەرجەم دین و ڕێچکە دنیاییەکانی تر بەهەڵە دەزانێت ﴿وما نقموا منهم الا أن يؤمنوا بالله العزيز الحميد﴾ هۆکاری سەرەکی بۆ دورکەوتنەوەی خەڵکی لەئیسلام و سەرجەم بەها ڕەوشتیەکان لەم سەردەمەدا دەگەڕێتەوە بۆ دروست بونی چەند بەرنامەو یاساو ڕێچکەی دور لەدین و دژبەئیسلام ، کەهەر یەکەیان بانگەشە بۆ ڕاستێتی خۆی دەکات و لەهەمان کاتیشدا ئیسلام لەبەردەم خەڵکیدا دەکەنە کۆنەپەرستی و دواکەوتن و....))

هەر بۆیە لەم کاتەدا بەپێویستم زانی لەم نامیلکەیەدا کەلەبەردەستی خوێنەرانی بەڕێزدا دەخوێنرێتەوە چەند ڕێچکەو بیروباوەڕێکی نادروست باس بکەم کەخەڵکێکی زۆریان هەڵخەڵەتاندوەو لەئیسلامیان دورخستونەتەوە ، کەبریتین لەهەر سێ ڕێچکەی (علمانی ، تەبشیر ; بوزی). بەکۆمەکی پەروەردگار هەریەک لەم ڕێچکە بێدینانە لەسەرەباسێکی چڕوپڕو سەربەخۆدا باسیان لێوە دەکرێت و حەقیقەتیان دەخرێتە بەردیدەی خوێنەرانی تالە ڕوانگەی ئیسلامەوەو لە نزیکەوە هەریەکەیان بناسین و بەپێوەرە خواییەکان لەتەرازووی ژیری و ڕەوشت و ئیمان و فطرەتدا هەڵیان بسەنگێنێت.

((اللهم اجعل عملی کله صالحاً واجعله کله خالصا لوجهك الكريم))

﴿ان الدين عندالله الاسلام﴾

سلێمانی / محرم / ١٤١٩ك - ١٤ / ٥ / ١٩٩٨ز

بەندی یەكەم

علمانیەت

Secularism

پێناسەی علمانیـەت : ((دائیرەی مەعافی بەریتانی لەپێناسەی ووشەی علمانیەتدا (سیكۆلارزم Secularism) دەڵێ: (هی حركة اجتماعية تهدف الى صرف الناس عن الاهتمام بالاخرة الى الاهتمام بالحياة الدنيا وحدها ....)[1]

واتە: بریتیە لەو جووڵە كۆمەڵایەتی‌یەی كەمەبەستی سەرەكی بریتیە لەدورخستنەوەو پچڕاندنی خەڵكی لەبایەخ دانیان بەڕۆژی دوایی‌و مەشغوڵ كردنیان تەنها بەژیانی دنیا))

یان((اللادنية او الدنيوية، وهى دعوة الى اقامة الحياة على غير الدين))[2]

واتە: مەبەست لەعلمانیەت بریتی‌یە لەبێدینی‌و دنیا پەرستی، هەروەها علمانیەت بریتیە لەو بانگەوازەی كەهەوڵ دەدات بۆ دامەزراندن‌و پێكهێنانی ژیانی ئینسانەكان لەسەر بناغەی بێدینی.

یان ((وهى دعوة الى الدين بعيداً عن مناهج الحياة ونظميها، وفصل الدين عن السياسة والحكم))[3]

واتە/ بریتیە لەو بانگەوازەی كەهەوڵ دەدات بۆ مەبەستی دورخستنەوەی دین لەبەرنامەی ژیانی مرۆڤ‌و دورخستنەوەو جیاكردنەوەی دین لەسیاسەتی وڵات‌و حوكم ڕانی))

پرسیار: ئایا ووشەی علمانیەت لەچیەوە هاتووە؟!

وەڵام : بێگومان ووشەی علمانیەت ووشەیەكی تەرجەمەكراوە بۆ سەر زمانی عەرەبی‌و لەووشەی ((Secularism)ی ئەوروپی وەرگیراوە)[4]

---

(١) مذاهب فكرية معاصرة (محمد قطب) ص (٤٤٥)، الاسلام والعلمانية وجهاً لوجهه

(٢) الموسوعة الميسرة فى الاديان والمذاهب المعاصرة (ص ٣٦٧)

(٣) الجداول الجامعة في العلوم النافعة (فصل الفرق والملل) الشيخ جاسم بن محمد ص ٣٦٢.

(٤) مذاهب فكرية معاصرة (محمد قطب) (ص : ٤٤٥).

هەندێك كەسی ناحاڵی وا لە ووشەی (علمانیەت) تێگەیەنراوە كە(علمانیەت) واتە(زانستو علمو بەرەو پێش چوونی زانیاری) بەڵام لەڕاستیدا وانیە بەڵكو ئەم جۆرە تێگەیشتنە بۆ مەبەستی گومڕاكردنو چاوبەست كردنی خەڵكی بڵاوكرایەوە تاخەڵكی لەحەقیقەتی ئەم ڕێچكە بێدینە تێنەگەنو بەئاسانی شوێنی بكەونو بیكەنە بەرنامەی ژیانی خۆیان، كەواتە بەشێوەیەكی گشتی علمانیەت بریتیە لەو ڕێچكە بێدینەی كەكاردەكات بۆمەبەستی دورخستنەوەو جیاكردنەوەی دین بەگشتیو ئیسلام بەتایبەتی لەژیانی ئینسانو سیاسەتو دەوڵەت داریو هەڵبژاردنی ژیانی دنیا لەسەر بناغەی بێدینیو عەشوایی، هەروەها وەك وتمان علمانیەت هیچ پەیوەندی بە(علم)ەوە نیەو تەنها هۆكاریش بۆ تێكەیاندنی خەڵكی لەم زاراوەیە بەووشەی (علم) گومڕاكردنو چاوبەست كردنیانە.

سەرەتای سەرهەڵدانی علمانیەت لەووڵاتانی ڕۆژئاوادا

بێگومان سەرەتای سەرهەڵدانی بیرۆكەی علمانیەت دەگەڕێتەوە بۆ ساڵەكانی (١٧٨٩)ی زاینی كەشۆڕشی فەرەنسای تێدا ڕوویدا و یەكەم شوێنیش كەئەم بیرۆكەیەی تێدابڵاوبویەوە (ئەورووپابوو)[1] پاشان بەووڵاتانی تری جیهاندا بڵاویەوە.

هۆكاری سەرهەڵدانی علمانیەت لەووڵاتانی ڕۆژئاوادا

هۆكاری سەرهەڵدانی علمانیەت لەووڵاتانی ئەورووپادا دەگەڕێتەوە بۆ چەند هۆكارێكی (دینیو دەروونیو مێژوویو واقعی كەپەیوەست بوو بەووڵاتانی ڕۆژئاوای ئەو سەردەمەوە، كەگەورەترین هۆكاریان بریتیبوو لەهۆكارە دینیەكە ئەویش بەهۆی خراپ ڕەفتاركردنی پیاوانی كەنیسە كەخۆیان بەشوێن كەوتەی عیسا پێغەمبەر دەزانی (علیه السلام) لەگەڵ خەڵكی ئەورووپادا كەغەدرو كاری فێڵ بازیان لەگەڵ خەڵكی ئەوكاتەدا ئەنجام دەداو هەر جوڵەیەكی زانستی لەسەردەمی قەشەكانی ئەورووپادا سەری هەڵبدایا ئەوە دەست بەجێ سەركوتیان دەكردەوەو دژی دەوەستان، هەربۆیە پیاوانی بەناو دینو چاكە خوازی كەنیسەبوونە ستەم كارو چەوسێنەرەوەی هەژارانو پاڵپشت بۆ دەستەڵات دارو سەرمایەدارەكانی ئەو سەردەمە، هەروەها كارگەیشتە ئەوەی كەپیاوانی كەنیسە

---

(١) الموسوعة الميسرة في الاديان والمذاهب المعاصرة (ص ٣٦٨).

بەهەشت‌و دۆزەخیان بەخەڵك دەفرۆشت‌و سەدان‌و هەزاران بیروباوەڕی نادروست‌و خەرافی‌و دوور لەژیرو زانستی لەسەردەمی قەشەو پیاوانی کەنیسەدا بەناوی دینەوە بڵاوبوبوەوە.

لەم کاتەدا خەڵکی ئەوروپا بەگشتی‌و وولاتی فەرەنسا بەتایبەتی هەڵسا بەبەرپاکردنی شۆڕشێك لەساڵی (١٧٨٩) کەبە (شۆڕشی فەرەنسی بەناوبانگەو یەکەم وولات بوو لەئەوروپادا کەبانگەشەی بێدینی‌و سەربەخۆیی خۆی کردو دەستورو یاسای نوێی بۆ وولات دامەزراندن‌و بەناوی گەلەوە فەرمان ڕەوای خەڵکی فەرەنسای کرد، ئەمیش ڕێخۆش کەرێکی گەورەبوو بۆ هاتنە مەیدانی سەرجەم ڕێچکە بێدین‌و ئیلحادیەکانی وەك (مارکسیەت لەئەڵمان‌و ڕوس‌و بڵاوبونەوەی بیردۆزی داروین‌و فرۆید) لەوولاتەکانی تری ئەوروپادا، کەسەرەکی‌ترین هۆکار بۆ ناشرینبوونی دین‌و نەمانی متمانە بەسەرجەم دینە ئاسمانیەکان بریتی‌بوو لەو کارە دزێوو نامرۆڤانەی کەپیاوانی کەنیسە بەناوی دینەوە ئەنجامیان دەدا لەئەوروپادا.

بەڵێ علمانیەت بیانوی واقعی هەبوو بۆ مەبەستی دەرکەوتنی لەوولاتانی ئەوروپا لەبەرئەم خاڵانەی خوارەوە:

١- مەسیحیەت ڕازی‌بوو بەجیاکرنەوەی دین لەدەوڵەت چونکە هەندێ لەیاسا بڕیار لەسەردراوەکانی ئینجیلی دەست کاری کراو باس لەم خاڵە دەکات‌و بەشێوەیەکی ئاشکرا دەڵێ ((اعط ما لقیصر لقیصر، وما لله لله)).

ما لقیصر لقیصر :واتە : بەخشینی دەستەڵات‌و فەرمان ڕەوای‌و سیاسەت بەدەستەڵات دارانی وولات(جا هەرکەسێکە) هەروەها مل کەچ کردن بۆی لەهەموو سەردەم‌و کاتێکدا.

ما لله لله :واتە : بەخشینی دەستەڵات‌و مل کەچ کردن بەقەشەی کەنیسەو ڕازی بوون بەهەموو بڕیارەکانیان.

بەڕاستی ئەم دەقەی کەلەئینجیلدا هاتووە گەورەترین بەڵگەو هاندەرە بۆ جیاکردنەوەی دین لەدەوڵەت لەئەوروپادا چونکە دینی مەسیحیەت خۆی بانگەشەی بۆ ئەم جیابونەوەیە دەکردوو هاندەری سەرەکی‌بوو بۆ دورکەوتنەوەی دین لەدەوڵەت‌و سیاسەت‌و فەرمان ڕەوای‌و بەخشینی بەعلمانیەکان.

بەڵام بەپێچەوانەوە ئیسلام لەسەرجەم دەقە شەرعی‌و بڕیارەکانیدا زۆر بەتوندی دژی ئەم بڕیارەیە کەدین لەدەوڵەت جیابکرێتەوەو خەڵکی مل کەچی هەموو فەرمان

ڕەوایەك ببێتو تەنها لەقاڵبی تاکە کەسیدا بمێنێتەوە، قورئان دەفەرموێت: ﴿ان الحكم الا لله﴾ واتە : کاری بەڕێوەبردنو فەرمان ڕەوای تەنها بۆ پەروەردگارە، بەم شێوەیە:

(أ) بەڕێوەبردنی زەویو دابین کردنی ڕسقو ئاوو هەواو پێداویستیەکان بۆ مرۆڤو هەروەها بەڕێوەبردنی بونەوەرو جیاوازی ئاوهەواو وەرزەکانی ساڵو شەوڕۆژو سەرجەم دیاردەکانی تری بونەوەر تەنها دەستەڵاتی پەروەردگارەو کەس تێیدا بەشدارنیە.

(ب) بەڕێوەبردنی ژیانی خەڵکیش لەڕوی بەرنامە دانانەوە تەنها کاری پەروەردگارەو نابێت کەس بەشداربێت.

هەروەها دەفەرمێت: ﴿ومن لم يحكم بما أنزل الله فأولئك هم الكافرون﴾.

واتە : هەرکەسێ لەکاتی دەستەڵات دارێتیدا کاری بەوە نەکرد کەخوای گەورە دایبەزاندوە کە. قورئانە. ئەوە بێباوەڕە!!

یان پێغەمبەر دەفەرموێت ((لا طاعة لمخلوق في معصية الخالق))[1]

واتە : بەندە نابێت گوێڕایەڵی بۆ بەندەیەکیتر بکات لەکاتێکدا کەفەرمانی کارێکی پێدەکات کەسەرپێچی خوای گەورەی تێدابێت.

هەروەها ئێمەی موسڵمان خاوەنی عەقیدەیەکین کەبوارمان نادات و ڕازینیە بەوەی کەگوێڕایەڵی تەنها فەرمانێك بکەین کەدژی یاساکانی ئیسلام بێت ، وە هەرکەسێکیش ڕازیبوو بەحوکمی غەیری خوا ئەوە لەپێوەری ئیسلامیدا بە(بێباوەڕو ستەم کارو فاسق) لەقەڵەم دەدرێت.

٢ – مەسیحیەت خاوەنی ئەو بەرنامە فراوانە نیە کەهەموو لایەنەکانی ژیانی ئینسانی گرتبێتەوە، بێگومان گەر کەمێك شارەزاییمان هەبێت دەربارەی دینی دەست کاری کراوی مەسیحیەت ئەوە لەو ڕاستیە تێدەگەین کەیەکێکیتر لەو هۆکارانەی کەیارمەتی دەرێکی گەورەی هاتنە مەیدانی علمانیەت بوو لەووڵاتانی ڕۆژئاوادا بریتیبوو لەوەی کەمەسیحیەت لەو سەردەمەدا تەنها لەچوارچێوەی کەنیسەدا کاری دەکردوو سەرجەم لایەنەکانیتری ژیانی ئەوروپی بەردابوو هەر لەکێشە سیاسیو ئابوریو کۆمەڵایەتیو سەربازیو دەرەکیو ناوەکیەکان.

---

(١) متفق عليه.

لەڕاستیدا مەسیحیەت لەو سەردەمەدا تەنها خۆی لەبواری ڕۆحانیەتو ژیانی گۆشەگیریدا دەبینیو بەرنامەیەكی وابەرفراوانی پێنەبوو بۆ چارەسەری كێشەكانی كۆمەڵگای ڕۆژئاواییو توانای وەڵام دانەوەی سەرجەم پرسیارەكانی خەڵكی نەبوون ، لەم كاتەدا بۆشایو كەلەبەرێكی زۆر گەورە كەوتە ژیانی خەڵكی ڕۆژئاواوەو بۆماوەیەك بەم نەخۆشیەوە مانەوە ، بەڵام لەپاش ماوەیەك علمانیەت وەك بەدیلێك بۆ پڕكردنەوەی ئەو بۆشاییەی كەپیاوانی كەنیسە بۆ خەڵكیان دروست كردبوو هاتنە مەیدانی عەمەلیو سەرساحەی ژیانی خەڵكی، هەر بۆیە خەڵكی بەوشێوەیە بارەشی بۆكردنەوەو ئامادەبوون لەپێناو پاراستنی ئەو قەوارە علمانیەدا خۆیان بەخت بكەنو قوربانی بدەن بەمەرجێ پیاوانی كەنیسەو قەشە مەسیحیەكان فەرمان ڕەوایان نەبن!!

بەڵام ئیسلام لەم خاڵەشدا دوورە لەوەی كەبەرنامەیەكی بەرفراوانو شاملی پێنەبێت بۆ خەڵكی، بەڕاستی كاتێ ئەم حەقیقەتەمان بۆ دەردەكەوێت كەلەسەرجەم یاسا قورئانیو فەرمودەكانی پێغەمبەر (ﷺ) تێبگەین.

قورئان وەك بەرنامەیەكی بەرفراوانو كامڵ دەفەرموێت:

﴿ولقد صرفنا في هذا القران للناس من كل مثل وكان الانسان اكثر شيء جدلا﴾ (الكهف: ٥٠)

واتە: هەموو ئەو شتانەی كەئینسان كاری تێی دەكەوێت لەژیانیدا لەقورئاندا باسمان كردووە، بەڵام ئینسان لەزۆربەی كارەكاندا موجادەلە دەكات. یان دەفەرموێت:

﴿ونزلنا عليك الكتاب تبياناً لكل شيء وهدى ورحمة وبشرى للمسلمين﴾ (النحل:٨٩)

واتە: ئەی محمد (ﷺ) كتێبێكمان بۆ ناردویتە خوارەوە كەقورئانە . لەبارەی هەموو شتێكەوە ڕوون كردنەوەی خۆی دەربڕیووە هەروەها ئەم قورئانە هەڵگری سیفەتی ڕێنموییكردنو ڕەحمەتو مژدەی تێدایە بۆ موسڵمانان.

بەڵێ ڕاستیەكی بەڵگە نەویستە كەقورئان هەموو لایەنەكانی ژیانی ئینسانی تێدا باس كرابێتو تەنها لایەنێكی ئینسانی بیرنەكردبێت، ئەویش بەهۆی ئەوەی ئیسلام دواخەڵاتی ئاسمانی پەروەردگارەو لەدوای ئیسلام نیگای خوایو پێغەمبەر ڕەوانە ناكرێت، كەواتە دەبێت قورئان سەرجەم لایەنەكانی ژیانی ئینسانی تێدابێتو تەنها لایەنێك نەمابێت كەباسی نەكردبێت، عیسی (علیه السلام) خوای گەورە ناردی بۆ گەلی بەنی ئیسرائیلو دواپێغەمبەری ئەو گەلەبوو لەدوای موسا (علیه السلام) هەروەها پەرتوكێكیشی بەناوی (ئینجیلەوە) پێبەخشرا بەڵام ئینجیل تەنها پەیوەست بووبەو گەلەوە لەهەمان كاتیشدا تەواوكەری شەریعەتی موسا بوو (علیه السلام).

جێگەی خۆیەتی کەئینجیل هەموو لایەنەکانی ژیانی ئینسانی باس نەکردبێ چونکە بۆ گەلێکی تایبەتو کاتێکی تایبەت هات، بەڵام ئیسلام بەپێچەوانەوە بۆ سەرجەم ئادەمیزادەکانە تاڕۆژی دوایی ﴿ان هو الا ذكر للعالمين﴾

ئیسلام لەهەموو بوارەکانی ژیانی ئینسان یاساو دەستوری تایبەتی خۆی داناوە. بەوپەڕی گونجان لەگەڵ هەموو کاتو سەردەمێکدا هەر لەبوارەکانی:

(أ) بواری عەقڵی: بێگومان ئیسلام وەك دینێکی خوایی ڕێزێکی زۆری لەژێری ئینسانەکان گرتووەو ژیری ئینسانەکانی کردۆتە پێوەرێك بۆ تێگەیشتن لەیاساکانی خۆی واتە (ئیسلام).

هەروەها بەهۆی ژیریەوەکە زۆرێك لەشتە نادیارە غەریبەکان دەدۆزینەوەو باوەڕیان پێدەکرێت هەر لەبونی خواو ڕۆژی دوایو بونی مەلائیکەتو بەهەشتو دۆزەخ، هەروەها تەکلیفو سزا خواییەکان بەسەر ئینسانی خاوەن ژیریدایە نەك بەسەر کەسانێکدا کەنعمەتی ژیریان لێسەنراوەو دەرك بەچاكو خراپو دۆستو دوژمنی خۆیان ناکەن.

ئەوەندە بەسە کەزۆرجار لەقورئاندا خوای گەورە سەرجەم مرۆڤەکان بەباس کردنی وشەی (عەقڵ) ڕادەچڵەکێنێو دەفەرموێت: ﴿لعلكم تعقلون﴾ ﴿عبرة لاولى الالبـــاب﴾ واتە: (خاوەن ژیریەکان).

(ب) ئیسلام خەڵکی هان دەدات لەسەر داهێنانو کاری تازەگەری نەك شوێن کەوتنی کۆنەکانو کاری لاسایی کردنەوە؛ بێگومان ئیسلام هاندەرێکی سەرەکیو پاڵ پێوەنەری مرۆڤەکانە لەبواری بەکارهێنانی ژیریانو داهێنانو ڕادەربڕینو اجتهادکردن لەهەموو ئەو کێشەو گرفتانەی کەلەو سەردەمو کاتەدا توشی خەڵکی دەبێت ، ئیسلام نەك هەر کاری تازەگەریو اجتهادی بەلاوە پەسەندە بەڵکو هانیشمان دەدات لەسەر گەیشتن بەو کارە، هەربۆیە دەرگای اجتهادو تازەگەری لەهەموو سەدەو سەردەمێکدا لەسەر پشت بووەو پێغەمبەریش مژدەی داوە بەوکەسانەی کە اجتهاد دەکەن بەوەی کەدەفەرموێت: (ئەو کەسەی کەموجتەهیدە دوو پاداشتی هەیە لەکاتێکدا ڕاستیکرد، خۆئەگەر هەڵەشیکرد ئەوە یەك پاداشتی هەیە چونکە خۆی ماندوکردووە) بەڵێ لەهەمان کاتیشدا دژی لاسایکردنەوەو تەقلیدی کۆنانەیە، هەر بۆیە قورئان زۆر بەتوندی هێرش دەکاتە سەر بێباوەڕەکانی سەردەمی پێغەمبەر دەفەرموێت:

﴿واذا قيل لهم اتبعوا ماانزل الله قالوا بل نتبع ما الفينا عليه أباءنا او لو كان اباءهم لايعقلون شيئاولايهتدون؟!﴾ (البقرة: ١٧٠)

(ج) ئیسلام دینێکی واقعیە : ئیسلام زۆر پێچەوانەی مەسیحیەتە چونکە مەسیحیەکان تەنها بایەخ دەدەن بەلایەنی ڕۆحی و ژیانی گۆشەگیری و وازهێنان لەدنیاو خۆشیەکانی، بەڵام ئیسلام بەشێوەیەکی واقعی و دور لەهەموو بیروباوەڕێکی خەرافی و دور لەژێریەو دەروانێتە مرۆڤەکانەوەك ئینسان مامەڵەیان لەگەڵدا دەکات نەك وەك (جنۆکەو مەلائیکەت) بەڵکو ئیسلام وادەدوێ دەربارەی مرۆڤ کەڕاست دەکات و هەڵەش دەکات و ڕۆدەچیٚ و ڕاست دەبێتەوە هەروەها لەبارەی ژیانیشەوە ئیسلام بەشێوەیەکی زۆر واقعی لەژیان دەکۆڵێتەوەو ئاگاداریان دەکات کەدنیا کێڵگەی دواڕۆژەو ئینسان بەسەرجەم ئامانج و مەبەستەکانی خۆی ناگات لەدنیادا، بەڵکو لەدواڕۆژدا بەسەرجەم داواکاریەکانی دەگات گەر لەدنیادا خواپەرست بوبێت.

(د) ئیسلام دینی زانستە (علم): هەروەها یەکێکی تر لەو خاڵانەی کەئیسلام ی وەك دینێکی ئاسمانی و خەڵاتێکی خوای پێجیادەکاتەوە لەدینی مەسیحی بریتیە لەوەی کەئیسلام بایەخێکی تەواوی داوە بەبواری زانست و دەفەرموێت:﴿قل هل يستوى الذين يعلمون والذين لايعلمون!؟﴾

بێگومان ئەخێر، قورئان و فەرمودەکانی پێغەمبەر گەورەترین زانستی تێدایە کەلێرەدا بواری باس کردنیان نیە.

بەڵام بەپێچەوانەوە مەسیحیەت و عیلم زۆر دورن لەیەکەوە چونکە قەشەکان گەورەترین بەربەست بوون بۆ بەرپەرچ دانەوەی هەموو ئەو زانستانەی کەلەسەدەکانی (١٧)و دواتردا پەخش دەکرا، تاکار گەیشتە کوشتنی زاناکان و لەسەرو هەموشیانەوە (گالیلۆ) کەزانایەك بوو بەدەست ی قەشەکان کوژرا بەتۆمەتی ئەوەی کەوتی زەوی خڕە!!

(ه) ئیسلام دینی دنیاو پاشەڕۆژە : گەورەترین هۆکار بۆ سەرهەڵدانی ڕێچکە مادیەکان بەگشتی و علمانیەت بەتایبەتی بریتی بوو لەوەی کەقەشەکان دەستیان دابوویە گۆشەگیری و ڕەهبانیەت و لەسەر ڕێ ڕەوی پێشینانی خۆیان دەڕۆیشتن کە قورئان لەبارەیانەوە دەفەرموێت: ﴿ورهبانية ابتدعوها ماكتبناها عليهم﴾ ...واتە : گاورەکان هەڵسابوون ژیانی گۆشەگیریان بۆ خۆیان هەڵبژاردبوو و فەرزیان کردبوو لەسەرخۆیان بێئەوەی لەسەریان فەرزبکرێت و داوایان لێبکرێت ، بەڵێ ئەمە حاڵ و تێگەیشتنی قەشەکان بوو دەربارەی دنیاو دواڕۆژ کەوایان حساب دەکرد هەتا پیس و پۆخڵ و چڵکن بێت وزیاتر گۆشەگیربیت و واز لەژیانی دنیاو خۆشیەکانی بهێنن ئەوە زیاتر لەخوای گەورە نزیك دەبیتەوەو پلەی بەرزترت هەیە لەبەهەشتدا. هەربۆیە لەیەکێ لەبڕگەکانی (ئینجیلدا) هاتووە دەڵێ:

((من طلب الفردوس فخبزٌ الشعير ونام مع الكلاب فی المذابل))[1]

واتە: هەرکەسێ خوازیارەکە بچێتە ناو بەهەشتو فیردەوسی بەنسیب ببێت ئەوە نانی جۆ بخواتو شەوانیش لەکاتی خەودا لەگەڵ سەگدا بنوێت لەو جێگایانەدا کەخۆڵو پیسی لێخڕدەکرێتەوە.

بەڵێ ئەوە بۆچوونو تێگەیشتنی پاپاکانی کەنیسەبوو دەربارەی دینو دنیا. بەڵام ئیسلام زۆر بەپێچەوانەوە دەربارەی دنیاو پاشەڕۆژی مرۆڤەکان دەدوێو تەوازنو یەکسانی لەنێوان ژیانی دنیاو هەوڵ دان بۆ پاشەڕۆژ دروست دەکاتو دەفەرموێت: ﴿وما الحياة الدنيا إلا متاع الغرور﴾ یان ﴿وما الحياة الدنيا الا قليل﴾ ..واتە : بەڕاستی ژیانی دنیا خۆشیەکی گومڕاکەرەو خوات بیردەباتەوە یان ژیانی دنیا لەچاو دواڕۆژدا زۆر کەمە.

بەڵام بۆ هاوسەنگ کردنەوەی ئەم لایەنە دەفەرمێت:﴿ولا تنس نصيبك من الدنيا﴾ ..واتە : ئەوبەشەی کەخوای گەورە بۆی داناویت لەدنیادا پشت گوێی مەخەو هەوڵ بدە بۆ بەدەست خستنی.

٣ - مێژووی کەنیسە غەیری مێژووی ئیسلامەو جیاوازیەکی زۆری هەیە: یەکێکی تر لەو هۆکارانەی کەبووە ڕێخۆش کەرێك بۆ دروست بوونو هاتنە مەیدانی ڕێچکەی علمانی لەوڵاتانی ڕۆژئاوادا بریتیبوو لەو مێژووە ڕەشو پڕتاوانەی کەنیسەی گاورەکان کەبەسەریان بردبوو لەگەڵ ئەو خەڵکەی کەمامەڵەیان دەکرد لەگەڵیاندا، بەڕاستی مێژوویەکی ترسناکو خوێناویو پڕ تاوانو تۆقاندن بوو بەچەند شتانێکی خەیاڵیو دور لەڕاستیەوە بەرپەرچی بۆچوونو فکری خەڵکیان دەدایەوەو بەسەرکوت کردنو گرتنو بەندکردن بەرپەرچی ئازادیو سەربەستیان دەدایەوەو بەنەفامیو سەرجەم بیروباوەڕە خەرافیەکان وەڵامی جوڵە زانستیەکانیان دەدایەوە.....))[2]

مێژووی کەنیسە لەگوێی ئینسانە ڕۆژئاواییەکان مانای داگیرکردنو کوشتنو سەربڕینو تۆقاندنی بەردەوام دەگەیەنێت.

هەر بۆیە بەشاهدی پیاوێکی وەك ((امری ریفر) لەکتێبی (تحليل السلام)دا باسی هۆکارەکانی فەشەلی مەسیحیەت دەکاتو دەڵێ: (ان القتل الواسع النطاق والتعذيب،

---

(١) الانسان بين المادية والاسلام (تاليف محمد قطب))

(٢) الاسلام والعلمانية وجهاً لوجه (دكتور يوسف القرضاوی) ص (٥٧)

والاضطهاد، والضغوط التي شهدنا في منتصف القرن العشرين، لادلة قاطعة على الافلاس الكامل للمسيحية)[1]

واتە: ئەو کوشتنە بەرفراوان و ئازارو داگیرکردن و پاڵپەستۆیەی کەلەسەدەکانی ناوەڕاستی چەرخی بیستەمدا لەلایەن مەسیحیەکانەوە ئەنجام درا، بەڵگەیەکی گەورەیە لەسەر هیچ پێنەمان و لەناوچونی بەیەك جارەکی مەسیحیەت ، بەڵێ بەکورتی ئەمە مێژووی پڕلەتاوان و کارەساتی گاورەکان بوو کەبەناوی دینەوە لەڕۆژئاوادا ئەنجامیان دەدا!! ئاخۆ دەبێت لەکۆمەڵگاو کاتێکی ئاوادا خەڵکی چ باوەڕو متمانەو ئومێدێکی بەدین بمێنێ؟! ئاخۆ دەبێت خەڵکی لەستەم و زۆری ئەم گاورە مەسیحیەیانە ڕاوبۆچون و باوەڕی چی بەسەربێت بەرامبەر پەروەردگارو دینە ئاسمانیەکانی تر؟!.......

بێگومان ئەم پرسیارەو سەدان پرسیاری تری لەم جۆرە ئەمە وەڵامەکەیەتی کەبڵێین: ((بەرپەرچ دانەوەی سەرجەم دینە ئاسمانیەکان و فڕێدانیان و باوەڕنەکردن بەسەرجەم لایەنە نادیارەکانی کەبەئەودیو سروشت ناسراون (میتافیزیکا)و هەروەها ئەنبڕاندن و متمانەکردن بەهەموو ئەو کەسانەی کەدژی ئەم فەرمان ڕەوا گاورە مەسیحیانە دەوەستێ، بەڵێ علمانیەت ئاواو بەو شێوەیە لەووڵاتانی ڕۆژئاوادا ڕەگی داکوتاو بویە (بەدیلێکی زۆر دروست بۆ گاورەکان))).

بەڵام ئایا مێژووی ئیسلامیش هەروایە؟! ئایا دەگونجێ بڵێین مێژووی ئیسلامیش هەروەك مێژووی مەسیحی وەهایە؟! بێگومان مێژووی ئیسلامی خۆی وەڵامی ئەم پرسیارەمان دەداتەوە بەووشەی ((نەخێر))، *مێژووی ئیسلامی و ڕوداوەکانی لەگەڵ مێژووی مەسیحی و ڕوداوەکانیدا وەك زەوی ئاسمان دوورن لەیەکترەوە چونکە:*

(أ) لەسەردەمی دەسەڵاتی مەسیحیە گاورەکاندا زانست و زانست خوازان بەپەڕی توندوتیژی و تۆقاندن مامەڵەیان لەگەڵدا دەکراو سەرکوت دەکرانەوە بەڵام لەسەردەمی دەسەڵاتی ئیسلامیداو لەسەدەکانی ناوەڕاستدا موسڵمانان خۆیان پێشەنگ و پێشەوای سەرجەم ڕەوتە زانستیەکان بوون و تاکە کۆمەڵ بوون لەجیهاندا لەبواری زانست و هونەرو فەلسەفەو.. هتد)) هەروەك مێژوو نوسێکی وەك (سیدیۆ) لەکتێبی (تاریخ العرب)دا دەڵێت: ((كان المسلمون في القرون الوسطى متفردين في العلم والفلسفة والفنون وقد

---

(١) هەمان سەرچاوەی پێشوو.

نشروها اینما حلت اقدامهم وتسربت عنهم الى أوروبا فكانوا هم سببا لنهضتها وارتقائها))[1]

واتە: ((موسڵمانان لەسەدەکانی ناوەڕاستدا تاکە کەس بوون لەزانستو فەلسەفەو هونەردا، هەروەها موسڵمانەکان هەڵسان بەگەیاندنی ئەم زانستەو فەلسەفەو هونەرە بەهەموو ئەو جێگایانەی کەپێیان تێی دەچوو، ئەم زانستە بەرەو ئەوروپا کەوتەڕێو موسڵمانەکان بونە هۆکاری سەرەکی ڕاپەڕاندنو بەرزکردنەوەی ئاستی زانستیو فەلسەفیو هونەری ئەوروپاییەکان)).

(ب) لەسەردەمی جێگیربوونو فەرمان ڕەوای گاورە مەسیحیەکاندا سەربەخۆیو ئازادیو مافە ڕەواکانی خەڵکی بەئاشکرا پێشێل دەکرانو سەرکوت دەکران، هەربۆیە ئەو جولەکانەی کەلەووڵاتە مەسیحیەکان جێگیربوون دەرکرانو بێچارەمانەوەو هیچ دەوڵەتێکیش متمانەی بەجولەکە نەدەکرد کەلەووڵاتی خۆیدا جێیان بۆ بکاتەوە چونکە خەڵکی ئەو سەردەمە جولەکەیان باش دەناسی کەچەندە ئاژاوەچیو خیانەت کارن، هەربۆیە تاکە ووڵاتێك لەجیهانی ئەو سەردەمەدا کەجێی بۆجولەکە کردەوەو پەنای دا موسڵمانان بوو لەووڵاتی (ئەندەلوس) کە (ئیسپانیا)ی ئێستا دەکات.

کەئەمەش گەورەترین بەڵگەیە لەسەر ستەمی گاورەکانو لێبوردنو دڵ فراوانیو پێبەخشینی ئەوپەڕی ئازادی لەلایەن موسڵمانەکانەوە))[2]

بەڵێ ئەمە بەراوردێکی خێراو کەم بوو لەنێوان مێژووی ئیسلامو مێژووی مەسیحیە خاچ پەرستەکانەوە، کوردیش لەمێژەوە ووتویانە مشتێك نمونەی خەروارێکە.

فەشەلی علمانیەت لەووڵاتانی ئیسلامیدا

گەر ئەوەی باسمان کرد لەخراپی مامەڵەکردنی مەسیحیەکانو تایبەت مەندیەکانی دینی دەستکاری کراوی مەسیحیەتو کوشتنو تۆقاندنی خەڵکیو بڵاوکردنەوەی بیروباوەڕی خەیاڵیو ڕاوەستان دژی زانستو مافەکانی خەڵکیو دابەش کردنی کارتی بەهەشتو دۆزەخ بەسەر خەڵکیو هاندانی خەڵکی بە مل کەچ بونیان بەرامبەر هەر فەرمان ڕەوایەك کەفەرمان دەکات ((اعط مالقیصر لقیصر))و چەندین ڕوداویتری لەم

---

(١) روح الدين الاسلامي (عفيف عبدالفتاح طبارة) ص (٢٨٧)

(٢) رؤية اسلامية لاحوال عالم المعاصر (محمد قطب)

جۆرە بێت ئەوە هەرگیز ڕاست‌و دروست نیە کە علمانیەت لەووڵاتانی ئیسلامی بەرقەراربێت‌و بە ئەنجامی کۆتای بگات، چونکە لەوەوپێش باسمان کرد کەگەورەترین هۆکار بۆ دروست بون‌و سەرهەڵدانی علمانیەت لەولاتانی ڕۆژئاوادا بریتی‌بوو لەکاری گەری خراپە مامەڵەکردنی قەشە گاورە مەسیحیەکانی ئەورووپاو مێژووە ترسناک‌و ڕەشەکەیان ، بەلاّم ئەئیسلام ئەو مێژووە ڕەشەی تۆمار کردووە وەك مەسیحیەت و ئەلەسەردەمی دەستەلاّتیشیدا دژی خەڵك‌و پێشکەوتن‌و پێشکەوتنە زانستیەکان وەستاوە، *کەواتە بەپێ ئەم پاسایەی سەرەوە سەرهەڵدان‌و دروست بوونی علمانیەت لەووڵاتانی ئیسلامی هیچ بەڵگەیەکی پێ‌نیە چونکە:*

١) علمانیەت بەتەبیعی حاڵ دژایەتی لەگەڵ یاساکانی ئیسلامیدا هەیە کەئیسلام دینی ڕاست‌و پێشەنگی ئەو گەلە موسڵمانەیە کەعلمانیەت بەحسابی خۆی تێیدا دروست‌و جێگیربووە.

٢) هەروەها علمانیەت دژایەتیەکی زۆری هەیە لەگەڵ سەرجەم ڕەوشت‌و تێگەیشتنە ئیسلامیەکاندا. لەبەرئەوە علمانیەت هیچ بیانویەکی ڕاستی بەدەستەوە نیە بۆ خۆ فەرزکردن‌و بەئەنجام گەیشتنی لەووڵاتانی ئیسلامی.

بێگومان علمانیەت بەوپەڕی هەوڵ دانەوە دەستیان کرد بەگۆڕینی فطرەتی خەڵکی وولاّتانی ئیسلامی‌و بەرنامەی ژیانیا ن بەلاّم خەڵکی وولاّتانی ئیسلامی بەو شێوەیەی کەعلمانیەت دەیویست وەلاّمیان نەدانەوەو کەوتنە دژایەتی لەگەڵیاندا، هەربۆیە ئەم دژایەتیە تا ئێستاش بەردەوامە.

گومانی تێدانیە کەعلمانیەت لەووڵاتانی ئیسلامیدا چەندە زۆر بمێنێتەوەو ڕەگ داکوتێ ئەوەندەو زیاتریش لاوازو بێ‌ڕێزو پشت گوێ دەخرێت چونکە خەڵکی وولاّتانی ئیسلامی بەوپەڕی باوەڕو ڵێبڕانەوە دینی ئیسلامیان قبوڵ کردووەو بەدینی سەرەکی‌و دنیاو قیامەتی خۆیان‌و ئەوانەی دوای خۆشیانی دەزانن، لەبەرئەوە ڕۆژ بەڕۆژ خەڵکی زیاتر پاکی بەرنامەی ئیسلامی بۆ دەرکەوێت و زیاتریش گەندەڵی‌و فەشەلیەتی علمانی بۆ ڕون دەبێتەوە ، بەڵگەی زیندوشمان بریتیە لە((تورکیا))

((بێگومان تورکیا لەدوای ڕوخانی خەلافەتی عوسمانی لەساڵی (١٩٢٣) علمانیەکان فەرمانڕەوای تێدا دەکەن کەیەکەم کەسیان (کمال ئەتا تورکی)) دروست کراوی جولەکەبوو، *ئەتا تورك پێش ئەوەی بێتە سەر کورسی فەرمان ڕەوای لەتورکیا*

لەلایەن جولەکەی صەهیۆنیەتی جیهانیەوە (٤) بەڵێنی لێوەرگیرا کەکاتێ هاتە سەر حوکم دەبێت جێبەجێیان بکات:

(أ) دەست بەجێ جیاکردنەوەی دینی ئیسلام لەبەڕێوەبردنی تورکیا (واتە لەحوکم و سیاسەت)

(ب) دژی هەموو ئەو جوڵە ئیسلامیانە بوەستێ کەلەتورکیادا ئەنجام دەدرێت.

(ج) دژی هەموو ئەو لایەنانە بوەستێ کەدەنگیان دەخەنە پاڵ دەنگی خەلافەتی ئیسلامی و دەبنە پاڵپشتی، بۆ مەبەستی بنیادنانەوەی جارێکی تر .

(د) دەبێت دەستورو تورکیا یاسایەکی علمانی هەڵبژێردرێ غەیری دەستوری ئیسلامی))[1]

بەڵێ کاتێ (ئەتاتورك)ی علمانی هاتەسەر حوکم هەرچوار خاڵەکەی جێبەجێکردو بەرپەری تواناو دەستەڵاتی سەربازی بەئاگرو ئاسن بەرپەرچی گەلی موسڵمانی تورکیای دایەوەو سەرجەم یاساو دەستورەکانی ڕۆژئاوای بەسەر خەڵکی تورکیای موسڵماندا جێبەجێکرد هەر لەبواری (ڕامیاری و کۆمەڵایەتی و ئابوری و ڕۆشنبیری و بوارەکانی پەروەردەو فێرکردن) تاکار گەیشتە ئەو ئەنجامەی گەلی تورکیای موسڵمان یان دابڕێنی لەئیسلام هەروەك چۆن مەڕێك دادەڕنی لەبەرگ و پێستی خۆی، لەگەڵ ئەمەشدا دەستورو یاساکانی خوای گەورە دورخرایەوە لەکۆمەڵگاو خەڵکی تورکی تەنانەت لەبواری ژیانی خێزانی و یاسا تایبەتیەکانەوە کەپەیوەستە تەنها بەئینسانەوە ((قانون الاحوال الشخصیه)).

بەڵام دوای ئەم هەموو تاوانە کە علمانیەکان بە بەکارهێنانی هێزی سەربازی و گۆڕینی دەستورو بوارەکانی پەروەردەو فێرکردن و بڵاوبوەنەوە گەورەترین بەرەڵای و ڕوتوقوتی ئافرەتان و زۆربونی باڕونادی ئارەق و دروست کردنی دەیان و سەدان هۆڵی بەدڕەوشتی بۆ ڕەقص و سەمای ئافرەتان و زیناکردنی لەگەڵیاندا و ئیهانەکردنی ئافرەتانی سەرپۆش بەسەرو پیاوان و گەنجانی موسڵمان و.. سەدان و هەزاران کاری لەمە خراپ تر کەئەنجامیاندا ، بەڵام ئایا ئەتاتورك و پاڵپشتەکانی بەغەرب و وڵاتە زل هێزەکانی دنیاوە توانیان بیروباوەڕی ئیسلامی خەڵکی تورکیا بگۆڕن؟! ئایا توانیان ڕۆشتە ئیسلامی و سەرجەم بەها ئیسلامیەکانی خەڵکی موسڵمانی تورکیا بگۆڕن؟!

---

(١) المؤامرات الدولية ضد الاسلام (تاليف (ام بنان) (ص(٩)

بەڕاستی ئێمە ناڵێین نەخێر واقع شاهدی ئەم ڕاستیەیەو ئەو دەڵێت ((نەخێر)) چونکە لەگەڵ ئەو هەموو کاریگەریەی کەعلمانیەت کردی لەسەر ژیانی گەلی تورکی موسڵمان کەچی ڕۆژ بەڕۆژ زیاتر دەگەڕانەوە بۆ باوەشی ئیسلام و زیاتر مزگەوتەکان لەپەرەسەندا بوون ، پەرتوکی ئیسلامی کتێبخانەکانیان دەڕازاندەوەو دیاردەی حیجاب و سەرجەم خورەوشت و ڕوکەشە ئیسلامیەکان لەبەرەو زۆربوندا بوون.

ئەوەندە بەسە کە ڕۆژنامەی (لوموند بلوماتیك)ی فەرەنسی لەبەرواری ١٩٨٣/١/١٨دا دەڵێ:

((بعد نصف قرن من الحكم العلماني، هناك حديث الان عن انبعاث الاسلام مجدداً في تركيا التي كانت أوائل الدول الاسلامية التي فصلت بين السياسة والدين))[1]

واتە: لەپاش نیوسەدەو فەرمان ڕەوای علمانیەکان لـــە تورکیا دەنگ و باس و ڕوداوێکی تازە هاتەکایەوە کەبریتی بوو لەزیندوبونەوەو هەڵسانەوەی بانگەوازی ئیسلامی، شایانی باسە تورکیا یەکەم دەوڵەتی ئیسلامی بوو کەدینی ئیسلامی لێدورخرایەوە لەبوارەکانی سیاسەت و بەڕێوەبردنی کاروباری وڵات.

بەڵێ ئەم قسەیە ساڵی (١٩٨٣) وتراوە کە علمانیەت لەوپەڕی هێزو دەسەڵاتیا بووە لەتورکیا بەڵام لەم چەند ساڵەی دوایداو لەساڵی (١٩٩٦)دا بەدیار چاوی هەموو جیهانەوە لە تورکیادا دەست کرا بەهەڵبژاردنی پەرلەمانی بۆ سەرەك وەزیرانی وڵات و لەئەنجامدا (حزبی ڕەفای ئیسلامی) (زۆرینەی) کورسی پەرلەمانی بەدەست هێناو دەنگی لەسەرجەم علمانیەکانی تر زۆرتربوو.

تێبینی: بەڕاستی من نامەوێت لێرەدا باسێکی چڕوپڕی حزبی ڕەفاو چۆنیەتی هەڵبژاردن و هۆی پاشگەزبونەوەی (ئەربەکان) لەکورسی دەسەڵات و چەند شتانێکی تری لەم باسانە شی بکەمەوە، بەڵام ئەوەندەم مەبەستە کەسەرجەم خەڵکی بە(موسڵمان و علمانی)ەوە ئەوە تێبگات کەعلمانیەت لەوڵاتانی ئیسلامیدا نایەتە بەرهەم و بەڵگەشمان بۆ ئەم ڕاستیە ئەوەیە، گەر علمانیەت وەك چۆن لەڕۆژئاوادا پێی داکوتاو جێگیربوو ئاواش لە وڵاتانی ئیسلامی جێگیر بوایە نەبوایە، یەکەم شوێن لەتورکیادا جێی خۆی لەدڵی خەڵکی موسڵمانی تورکیادا بکردایەوە کەبۆماوەی (٧٠) ساڵ زیاترە علمانیەت حوکم دەکات.

---

(١) الاسلام والعلمانية وجهاً لوجه (د. يوسف القرضاوي) (ص: ٦١).

فکرەو بۆچونی علمانیەکان لەووڵاتانی ڕۆژئاوادا

کاتێك علمانیەت لەووڵاتانی ڕۆژئاوادا بڵاوبویەوەو ناسرا لەلای خەڵکی هەوڵیدا کەلەو بەرنامەو فکرەی کەلەسەری دروست بووە پەخشی بکات بەناو خەڵکیداو پەروەردەیان بکات لەسەری کەگرنگ ترین و سەرەکی‌ترین خاڵی بڕیار لەسەردراوی بەرنامەکانیان ئەمانەبوون:

(١) خوای گەورە هیچ پەیوەندیەکی بەژیانی دنیای خەڵکەوە نیەو ئیهمال و پشت گوێی خستووە.

(٢) سەرجەم بەها ڕۆحیەکان کە بەندە لە پەروەردگاری نزیك دەخاتەوە کارێکی سلبی و خراپە!!و کۆنەپەرستیە؟

(٣) هەڵبژاردنی ژیانی دنیاو خۆشیەکاتیەکانی و پشت گوێ خستنی ژیانی پاشەڕۆژو بڕوانەبوون پێی.

(٤) جیاکردنەوەی دین لەدەوڵەت و سیاسەت و دامەزراندن و بنیات نانی ژیانی خەڵکی لەسەر بنچینەی دنیا پەرستی و ماددیەت.

(٥) هەڵبژاردن و کارکردن بەیاسای (الغایە تبرر الوسیلە) لە بواری سیاسەت و فلسەفەو حوکم کردن و سەرجەم کارەکانی‌تردا، کەئەو دەڵەی سەرەوە ئەوە دەگەیەنێت ئینسان بۆ مەبەستی گەیشتن بە ئامانجەکانی خۆی هەموو ڕێگەیەك بگرێتەبەر جا دروست بێت یان نادروست!!؟

(٦) حەڵاڵکردن و ڕێگەدان بەڕوتی و بەرەڵایی ئافرەتان و سەرجەم کارە جنسیەکانی‌ترو ڕوخاندن و لەناوبردنی قەوارەی کۆمەڵایەتی و خێزانی.

بەڵێ گەر بەخێرایی سەیری ئەم شەش خاڵەو ژیانی خەڵکی ڕۆژئاوا بکەین ئەوە ئەو ڕاستیەمان بۆ دەردەکەوێت کەعلمانیەت توانی بۆ ماوەی چەند ساڵێك سەرجەم پیلان و فکرو بۆچونەکانی خۆی بچەسپێنێ بەسەر خەڵکی ئەوروپادا بەم شێوەیە:

(أ) بڕوابون بەخواو پەیوەندی خوا بەبەندەوە بو بەبیروباوەڕێکی خەیاڵی و شوێن کەوتوانیشی بەکۆنەپەرست و دواکەوتوو لەدەزگا ئیعلامیەکانەوە باس دەکران تاکار گەیشتە ئەو پلەیەی کەخەڵکێکی زۆر کەم باوەڕیان بەخوای گەورەماو سەرجەم خەڵکی‌تری ڕۆژئاوا باوەڕیان بەوە هەبوو کە بونەوەر هەر لەخۆیەوە دروست بووەو ئەم

بوونەوەرە دروستکەرو خاوەنی نیە، خۆ ئەگەر خاوەنیشی هەبێت ئەوە دەستی لەدنیاو ژیانی خەڵکی بەرداوەو دروست کراوەکانی خۆی ئیهمال کردووە!!

(ب) سەرجەم ئەو بەها ڕۆحیانەی کەبەندەی لە پەروەردگاری نزیک دەخستەوە بونەوەکارێکی تایبەتی بەچەند کەسانێکی تایبەتی و هەڵگرانی بەناموو غەریب دەناسران لەناو کۆمەڵگادا.

(ج) خۆ خەریك کردن بەژیانی دنیاو هەوڵ دان بۆ بەدەست خستنی زۆرترین سەرمایە بو بەگەورەترین خاڵی هەوڵ دانو بەدەست خستنی بەهەر هۆکارێك بێت و لەگەڵ ئەمەشدا ژیانی دواڕۆژ بوو بەبیروباوەڕێکی خەیاڵیو کۆنەپەرستی لەبیری خەڵکی ڕۆژئاوادا.

(د) جیاکردنەوەی دینیش لەدەوڵەت بو بەیەکەم ئیشو کاری حوکم ڕانو فەرمان ڕەواکانی ڕۆژئاوا کەلەوەوپێشو لەفەرەنسادا لەساڵی (١٧٨٩) زاینیدا ڕێگەیان بۆ خۆش کرابوو، ئەویش لەئەنجامی کارە دزێوو نادروستەکانی مەسیحیەت لەوولاَتانی ڕۆژئاوادا.

(ە) هەروەها کارکردن بەیاسای (الغایە تبرر الوسلیە) کەدەدواوەربارەی ئەوەی دروست و حەلاَڵە ئینسان بۆ مەبەستی گەیشتن بەئامانجەکانی دنیای سەرجەم ئەو ڕێگانە بەکاربهێنێت کەبەئەنجامی دەگەیەنێت جائەگەر دژیکردن بووە لەباوکو برای خۆت، هەربۆیە ئەم دیاردەیەو کارکردن بەم یاسایە بەشێوەیەکی زۆر بەرچاو لەناو وولاَتانی ڕۆژئاوادا بلاَوبویەوە ئەویش بەردروست بوونی سەرمایەدارو دەستەلاَت دارەکان کەبەئارەزوی خۆیانو بێگوێدانە بەرژەوەندی گشتی هەوڵی بەدەست خستنی سەرمایەی زۆریان دەدا لەسەر حسابی هەژاران خەڵکی فەقیر، ئەویش لەڕێگەی شاردنەوەی خۆراكو هەموو ئەو شتانەی کەژیانی خەڵکی لەسەربەند بوو بۆ کاتی گرانی (احتکار)، هەروەها بەدەست دانەکاری سوخۆری کەئەمیشیان هەر لەسەر حسابی کۆمەڵگاو خەڵکی فەقیر ((بێگومان.یەکێ لەهەرە خاڵە گرنگو بڕیار لەسەر دراوەکانی یاسای ئابوری (راس مالی) علمانی بریتیە لەسو خواردن (الربا) کەلە ئیسلامدا بەوپەڕی توندییەوە هەڕەشە لەو کەسو کۆمەلاَنە کراوە کەئەم کارە ئەنجام دەدەن، بەلاَم لای علمانیەکان کارێکی حەلاَڵە چونکە خاوەنەکەی دەگەیەنێتە مەبەست!!.

(و) هەروەها بەرەڵایی و ڕوتوقوت بونەوەی ئافرەتان لەژێر حوکمی ڕەشی علمانیەکاندا لەووڵاتانی ڕۆژئاوا بو بەیەکەم دیاردەی پێشکەوتن و بەدەست خستنی ئازادی و ڕزگاربوونی لەهەموو ئەو کۆت و زنجیرانەی کەلەلایەن دینە ئاسمانیەکانەوە بۆی دانرابوون بەڵێ ئەم مەبەستە شەیتانیەشیان بەوپەڕی لێبڕانەوە جێبەجێکردوو ئافرەتانی سەرپۆش بەسەرو داوێن پاکیان کردە باشترین یاری بەردەستی خۆیان بۆ گومڕاکردنی گەنجەکان و دورخستنەوەیان لەدین، هەروەها وێنەی ئافرەتان بوو بەوەی کەلەسەر هەموو شوێنێك بێت و سەیری هەرشتێ بکەی دەست بەجێ وێنەی ئافرەتی ڕووت ببینیت هەر لە(گۆرەوی و بوردەو فلیمی سینەمایی و پاکەتی تایت و شوشەی ئارەق و دعایەی قۆنەرەو سابون و....))!!؟؟

ئاوا بەم شێوەیە علمانیەت گەورەترین بازرگانی بەشەرەفی ئافرەتانەوە دەکات و بەناوی سەندنەوەی مافیان و ڕزگارکردن و ئازادکردنیان، بەڕاستی ئەوە غەدرو خیانەتە لەئافرەت، ئەمە پیلانە دژی هەموو مافە ڕەواکانی ئافرەت، نەك ئەوەی ئەوان کەباسی دەکەن و دەڵێن ئیسلام مافی ئافرەتی نەداوە، ئێمە دەڵێین ئیسلام هیچ سودێکی نەگەیاندبێ بەئافرەتان ئەوەندەی سودبۆیان هەبووە کەحەیاو شەرەفی ئافرەتانی لەبەرگی پاکی حیجابدا پاراستووەو بەنیوەی کۆمەڵیشی دادەنێ، لەگەڵ ئەمەشدا علمانیەت و سەرجەم ڕێچکە بێدینەکانی تر هیچ زیانێکیان نەگەیاندبێ بەئافرەتان ئەوەندە زیانیان لێداون کەشەرەفی ئافرەتانیان بەنرخێکی هەرزان فرۆشت بەکەسانی داوێن پیس و دور لەڕەوشتەکان و ئافرەتیان کردە پارچە گۆشتێکی ڕوت وقوت بۆ ئەوەی هەموو کەسێ خۆزگەکانی خۆیانی پێ تێربکات.

بەڵێ علمانیەکان لەڕۆژئاوادا ئابەم جۆرە بیروباوەڕی خۆیان بڵاوکردەوەو بەوپەڕی لێبڕانیشەوە هەوڵی بەئەنجام گەیاندنیان دا تاکار گەیشتە ئەوەی فەوضای جنسی و ئابوری و کۆمەلایەتی و سیاسی تەنگ بەسەرجەم ڕۆژئاواییەکان هەڵبچنێ و ڕۆژ بەڕۆژ نەخۆشی و کێشەکانیان زۆرتربێت بەتایبەتی نەخۆشیە ڕەوشتیەکانی وەك (ئایدز) کەهەرگیز بۆیان چارەسەر ناکرێ.

<u>تێبینی</u>: ئەو شەش خاڵەی پێشوو لە (الجداول الجامعة فی العلوم النافعەی) شێخ ((جاسم بن محمد بن مهلهل یاسین) وەرگیراوە لاپەڕە (٣٦٢)

هۆكاری سەرهەڵدانی علمانیەت لەووڵاتانی ڕۆژهەلاتی ئیسلامی

(عوامل ظهور العلمانية فی بلاد الشرق الاسلامی)

هەروەك لەوەوپێش و لەباسەكانی سەرەتادا باسمان كرد علمانیەت لەووڵاتانی ڕۆژئاوادا (غرب) بەهۆی حوكمی ڕەشی كەنیسەو خراپ مامەڵەكردنیان لەگەڵ خەڵكیدا دروست بوو، *ئاوا بەم جۆرەش چەند خاڵێكی سەرەكی بوونە هۆكارێك بۆ پەیدابوون و دروست بوونی علمانیەت لەووڵاتانی ئیسلامیدا كەسەرەكی‌ترینیان ئەمانەن:*

١- لەپاش ڕوخانی خەلافەتی عوسمانی و پارچە پارچەكردنی ووڵاتانی ئیسلامی هەرووڵاتەی كەوتە ژێر دەسەڵاتی یەكێ لەدەوڵەتە زل هێزەكانی ڕۆژئاواوە كەبێگومان هەریەك لەو ووڵاتە زل هێزانەی ڕۆژئاوا علمانی‌بون و كاتێ ووڵاتانی ئیسلامیان كەوتە ژێر دەست و داگیریان كرد لەو ڕێگەیەوە بیروباوەڕی علمانیەتیان چاند لەو ووڵاتانەی كەلەژێر دەستیاندابوو.

٢- دووەم هۆكار بۆ بڵاوبونەوەی بیری علمانیەت لەووڵاتانی ئیسلامی بریتی‌بوو لەوەی كەووڵاتە علمانیەكانی ڕۆژئاوا هەڵسان بەپەروەردەكردن و پێگەیاندنی ژمارەیەك لەقوتابیانی علمانی و پاشان ڕەوانە كردنەوەیان بۆ ووڵاتە ئیسلامیەكان بۆ مەبەستی بڵاوكردنەوەو پەرەپێدان بەبیری علمانیەت لەووڵاتانی ئیسلامیدا.

٣- یەكێكی‌تر لەو هۆكارانە بریتی‌بوو لەدەزگاكانی ڕاگەیاندنی علمانی ڕۆژئاوایی كەڕۆڵێكی گەورەو سەرەكی هەبوو لەپەخش كردن و بڵاوكردنەوە بیری علمانیەت لەووڵاتانی ئیسلامی ئەویش لەڕێگەی (تەلەفزیۆن . ڕادیۆ جیهانیەكان و پەخشە سەتەلایتیەكان و سەرجەم هۆكارەكانی‌تری ڕاگەیاندن)).

٤- دروست كردن و بڵاوكردنەوەی دەیان و سەدان لایەن و حزبی قەومی علمانی لەووڵاتانی ئیسلامیدا وەك (حزب)ی بەعسی عەرەبی و هاوڕێنەكانیان كەئەمەش ڕۆڵی باڵایان هەبوو لەبڵاوبونەوەی ڕێچكەی علمانی.

٥- قەناعەت كردن بەژۆرێك لەفەرمان ڕەواو دەسەڵات دارەكانی ووڵات كە بەیاساكانی خوا كارنەكەن و دین دووربخەنەوە لەووڵات و سیاسەت و بەیاسا علمانیەكان كاربكەن كە((جمال عبدالناصر و ئەنوەر سادات و مصطفی كمال ئەتاتورك و صدام و. . . .) باشترین بەڵگەن لەسەر ئەم ڕاستیە)[1]

(١) هەمان سەرچاوەی پێشوو.

(فکرەو بۆچونی علمانیەکان لەوولاتانی ڕۆژهەلاتی ئیسلامی (اهم الافکار والمعتقدات العلمانية في بلاد الشرق الاسلامي))

هەروەك چۆن علمانیەکان لەوولاتانی ڕۆژئاوادا چەند فکرەو بیرو باوەڕێکی تایبەتیان هەبوو، *ئاواش لەوولاتانی ڕۆژهەلاتی ئیسلامیدا چەند فکرەو بیرۆزێکیان هەیە کەسەرەکی ترینیان ئەمانەن:*

١) تانەو تەشەردان لەئیسلامو قورئانو پێغەمبەر (درودی خوای لەسەربێت)

٢) بانگەشەکردن بۆ ئەوەی کەئیسلام تەنها چەند دروشمێکی خەیاڵیەو لەگەڵ سەردەمو پێشکەوتنە زانستیەکاندا ناگونجێتو خەڵکی بانگ دەکات بۆ دواکەوتنو کۆنەپەرستی.

٣) بانگەشەکردن بۆ ڕزگارکردنی ئافرەتانو داڕنینیان لەبەرگی حیجاب لەسەر دەستورو مودێکی ڕۆژئاوایی (غەربی)

٤) بانگەشەکردنو هەوڵ دان بۆ زیندوکردنەوەی شارستانیە کۆنەکان ((الدعوة لاحياء الحضارات القديمة))*

٥) وەرگرتنی پرۆگرامو سەرجەم یاساکانی ژیان لەوولاتانی بەناو پێشکەوتووی ڕۆژئاوا.

٦) پەروەردەکردنی خەڵکانی ژێر دەستەلاتیان بەپەروەردەیەکی بێدینی.

٧) ناشرین کردنو قێزەون کردنی مێژووو شارستانیەتی ئیسلامی لەبەرچاوی خەڵکیداو هەروەها جوان کردنوگەورەکردنی مێژوو و شارستانیە ڕوخێنەرو تۆقێنەرەکان.[1]

سەرنج بدە!! علمانیەکان لەوولاتانی ڕۆژئاوادا چۆن بیرۆزو یاساکانی خۆیان بەسەر خەڵکیدا جێبەجێکرد ئاواش لەوولاتانی ئیسلامیدا هەمان کاریان ئەنجامداو دووبارەیان کردەوە بەم شێوە:

أ) ڕەخنەگرتن لەئیسلامو بەستنی چەندین کۆڕو سیمینارو کۆبونەوە لەسەر ئەوەی کەئیسلام دینی کۆنەپەرستیەو مافی خەڵکی پێشێل کردووە بەتایبەتی (ژنو کرێکار) هەروەها تانەدان لەکەسایەتی بەرزو بێوێنەی پێغەمبەر (ﷺ) کەپیاوێکی نەتەوەپەرستو دنیاپەرست بووەو کاری سەرەکی بریتیبووە لەبانگ کردنی خەڵکی بۆ عەرەبایەتیو نەتەوەپەرستی، هەروەها پیاوێکی دنیا پەرست بووەو هەرخەریکی ژن هێنان بووە!!

---

(١) الجداول الجامعة في العلوم النافع (جاسم مهلهل)

هەروەها تانەو تەشەردان لەقورئان كەگوایا قسەی (محمد) خۆیەتی‌و ئایەتەكانی قورئانی لە (تەورات‌و ئینجیل)ەوە وەرگرتووە، هەروەها بانگەشەكردن بۆ ئەوەی كەگوایا ئایەتەكانی قورئان دژایەتی‌و كەم‌و كوڕیان لەنێوان دایە[1]و دەیان‌و سەدان بوهتان‌و تانەو تەشەری تری لەم بابەتە كاری بەردەوامی علمانیەكانە لەوولآتانی ئیسلامی‌دا.

ب) گەورەترین ووتەی علمانیەكان لەوولآتانی ئیسلامیدا بریتییە لەوەی كە دەڵێن ئێمە لەبەرئەوە دین لەدەوڵەت جیادەكەینەوە چونكە یاسا دینیەكان چەند یاسایەكی خەیاڵین‌و بۆ ئەم سەردەمەی ئێمە ناگونجێت‌و ئێستاو لەم سەردەمەماندا پێویستە یاسای تازەو نوێ بدۆزینەوە بۆ كێشە نوێیەكانمان!!))[2]

بەڵگەشیان لەسەر ئەم باوەڕە كرمۆڵەیان ئەوەیەكەدەڵێن ئیسلام پێش (١٤٠٠) ساڵ لەمەوپێش هاتەخوار بۆ عەرەب‌و دورگەی عەرەبی، جا قورئان لەو سەردەمەدا چارەسەری كێشەی عەرەبەكانی ئەو سەردەمەی دەكرد، بەڵام ئێستە ئێمە (١٤٠٠) ساڵ بەرەو پێش هاتوین‌و جۆرە كێشەو حاڵەتێكی تایبەتی مان هەیە غەیری كێشەكەی ئەوان، كەواتە ئەمە بەڵگەیە لەسەرئەوەی كەیاسا ئیسلامیەكان لەگەڵ كێشەی ئەمڕۆی خەڵكیدا ناگونجێت‌و پێویستە ڕێگە چارەی تازەونوێ بۆ ئەم گرفتە بدۆزینەوە كەئەویش جیاركدنەوەی دینە لەحوكم‌و سیاسەت‌و دانانی فكرو بیردۆزێكی نوێیە لەجێگەكەیدا.

ج) علمانیەكانی وولآتانی ئیسلامی بەرپەری لێبڕانیانەوە هەوڵیان دا بۆ داڕنینی بەرگی ئیسلامی لەبەری ئافرەتان بەبیانوی ئازادكردن‌و سەندنەوەی مافە خوراوەكانیان، هەروەك چۆن لەوولآتانی ڕۆژئاوا ئەم كارەیان ئەنجامدا، سەرەنجام كار گەیشتە ئەوەی كەئێستا بەواقعی‌و لەبەرچاوی خۆماندا دەبینین كەچۆن ئافرەتان لەوولآتانی ئیسلامی ڕوت كراونەتەوەو لەگەڵ ئەوەشدا خۆیان بەوپەڕی پێشكەوتوو زانست خواز دەزانن‌و بەرگی حیجابی ئیسلامیش بەنامۆو دواكەوتوو و دور لەزانست دەزانن ئێمەش دەڵێین: گەر وولآت‌و زانست‌و سەرجەم بوارە خزمەت گوزاریەكانی‌تری وولآت بەڕوت‌وقوتی‌و بێسەرپۆشی ئافرەتان پێش بكەوتایە ئەوە دەبوو هەر ئەو سەردەمەی كەخەڵكی لەچاخی (بەرد)دا دەژیا (سە . تەیارەو مانگی دەستكردوو كۆمپیوتەر...) یان

---

(١) خوێنەری بەڕێز ئاگادارتدەكەم كەكتێبی (معجزة القران)ی محمد متولی الشعراوی بخوێننەوە تاباشترو چڕوپڕتر لەم بابەتە تێبگات.

(٢) بەپشتیوانی خوای گەورە لەسەر باسێكی تایبەتیدا بەرپەرچی ئەم جۆرە گومانە دەدەمەوە كەئاخۆ یاساكانی ئیسلام لەگەڵ كێشە نوێیەكانی ئەمڕۆدا ناگونجێت؟!

دروست بکردایە، چونکە خەڵکی ئەو سەردەمە (واتە چەرخی بەردین) تەنها گەڵایەك یان پێستەیەکی ئاژەڵیان بەپاش و پێشەوە بووەو گشت ئەندامەکانی تری لاشەیان ڕووت بووە!!.

د) بێگومان زیندوکردنەوەی شارستانیە کۆنەکانی وەك (یۆنان و ئیغریق و ڕۆم...) بەیەکە لەو خاڵە سەرەکیانەی بیردۆزی علمانیەت چونکە گەر سەیرێکی فکری علمانیەکان و هەریەك لەو شارستانیە کۆنانە بکەین ئەوە لەدەیان خاڵی هاوبەشدا یەك دەگرنەوەو تەواوکەری یەکترن، *کەگرنگ ترین خاڵی سەرەکی و بنچینەی هەریەك لەو شارستانیە کۆنانەی پێش هاتنی ئیسلام ئەمانەبوون.*

یەکەم: باوەڕهێنان بەئەو مادانەی کەبەرجەستەبوون و بەهەستەوەرەکانی مرۆڤ هەستی پێدەکرا، هەروەها بروانەبوون بەو شتانەی کەنادیارن و بەهەستەوەرەکان هەستیان پێناکرێ. ماوراء المادة.

دووەم: تایبەت مەندێتی شارستانیەتە کۆنەکان لەوەدابوو کەرەگەزپەرستی و نەتەوەپەرستی زۆر زاڵ بوو بەسەریانداو لەپێناوی مانەوەی خۆیاندا دژایەتی هەموو کەسێکیان دەکرد، کەئەمڕۆ علمانیەت هەمان ڕێبازی گرتۆتەوە.

سێیەم : خۆ خەریك کردن و بایەخ دان بەژیانی دنیاو خۆشیەکانی و لەبیرکردن و پشت گوێخستنی ژیانی دواڕۆژ، بێگومان ئەمە گەورەترین مەبەستی علمانیەتی ئەم سەردەمەیە.

چوارەم: نەبونی دین و جیاکردنەوەی لەسەرجەم بوارەکانی فەرمان ڕەوای کەبێگومان علمانیەتی ئەمڕۆ هەمان یاسای ئیغریقی و ڕۆمی یۆنانی ئەوسەردەمە دووبارە دەکاتەوە))[1]

هـ) شتێکی ئاساییە کەکاتێ علمانیەکان ڕازینەبوون بەدینی خوای گەورە کەحوکم بکات ئەوە بێگومان بیردۆزێکی دەست کردی ڕۆژئاوایی بهێن و ڕەوتی خەباتی سیاسی و ئابوری و کۆمەڵایەتی و عەسکەری خۆیانی لەسەر پیادەو بەڕێ بکەن، هەر بۆیە ئەمڕۆ علمانیەکانی وڵاتانی ئیسلامی سەرجەم یاساکانیان لەیاسای علمانیەکانی ڕۆژئاواوە وەرگرتوەو کاری پێدەکەن و لەوڵاتانی ئیسلامی جێبەجێی دەکەن.

و) کاتێ علمانیەکان دینیان لەسیاسەت و حوکمی وڵات دورخستەوەو بەرنامەو بیردۆزی ژیانیان لەڕۆژئاوا وەهێنا ئەوە ئەو کاتە دەبێت حاڵی ژیانی ئەو خەڵکەی ژێردەستیان بەرەو کوێمل بنێ و بەچ ڕێگەیەك پەروەردەبێ؟

---

(١) ماذا خسر العالم بانحطاط المسلمين (ابو الحسن الندوي) (ص: ١٥٧).

بێگومان بەپەروەردەیـەکی ڕۆژئـاوایی و دوور لەپەروەردەیـەکی ئیسـلامی خوایـی، چونکە ڕاستیەکی بەڵگەنەویستە کەهەموو بەرنامەیەك لەکاتی جێگیربوونی دەستەڵاتیدا هـەوڵی جێبـەجێکردن و بەرقـەراربوونی خـۆی دەکـات لەوجێگەیـەدا، لەبەرئـەوەی علمانیەکان هەڵگری ئەو بیروڕاو فکرە ڕۆژئاواییـەن شـتێکی ئاساییە کەخەڵکانی ژێـر دەستەڵاتی خۆ یـان لەسەر پەروەردەیەکی غەربی علمانی پەروەردەبکەن و ڕابهێنن.

غ) بێگومان لـەمێژووی ئیسـلامیدا چـەند شـتانێکی دوور لەئیسـلامی ڕوویـدا هـەر لەشەڕی نێوان (علیکوڕی ابو طالب و معاویه) (خوا لێیان ڕازیبێت) هەروەها لەهەموو سـەردەمەکانی تـری دوای ئـەوان کەئەمەویـەکان و عەباسسـیەکان و دواهـەمین جـار عوسمانیـەکان دەگرێتـەوە هۆکـاری سـەرەکیش بـۆ ئـەم ڕوداوانـە بریتیبـوو لـەدووری موسڵمانان لەئامۆژگاری و یاسا ئیسلامیەکانەوەو هەروەهاو لەگەڵ ئەم حاڵەشدا دەستی ڕەشی دوژمنانی ئیسلام و بەتایبەتی جولەکە دەورێکی سەرەکیان بینی لەناشرین کردن و ڕوشاندنیکۆمەڵگای ئیسلامی ئەو سەردەمە کە ئێستا بەمێژووی ئیسـلامی دەناسـرێ، بەڵام علمانیەکان بۆ مەبەستی ناشرین کردن و قێزەون کردنی مێژووی ئیسـلامی هەڵسان بەدروست کردنی دەیان و سەدان درۆو ڕوداوی نەشیاو بۆ (خولەفای ڕاشدین)و سەرجەم ئەو کەسانەی کەلەپاش ئەوان حوکمیان کرد.

بـەڵێ ئێمـەی موسـڵمان (انکـاری) لـەو کـارە نادروسـتانە ناکـەین کەلەسـەردەمی (ئەمـەوی و عەباسـیەکان و عوسمانیـەکاندا کـراون بـەڵکو ئێمـە نـاڕەزایش دەردەبڕیـن لەبەرامبەریاندان بەڵام دوژمنایەتی علمانیەکان لەوەدایە کەکاتێ باسی مێژووی ئیسلامی دەکـەن باسـی لایەنـە خـراپ و ناپەسـەندەکانی دەکـەن و سـەرجەم لایەنـە بـاش و سـود بەخشەکانیتری دەشارنەوە.

موسڵمانان لەگەڵ ئەوەی کەتوشـی ئەو ڕۆچوون و هەڵەو تاوانانـە دەبـوون لەهـەمان کاتیشداو لەهەمان سەردەمی فەرمان ڕەوایەتیاندا گەورەترین شارستانیەت و پێشکەوتن ڕوی دەدا لەسەردەستیان، بـەڵێ هـەر لـەم کاتـەدا بـوو کەبانگـەوازی ئیسـلامی بەهـەموو لایەکی جیهاندا بڵاوبویـەوەو پۆل پـۆل خـەڵکی لەتاریکیەکانـەوە ڕزگـار دەکـردوو بـەرەو ڕونـاکی ئیسـلام دەیهێنـان، ئـەم بانگـەوازە ئیسـلامیە بـۆ مـاوەی (٨٠٠) سـاڵ خـۆی گرت و بەردەوام بوو)).[١]

---

(١) كيف نكتب التاريخ الاسلامي (محمد قطب)

چەند هەڵوێستێکی علمانیەکان

(١) هەڵوێستی علمانیەکان دەربارەی بیروباوەڕی ئیسلامی (العقیدة الاسلامیة):

بێگومان علمانیەکان ئینکاری بواری عەقیدەی ئیسلامی ناکەن‌و ڕێگەش لەخەڵکی ناگرن کەباوەڕیان بەخواو پێغەمبەران‌و ڕۆژی دوای‌و سەرجەم لایەنەکانی‌تری بیروباوەڕەوە هەبێت بەڵکو علمانیەکان ئەم جۆرە بیروباوەڕانە بەمافێکی تاکە کەسی‌و سەربەستی هەموو کەسێك دەزانن!!

بەڵام ئەو مافەی کەعلمانیەت دەیدات بەخەڵکی‌و ئینسانەکان ئازاد دەکەن لەسەرئەوەی کەباوەڕی بەبنچینەکانی باوەڕ هەبێت تەنها ئەوەندەیە کەئەو کەسانە باوەڕێکی سادەو ساکارو بێگیان یان هەبێت‌و لەژیانی ڕۆژانەیاندا کاری پێنەکەن‌و ڕەنگ دانەوەی لەگوفتارو کردارەکانیاندا نەبێت.

لەگەڵ ئەمەشدا علمانیەت بەرپەرچی ئەو بیروباوەڕە دەداتەوە کەبکرێتە بنچینەیەك بۆ هەڵسەنگاندنی کارەکان‌و بەئەنجام گەیاندنیان، یان ئەو بیروباوەڕە بکرێتە یاسایەك لەژیانی خەڵکیداو کێشەو گرفتەکانیانی پێچارەسەر بکەن.

پاشان موسڵمانان کاتێ ژیان لەژێر دەستەڵاتی علمانیەکاندا ئازادن کەخاوەن‌و هەڵگری بیروباوەڕی تایبەتی خۆیان بن، بەڵام سەرجەم یاسا علمانیەکان دژی بیروباوەڕە ئیسلامیەکانە چونکە بەبیروباوەڕی ئەو خەڵکە کەلەلایەن خوای گەورەوە دانراوە چەند شتانێك حەرام دەکات بەڵام یاسا علمانیەکان حەڵاڵیان دەکات یان بیروباوەڕی ئیسلامی چەند شتانێك حەڵاڵ دەکات‌و هانی خەڵکی دەدات لەسەر بەئەنجام گەیاندنی بەڵام یاساو دەستورە علمانیەکان بەپێچەوانەوە هانی خەڵکی دەدەن لەسەر نەکردن‌و بەئەنجام نەگەیاندنی.

بەڕاستی ئەو بیروباوەڕەی کەئیسلام لەخەڵکی داوادەکات زۆر جیاوازە لەوبیرو باوەڕەی کەعلمانیەکان دەیانەوێ خەڵکی باوەڕیان پێی‌بێت.

ئیسلام بیروباوەڕو دروشمی یەکتاپەرستی دەکاتە کاڵایەکی زۆر بەنرخ‌و داوا دەکات لەسەرجەم خەڵکی کەبیکەنە دروشم‌و یاساو ڕێسا لەژیانی ڕۆژانەی خۆیاندا، دروشمی یەکتاپەرستی سەرجەم بوارو لایەنە جۆراوجۆرەکانی سەرتاسەری ژیانی ئینسانیان گرتۆتەوە، هەر لەسەرتای لەدایك بوونەوە تاکاتی ناوگۆڕ، ئەویش بەوەی کەکاتێ منداڵ لەدایك دەبێت بانگی یەکتاپەرستی (الله اکبر)و(لا الـه الی الله) دەدرێت

بەگوێچکەیداو بانگی پێغەمبەرایەتی (محمد)یش بەدوایدا دێت بەدروشمی (وان محمداً رسول الله) .

بەڵێ بیروباوەڕو یەکتاپەرستی دروشمی ژیانی ئینسانەکانەو تەنها ووشەیەکی سادەو بێواتا نیە کەلە دەمەوە بێتە دەرەوە بەڵکو دروشمی یەکتاپەرستی باوەڕێکە کەمەڵگران‌و بێژەرانی دەی‌سەلمێنن کەسەرجەم بوارە فکری‌و دەروونی‌و ڕەوشتی‌و عەمەلی‌و کۆمەڵایەتەکانیان بەکێشانەی ئەو یەکتاپەرستیە مەزەنەدەکەن‌و لەسەر ڕێڕەوی لانادەن.

(٢) هەڵوێستی علمانیەت دەربارەی پەرستنی خوای گەورە (العبادة):

هەروەك چۆن علمانیەت بواری دا بەخەڵکی کەئازادن لەوەی باوەڕیان بەخواو بەسەرجەم لایەنە نادیارو غەیبیەکان هەبێت، ئاواش ڕێگە لەخەڵکی ناگرێت کەهەرجۆرە بەندایەتیەك ئەنجام بدەن‌و هەرجۆرە دروشمێکی بەندایەتی بەرزبکەنەوە بەلام ئەم جۆرە عیبادەتە هیچ بایەخ‌و گرنگیەکی ئەوتۆی نیە بەلای علمانیەکانەوەو بەمەبەستی سەرەکی کاری مرۆڤەکانی نازانن لەژیاندا،هەروەها علمانیەکان (زەکات)دان بەبناغەو دروشمی بنەما ئابوریەکان نازانن‌و لەبری یاسای زەکات دوویاسای تری وەك (راس مالیەت‌و اشتراکیەت)یان هەڵبژاردووەو کاریانپێدەکەن.

بەلام تێڕوانینی ئیسلام بۆ عبادەت‌و سەرجەم دروشمەکانی یاساو بەرنامەیەکی زۆر جیاوازی داڕشتوە بەپێچەوانەی بۆچونی علمانیەکان، ئیسلام (عبادەت)و پەرستن بەدروشمی سەرەکی‌و هەرەگەورەی مرۆڤەکان دەزانێ لەژیانیدا هەروەك دەفەرموێت:

﴿وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون﴾ (الذاريات :٥٦) بەوواتایەی‌کە کاری سەرەکی‌و هەرەگەورەی مرۆڤ‌و جنۆکە لەدنیادا بریتیە لەعبادەت کردنی خوای گەورە، بێگومان عبادەت کردنی خوای گەورەش تەنها لەسنوری (نوێژو ڕۆژو حەج‌و زەکات‌و چەند دروشمێکی‌تردا) کۆنەبۆتەوە بەڵکو مانای عبادەت لەئیسلام دا زۆر لەوە گەورەترەو مرۆڤ هەر کارێکی کرد لەژیاندا، گەر ڕاست بێت‌و لەبەر ڕەزامەندی پەروەردگاری بیکات بەعبادەت بۆی حساب دەکرێت، هەروەك قورئان دەفەرمێت:

﴿قل ان الصلاتي ونسكي ومحياي ومماتي لله رب العالمين﴾ ...واتە: بلێ (نوێژو قوربانی‌و هەموو ژیان‌و مردنیشم تەنها بۆ پەروەردگاری جیهانەو بۆ کەسی ترنیە.

بەڵی ئەوە یاسای عبادەت‌و پەرستنەکانە لای ئیسلام، بەلام وەك وتمان علمانیەت بەو شێوە فراوانە لەناوەڕۆکی عبادەت حاڵی نەبووەو تەنها بەو شێوە سادەیە نەبێت کەباسمان کرد.

(٣) هەڵوێستی علمانیەت دەربارەی خوڕەوشت (أخلاق):

ئائێرا زانیمان کەعلمانیەت دەربارەی عبادەت و ئیسلام و عەقیدە رایان چۆنەو چی دەڵێن، ئاخۆ دەبێت دەربارەی رەوشت (اخلاق) چی بڵێن؟!

(أ) لەبواری پەیوەندی هەردوو توخمی (نێرو مێ):

علمانیەکان لەگەڵ ئەوەی باوەڕیان بەرەوشتە ئیسلامیەکان هەیەو پێشوازی لێدەکەن کەچی لەم خاڵەدا گەورەترین جیاوازیی و دژایەتی هەیە لەگەڵ دەستورە بڕیار لەسەر دراوەکانی ئیسلام دەربارەی پەیوەندی نێوان ژن و پیاو، ((علمانیەکان پەیوەندی نێوان هەردوو جنسی نێرو مێ بەکارێکی زۆر ئاسایی و مافێکی زۆر ڕەوای ژن و پیاوی دەزانن و بەو واتایەی کە ژن و پیاو مافی ڕەوای خۆیانە کەکاری جنسی لەگەڵ یەکتردا ئەنجام بدەن بێ ئەوەی محاسبە بکرێن لەسەری، هەروەها تێکەڵ بوونی پیاوان بەئافرەتان و کۆبونەوە لەگەڵ یاندا بەرەواترین مافی هەردووکیان دەزانن و بەوپەڕی پێشکەوتنی دادەنێن هەربۆیە لەسەرجەم وڵاتانی (ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا) (غرب - شرق) سەرجەم قوتابخانەکان لەسەریەك دەستورنکەئەویش بریتیە لەتێکەڵ بونی کوڕو کچ (اختلاط) هەر لەقۆناغەکانی سەرەتایی تا دواقۆناغەکانی خوێندنی باڵا.

هەروەها علمانیەت بەوپەڕی توندیەوە لەزۆرێك لەوڵاتانی ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوادا بڕیار لەسەر ئەو یاسایەدا کەنابێت قوتابیانی زانکۆ بەبەرگی حجابی ئیسلامیەوە بێن بۆ زانکۆ! (لەکاتێکیشدا علمانیەکان خۆیان بەهەڵگری دروشمی دیموکراتی دەزانن و دژی سەرجەم یاسا دکتاتۆریەکانن)!!

وەهەروەها لەزۆرێك لەوڵاتانیتردا ئەم کارە ئەنجام دەدەن و بەردەوامیش لەهەوڵ داندان بۆ دادرنینی بەرگی حجاب لەبەری ئافرەتانی موسڵمان.

بەڵام یاساو دروشمە ئیسلامیەکان چ لەڕوکەش و چ لەناوەڕۆکدا جیاوازیی و دژایەتیەکی زۆر توندی هەیە لەگەڵ باوو دروشمە علمانیەکان دەربارەی ڕەوشت و سەرجەم بەها ڕەوشتیەکانیتر چونکە ئیسلام هەموو ئەو دەرگایانە دادەخات کەبۆنی بەدڕەوشتی و فەوضای جنسی و فتنەبازی لێوەدێت، چونکە خوای گەورە زاناترە لەئێمەی بەندە ئەگەر بێت و بەوشێوەی علمانیەکان هەموو کارێکی جنسی حەڵاڵ دەکەن و بەڕەوای دەزانن ئیسلامیش وابێت، ئەوە کەشتی کۆمەڵگاو ژیانی مرۆڤەکان و یاساکانی وڵات و پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکان بەرەو تیاچوون و نوقم بوون دەچن، هەروەك ئێستا لەوڵاتانی ڕۆژئاوای علمانیدا ئەم ڕاستیە بەچاوی خۆمان دەبینن

كەبەهۆی ئەو رێدان بەكاری تێكەڵیەی نێوان ژنو پیاو گیرۆدەی گەورەترینو ترسناك ترین كێشەبوون كەبریتیە لەكێشەی جنسیو زۆرێك لەدانیشتوانی وولآتانی رۆژئاوا گیرۆدەی نەخۆشی (ئایدزن) كە لە ئەنجامی ئەو تێكەڵیو پەیوەندیە نادروستو شەرعیانەوە دروست دەبێت كەعلمانیەكان بەمافی رەواو گەورەی ئافرەتو پیاوی دەزانن.

بەڵێ ئیسلام هەر لەسەرتاوە پێش ئەوەی كۆمەڵگا بەرەو ئەو كێشەو نەخۆشیانە بڕوات دەیانو سەدان دەستورو یاسای بۆ چارەسەركردنو بڵاونەبونەوەی ئەو نەخۆشیانە داناوە كەبریتین لە:

﴿ولا تقربوا الزنى انه كان فاحشة وساء سبيلا﴾ (الاسراء:٣٢)

واتە: لەزیناو بەدڕەوشتی نزیك مەكەونەوە چونكە زیناكردن كارێكی نارەواو رێگایەكی خراپە. یان بەئافرەتان دەفەرموێت: ﴿ولا يبدين زينتــــهن الا ماظــهر منــها وليضربن بخمورهن على جيوبهن﴾ (النور:٣١).

واتە: باتافرەتان جوانی لاشەی خۆیان دەرنەخەن بۆ پیاوانو كەسانی نامەحرەم تەنها دەمو چـــاوو دەستیان نەبێت.هەروەها سەرپۆش بدەن بەسەریانداو سەرسنگو لاشەیان داپۆشنو بەدەرەوە نەبێت.

یان: ﴿قل للمؤمنين يغضوا من أبصارهم ويحفظوا فروجهم ذالك أزكى لهم﴾ (نور:٣٠).

واتە: ئەی محمد بڵێ بەپیاوان كەچاوەكانیان لەئاست ئافرەتانی نامەحرەمدا دابخەنو سەیریان نەكەنو هەروەها داوێن پاكیش بنو كاری بەدڕەفتاری ئەنجام نەدەن، بەڕاستی ئەمە زۆر پاكترو چاكترە بۆیان.

هەروەها بەئافرەتانیش دەڵێ:

﴿وقل للمؤمنات يغضضن من ابصارهن ويحفظن فروجهن...﴾ (نور:٣١).

واتە: هەروەها بەئافرەتان یش بڵێ كەچاویان لەئاست پیاوانی نامەحرەم دا دابنەوێن نوو سەیریان نەكەنو داوێنی خۆشیان بەپاكی ڕابگرن...))

هەروەها ئیسلام كۆبونەوەو دانشتنی ژنو پیاوێكی نامەحرەمی قەدەغەكردووە كاتێ بەتەنها لەژورێكدا دابنیشنو قەدەغەی سەفەركردنی ئافرەتی كردووە بەتەنهاو بەتایبەی كاتێ ئەو شوێنەی بۆی دەچێ ئەمین نەبێتو مەترسی لێبێ.

(ب) لەبواری بەستنەوەی ڕەوشت لەگەڵ دیندا (اخلاق و دین):

علمانیەكان بەهیچ جۆرێك خۆشحاڵ نین بەبەستنەوەی دین بەڕەوشتە بەرزەكانەوە بەو مانایەی كەبەها ڕەوشتیەكان هیچ پەیوەندیەكیان بەدینەوە نیە بەڵكو پەیوەندیان بەفەلسەفەو مرۆڤ خۆوەیەتی!!

(٤) هەڵوێستی علمانیەکان دەربارەی شەریعەتی ئیسلامی:

بێگومان گەورەترین لایەنێك کەعلمانیەت دژی بوەستێ‌و هەوڵی لەناوبردن‌و سەرکوت کردنی بدات لاینەی شەریعەتی ئیسلامیە، چونکە علمانیەت وای دەبینێ کەدەبێت تەنها خۆی یاسار بەرنامە بۆ کێشەی ئینسانەکان دابڕێژێ‌و ئەم کارە مافی ئیسلام نیە!بەو واتایەی کەبەئارەزوی خۆی هەرچی ویست حەلاڵی بکات‌و ئەوەی نەویست حەرامی بکات؟!! بەم کارەشی حەقی بەڕێوەبردن‌و پەروەردگاریتی لەخوای گەورە دەسێنێتەوەو دەیکاتە بەری خۆی، بەڵێ علمانیەت فیرعەون ئاسا بانگەشەی خوایەتی خۆی دەکات‌و بەسەرجەم ئینسانەکان دەڵێ:

((ئەی خەڵکینە یاساکانی خوا بەکەڵکی ئێوە نایەن‌و لەگەڵ ژیانی ڕۆژانەتاندا ناگونجێت‌و چارەسەری کێشەکانتان بەتەواوی ناکات؟! بەلام ئێمە. واتە. (علمانیەت) بەرنامەو بیردۆزو یاسایەکتان بۆ دادەڕێژین‌کەلەیاساکانی خوا زۆرباشتر بێت‌و چارەسەری تەواوی کێشەکانتان بکات؟!))

بەڵێ علمانیەکان باوەڕیان بەوە نیە کەخوای گەورە تەشریع‌و یاساو ڕێسا بۆ دروست کراوەکانی خۆی دابنێ‌و مەرجی بکات لەسەریان کەبەپێی ئەو یاسایانە کردەوە بکەن‌و بجوڵێنەوە، بەلام قورئان پێش (١٤٠٠) ساڵ زۆر بەتوندی بەرپەرچی ئەم جۆرە باوەڕە بێبنچینەو ناوەڕۆکە دەداتەوەو دەڵێ: ﴿ألا له الخلق والامر﴾ (الاعراف:٥٤)[1]

واتە: ئایا کاری بەدیهێنان‌و فەرمان کردن تەنها هەر بۆ خوای گەورە نیە؟! بەڵێ هەروەك چۆن کارو سیفەتی بەدیهێنان لەنەبونەوە تەنها پەیوەستە بەخوای گەورەوەو کەس تێیدا بەشدار نیە، ئاواش کارو سیفەتی بەرنامە دانان‌و فەرمان کردن تەنها کاری پەروەردگارەو نابێت کەس تێیدا بەشداربێت.

یاساکانی شەریعەتی ئیسلام‌و کێشەو گرفتەکانی ئەمڕۆ

وەك بڕیارماندا لەباسەکانی پێشوودار لەسەرە باسێکی تایبەتیدا بەرپەرچی گومانی خراپی علمانیەکان بدەینەوە دەربارەی یاسا بڕیار لەسەر دراوەکانی ئیسلام‌و کێشە نوێیەکانی ئەمڕۆ، علمانیەکان دەڵێن ((قورئان لە سەرەتادا لەکۆمەڵگایەکدا دروست بووو بلاوبویەوە کەخەڵکی ئەو سەردەمە چەندین جۆر دارو بەردو بتیان

---

(١) مانای ئەم ئایەتە بەو شێوەیە: ئاگاداربن ئادەمیزاد کاری دروست کردن‌و فەرمان بەسەرادان هەر لەهی خوایە.

دەپەرستو دەستەڵات داران بێچارەو بێدەستەڵاتەکانیان دەچەوساندەوەو خەڵکی خوێنو گۆشتی مردارەوە بووی دەخوارد.

هەروەها تایبەت مەندێتی ئەو کۆمەڵگایە وابوو کەکچیان زیندەبەچاڵ دەکردو یاسای بەندایەتی (قانون العبودیة) هەبوو کەدەستەڵات دارو دەوڵەمەندەکان بازرگانیو کڕینو فرۆشتنیان بەکەسانی ڕەش پێستو غەریبو فەقیرەوە دەکردوو وەك سەرجەم پێداویستیەکانی تری ئینسان لەبازاڕو شوێنە گشتیەکاندا دەفرۆشران (سلمانی فارسیو بلال حەبەشی) باشترین بەڵگەن بۆ ئەم ڕاستیە،

هەروەها دەربارەی خوێندنو بوارە زانستیو هونەریو پزیشکیەکانی تریش کۆمەڵگای مەککەو عەرەبی ئەو سەردەمە زۆر زۆر دواکەوتوو بوونو تەنانەت هەندێکیان هەر بەپێ خاوسی دەڕۆیشتو هیچیان لەپێ نەدەکرد. وەهەزارەها جۆر شتی تر لەم بابەتە.

بەڵێ ئیسلام لەم کۆمەڵگایەدا دەرکەوتو بەپێی حاڵو کێشەیو گرفتی ئەو خەڵکە یاسای دادەڕشتو فەرمانی دەکرد، لەبەرئەوە ئیسلام لەسەردەمی خۆیدا زۆر گونجاوبوو بۆ کێشەو گرفتەکانی عەرەبی ئەوکاتەو ناوچەکە، بەڵام لەگەڵ بەرەو پێش چوونی دنیای زانستو تەکنەلۆژیو سەرجەم بوارە کۆمەڵایەتیەکانی مرۆڤەکان، کێشەو گرفتی نوێ هاتنەکایەوەو ژیانی خەڵکی بەرەو پێش تر ڕۆیشتو بەشێوەیەکی تری لێهات.

جا بەڵگەشمان[1] لەسەرئەوەی کەقورئانو شەریعەتی ئیسلامیو یاساکانی ئیسلام بەکەڵکی ئەم سەردەمە نایەت ئەم چەند خاڵەی خوارەوەیە.

(أ) قورئان لەسەرتادا بۆ کۆمەڵگایەك هات کەکێشەی بت پەرستیو دارو بەرد پەرستنیان هەبوو و کڕنوشیان بۆ ئاژەڵو ئینسانو شتەکانیتر دەبرد بەڵام ئێستا خەڵکی پێش کەوتووەو ئامادە نیە کڕنوش بۆ بتو هیچ شتێکیتری لەم بابەتانە ببات، لەبەرئەوە قورئان بەکەڵکی ئەم سەردەمە نایەتو یاساکانی کۆن بوون نزیکەی (١٤٠٠) ساڵ زیاتر ئینسانەکان بەرەو پێش چوونو یاساکانی شەریعەتی ئیسلامی شمولی کێشە نوێیەکانی ئەم سەردەمە ناکات، کەواتە لەخاڵی یەکەمدا دەڵێین مێژوو و واقع گەورەترین بەڵگەن لەسەر ئەوەی کەقورئان کۆن بووەو بەکەڵکی ئەم سەردەمە نایەت!!!!؟

---

(١) جا بەڵگەشمان، واتە: بەڵگەی ئێمەی علمانی.

بەڵێ ئێمەش لەوەڵامی ئەم گومانە خراپو بێناوەرۆکەدا دەڵێین:

(ڕاستە قورئان (پێش ١٤٠٠) ساڵ لەناو عەرەبو گەلێکی بت پەرست هاتە خوارەوەو کاری سەرەکیی‌شی بریتی‌بوو لەفێرکردنو تێگەیاندنی ئەو خەڵکە لەخوای گەورەو دروشمی یەك خواناسی (توحید)و سڕاندنەوەو شکاندنی خۆزگەی بت پەرستی لەدڵیاندا، بەڵام کێشەکە لێرەدا کۆتای نایەتو تەواو نابێت هەروەك چۆن علمانیەکان بەخەیاڵی خۆیان ئالێرەدا کێشەکە کۆتای پێدێننو دەیکەنە بەڵگەیەك لەسەر ئەوەی کەقورئان بەکەڵکی ئەم کۆمەڵگاو سەردەمە نایەت بەبیانو وبەڵگەی ئەوەی کەئێستا خەڵکی پێش کەوتووەو دارو بەردو بت ناپەرستێ، نەخێر مەسەلەکە بەوەندە کۆتای نایەت چونکە دیاردەی پەرستن شتێکی فطریەو دەرونیەو لەناخی هەموو کەسێکدا هەبووە بەدرێژای مێژوو هەروەك ((هنری برجسون)) دەڵێت: ((بەدرێژای مێژوو ڕێکەتووەو هەبووە کەوولاتو شارستانیەتە کۆنەکان بێ قوتابخانەو نەخۆشخانە مابێتنەوەو ئەم لایەنانە لەئاریاندا نەبووبێ بەڵام هەرگیز میللەتێ نەبووە لەسەر زەویدا کەبێپەرستگا مابێتنەوە (خوا)یان غەیری (خوایان) نەپەرستبێ)).[1]

جابت پەرستی بەپێی سەردەمو بەرەو پێش چوونی ژیانی خەڵکیو گۆڕان کاریە کۆمەڵایەتیەکان دەگۆڕێتو بەرگێکی‌تر لەبەردەکاتو ناوێکی‌تر لەخۆی دەنێ، لەسەردەمی خۆیدا خەڵکی بەدەستی خۆیان لەدارو بەرد وێنەی پیاو چاکێك یان ئاژەڵێك یان هەر شتێکی‌تری لەم بابەتەیان دروست دەکردوو کڕنوشیان بۆدەبرد هەروەك لەصەحیحی (بوخاری)دا هاتووە کەیەکێ لەهاوەڵان دەفەرمێت ((کنا نعبد الحجر، فاذا وجدنا حجرا هو خیر منە القیناە واخذنا الاخر))[2]

واتە: ئێمە بەردمان دەپەرست، بەڵام گەربەردێکی باشترو چاکترمان دەست بکەوتایە ئەوە ئەو بەردەی پێشومان فڕێدەداو بەردە جوانو چاکەکەمان دەکردە خوای خۆمانو هەڵمان دەگرت.

لەپاش ئەوەی کەخەڵکی بەرەو پێش چوونو سەرجەم بوارەکانی ژیانی ئینسان پێشکەوتو خەڵکی بەرووکەش دەستی لەبت پەرستی هەڵگرتو کڕنوشی بۆ دارو بەردوو شتەکانی‌تر نەدەبرد؟! بەڵام علمانیەکان هەرئەوەندە حاڵی بوون لەبت پەرستی

---

(١) وجود الله/ دکتور یوسف القرضاوی (ص: ٢٣).

(٢) روا البخاری عن ابی رجاء العطاردی (کتاب المغازی باب وفدبني حنيفة)

کەئینسان کڕنوش بەرێت بۆدارو بەردوو شتی‌تر!! نەء !! وانیە ئەمڕۆ خەڵکی بەشێوەو شێوازێکی تربت دەپەرستن‌و کڕنوش بۆبت دەبەن ئەویش کەشوێن نەفسیان کەوتوون‌و کردویانە بەخوای خۆیان‌و لەڕێگەی ڕاستی دورخستونەتەوە/قورئان نەفسی ئینسانی بەخوایەك ناوبردووەو دەفەرمێت:

﴿أفرأيت الذى اتخذ الهه هواه﴾؟!

واتە: ئایا نابینیت کەوا نەفسی خۆیان کردۆتە خوایەك‌و دەی‌پەرستن.

هەروەها ئەمڕۆ لای هەندێ کەس زانست بۆ تەخوایەك‌و دەی‌پەرستن، لەهندستاندا مانگاو دارو بەردو هەزارەها جۆر شتی‌تر دەپەرستن. هەربۆیە (غاندی) دەڵێ: .

((من لەبەردەم هەموو جیهاندا بەرگری لە (گا) پەرستی دەکەم چونکە خۆم (گا) پەرستم))[1] یان لەجێگایەکی‌تردا دەڵێ: .

((مانگا زۆر لەدایکم بەرێزترە چونکە دایکم بۆ ماوەی دوو ساڵ یان کەم تر شیرم دەداتی‌و لەپاشاندا لێم دەبڕێتەوە، بەلأم مانگا بەردەوام شیرم دەداتی‌و تادەمرێ خزمەتم دەکات)).[2]

هەروەها بوزیەکان لەصین‌و یابان‌و چەند ولأتێکی‌تر تا ئێستاش پەیکەری (بوزا) دەپەرستن، بەڵێ ئەمڕۆ لەم چەرخی پێشکەوتنەداو لەسەدەی (٢٠)دا خەڵکی دەیان‌و سەدان بتی جۆراوجۆر دەپەرستن‌و لەبری خوای گەورە گوێ ڕایەڵیان دەکەن بەلأم لەشێوەو شێوازێکی نوێداو بەجۆرێکی‌تر.

کەواتە بەپێی ئەم یاسایەی سەرەوە خەڵکی ئەمڕۆ زیاتر پێویستی بەئیسلامو یاساکانی هەیە چونکە لەسەردەمی خۆیدا. واتە(١٤٠٠) ساڵ لەمەوپێش هەموو کەس بت پەرستی‌و خواپەرستی لەیەکتر جیادەکردەوەو دەیان زانی کەشوێن کەوتنی پێغەمبەرو قورئان واتای یەکتاپەرستی‌و یەك خواناسی دەگەیەنێت‌و شوێن کەوتنی ابوجهل‌و ئەبولهب وعتبە وشیبە.... هتد) بت پەرستی‌و دارو بەردو پەرستی دەگەیەنێ.

بەلأم خەڵکی بەناو زانست خوازو پێشکەوتوو ئەمڕۆ علمانیەت‌و شیوعیەت‌و بەرنامەو بیردۆزی ڕۆژئاوایان کردۆتە خوایەك‌و بەردەوام لەهەوڵ داندان لەبانگ کردنی خەڵکی بۆ پەرستن‌و بەگوێ‌کردنی!!

---

(١) الرسل والرسالات (دكتور عمر سليمان الاشقر) (ص: ٣٧).

(٢) هەما سەرچاوەی پێشو.

لەبەرئەوە ئەمڕۆ ئیسلام زۆر پێویست ترە کەخەڵکی لەو کۆمەڵە بتە زل زلو شاخ دارو بریقەدارە ڕزگار بکاتو بەرەو یەکتاپەرستیو یەك خواناسیان بهێنێتەوە هەروەك چۆن لەسەرەتادا(٣٦٠) بتی ناو کەعبەی لەناوبردوو ڕێڕەوی کڕنوش بردنی خەڵکی لەو کۆمەڵە بتە زۆرەوە گۆڕیو بەرەو یەك خواوکۆچی پێکردن کەئەویش بریتیبوو لە ((لا اله الا الله فاعبده))

(ب) دووەم بەڵگەی علمانیەت لەسەر ئەوەی کەدەڵێت قورئان باوی نەماوەو یاساکانی بەکەڵکی ئەم سەردەمەنایەت بریتیە لەوەی کە:-

((ئیسلام لەکۆمەڵگایەکی نەفامی عەرەبیدا پەیدابوو کەدەستەڵات دارو سەرمایەدارەکان بێدەستەڵاتو هەژارەکانیان دەچەوساندەوەولە بازاڕو شوێنە گشتیەکاندا وەك ڕاخەرو جلوبەرگو پێویستییانی ناومال دەیان فرۆشتنو (بیلالی حەبەشیو سەلمانی فارسی) باشترین بەڵگەی زیندون لەسەر ئەم ڕاستیە!! ((کلمة حق یرید بها الباطل))

جا علمانیەکان دەڵێن ئێستا لەدنیای هاوچەرخو پێشکەوتوو خولازادا ئەو یاسا نەفامیو چینایەتە باوی نەماوەو خەڵی سەربەستەو کەس ناتوانێت کەسیتر بەناوی سەرمایەداریو دەوڵەتداریەوە بچەوسێنێتەوەو کەسیشمان نەدی لەم سەردەمەدا وەك کالایەك لەبازاڕەکاندا بفرۆشریٚ.

بەڵێ ئێمەش دەنگمان دەخەینە پاڵ دەنگی علمانیەکانو دەڵێین:

((ڕاستە کاتێ ئیسلام گەیشت بەکۆمەڵگای جاهلی عەرەبی ئەو سەردەمە دەوڵەت دارو سەرمایەدارەکان کەم دەستەڵاتو هەژارەکانیان دەچەوساندەوەو گەر یەکێ ڕەش پێست یان غەریب یان هەژار بوایە ئەوە دەکرا بەبەندەی خەڵکیو زۆرجاریش لەبازاڕو شوێنە گشتیەکاندا دەفرۆشرا!!

بەلام هەروەك چۆن خاڵەکەی پێشوو بەوەندە تەواو نەبوو ئاواش بەم جۆرە ئەم خاڵەشیان تەواو نابێتو کۆتای نایەت چونکە مێژوو بەردەوام لەدووبارەبونەوەدایەو بەم شێوەیە ((لەکۆمەڵگای جاهلی عەرەبی کۆندا یاسای چەوساندنەوەو فرۆشتنی بەندە هەبوو وەك لەسەرەوە ئاماژەمان بۆ کرد، بەلام گەر بەخێرای سەیرێکی دنیای پێشکەوتووخولازو زانست دۆستی ئەم سەردەمە بکەین ئەوە ئەو ڕاستیانەمان بۆ دەردەکەوێت کەهەمان ڕوداووی چەوساندنەوەی هەژارانو فرۆشتنیان لەلایەن دەوڵەت دارو دەستەڵات دارەکانەوە زۆر بەڕۆشنی دەبینینو هەمان یاسای جاهلی بەردەوام

لەدوبارەبونەوەدایە، ئەمڕۆ سەرمایەداران بەناوی یاسای (رأس مالیەت)ەوە دەستیان خستۆتە گۆشتو خوێنی کۆمەڵگاو بەئارەزوی خۆیان مامەڵەو بازرگانی بەسەر ژیانی خەڵکیەوە دەکەن.

بێگومان لەیاسای ئابوری سەرمایەداری (رأس مالیەت)دا حەڵاڵە کەمرۆڤ بۆ بەدەست هێنانی گەورەترین سەرمایەو پارەی زۆر سەرجەم ئەو ڕێگایانە بەکاربهێنێت کەدەیگەیەنێتە مەبەست (جا دزی دەکات یان خواردن دەشارێتەوە یان دەست دەگرێت بەسەر کەنزێکی ئاڵتوندا یان هەر شتێکی لەم بابەتە).

بەڵێ لەیاسای علمانی (رأس مالیەت)دا ئەم جۆرە کارە هەیەو بەمەش سەرمایەدارەکان دەبنەخۆرەو دەستەڵات دار بەسەر هەژارانەوە (کەهەمان یاسای جاهلی عەرەبی سەردەمی خۆیەتی و لەناوێکی‌تردا خۆی نیشان دەدات).

هەروەها یاسایەکی تری ئابوری‌مان هەیە کەبەپێچەوانەی یاسای سەرمایەداری (رأس مالیەت)ەوەیە کەبریتیە لەیاسای ئابوری (اشتراکیەت) کەئەمیش بیردۆزێکی ئابوریەو یاساکانی بەم جۆرەیە:

کەس خاوەنی هیچ شتێکی خۆی نیەو دەبێت سەرجەم سەرمایەی خەڵکی لەژێر دەستەڵاتی وڵاتدا بێت و خەڵکی وەك کرێکارێك کاربکات و مانگانە بەیەکسانی موچە وەربگرێت، کەبەڕاستی ئەم جۆرە یاسا علمانیە جاهلیەش لەناوەڕۆکدا هیچ جیاوازی‌نیە لەگەڵ یاساکانی سەردەمی عەرەبی جاهلی و (رأس مالیەت)ی ئەم سەردەمە، چونکە لەیاسای ئابوری (رأس مالیەت)دا تاکە کەسێك لەسەر حسابی کۆمەڵگا خۆی دەکردە سەرمایەدارو دەوڵەمەندو مافی سەدان و هەزارانی‌تری پێشێل دەکرد، هەروەها لەیاسای ئابوری (اشتراکیەتیشدا) دەوڵەت لەسەر حسابی کۆمەڵگا خۆی دەکردە سەرمایەدارو کەس مافی ئەوەی نەبوو کەتەنها خاوەنی پارچە زەویەکی خۆی بێت، بەڵێ ئەمە بەراوردێکی زۆر سادەو خێرابوو دەربارەی هەرسێ یاسای جاهلی (عەرەبی کۆن و رأس الیەت و اشتراکیەتی نوێ) !! کەواتە چ جیاوازیەك بەدی دەکەی لێرەدا؟!

ناوەڕۆکی هەرسێ یاساکە بریتیە لەچەوساندنەوەی کۆمەڵگا بەڵام هەریەکەی بەناوێکەوە، کەواتە ئێستا گەیشتینە ئەو ڕاستیەی کەبڵێین:

((گەر ئیسلام لەسەرەتادا وەك دینێکی چارەسەرخواز لەکۆمەڵگای عەرەبی جاهلیدا پەیدابوو بۆ مەبەستی ڕاست کردنەوەی خەڵکی و ڕزگارکردنی کۆمەڵگای عەرەبی و سەندنەوەی سەرجەم مافە خوراوەکانیان، ئەوە ئێستەو لەم سەردەمەدا زۆر پێویست ترە

کەئیسلام جارێکی‌تر دروشم و یاساکانی خۆی لەناو کۆمەڵگای پێش کەوتووخوازوو زانست دۆستی ئەم سەردەمەدا بڵاوبکاتەوەو کۆمەڵگا لەو بیردۆزو یاسا جاهلی‌و ناژەڵیانە پاك بکاتەوە هەروەك چۆن لەسەرتادا کۆمەڵگای عەرەبی جاهلی پاککردەوەو سەرجەم ئەو یاسایانەی کەهەژارانیان دەچەوساندەوە لەناوی‌بردن‌و ڕیشەکێش‌و بن کری‌کردن.

کەواتە ئێستا علمانیەکان دەڵێن چی؟! پاساوی چی بۆ بیردۆزو یاسا جاهلیەکانی خۆیان دەهێننەوە؟! بەڵگەی چی بۆ کۆن بوون‌و نەگونجانی شەریعەتی ئیسلام‌و یاساکانی بۆ خەڵکانی چەواشەو لایەن گری خۆیان باس دەکەن.

هەروەها دەربارەی فرۆشتنی بەندەو کەم دەست‌و غەریب‌و ڕەش پێستەکانیش دەڵێین: ڕاستە ئێستا بەوشێوەی کەلەسەردەمی خۆیدا هەبوو بەندە نابرێتە بازاڕوو بفرۆشرێ بەڵام ئایا فرۆشتنی بەندە تەنها لەوەدایە کەببرێتە بازاڕوو وەك ماددەی‌تر خەڵکی بیان کڕی؟! نەخێر!! ئەمڕۆ لەژێر سایەی علمانیەکاندا خەڵکی نەك لاشەی خۆی بفرۆشێ بەڵکو ڕۆح‌و لاشەو ژیانی خۆی دەفرۆشێ.

دواین قسەم لەوەڵامی ئەم خاڵەدا ئەوەیە کەبڵێم:

ئەو جاهلیەتەی کەعەرەبی ئەو سەردەمەی تێدابوو هەمان جەهالەتەکە ئەمڕۆ خەڵکی تێ‌کەوتووە بەڵام بەشێوەیەکی‌ترو بەناوێکی‌تر، کەواتە ئیسلام لەم کاتەدا زۆر پێویست ترە کەجارێکی‌تر سەر لەکۆمەڵگای ئەمڕۆی جاهلی بداتەوەو یاساکانی خۆی بخاتەوەگەڕ بۆ ڕزگارکردنی خەڵکی لەو جەهالەتەی کەبەهۆی ڕێچکەو بیردۆزە ماددیەکانەوە تووشی بووە.

تێبینی: خوێنەری بەڕێز ئاگادار دەکەم کەسەر بدات لەکتێبی ((جاهلیة فی قرن العشرین)ی مامۆستای پایەبەرز (محمد قطب) تازیاتر لەجاهلیەتی ئەم سەردەمە تێ‌بگات))

یاساکانی شەریعەتی ئیسلام لەنێوان جێ‌بەجێ‌کردن‌و دروشمی خەیاڵیدا!!

پاش ئەوەی بەڵگەو پڕوپاگەندەی علمانیەکانمان هەڵوەشاندەوەو بەرپەرچمان دانەوە دەربارەی نەگونجانی شەریعەتی ئیسلام لەگەڵ ئەم سەردەمەدا (انشاء الله) ئێستا دەچینە توێژینەوەیەکی زانستی دەربارەی (یاساکانی شەریعەتی ئیسلامی لەنێوان جێ‌بەجێ‌کردن (تطبیق)و دروشمی خەیاڵیدا.

گومانی تێدانیە کەدەیان ساڵە دوژمنانی خواو عیلمانی‌و مارکسیەکان بانگەشەی ئەوە دەکەن کەگوایا ئیسلام بەگشتی دینێکی خەیاڵی‌یەو(وەهمی) چەند دروشمێکی بریقەدارو بەرزکراوەیەو ناتوانێت لەگەڵ ژیانی خەڵکی‌و پێشکەوتنە زانستی‌و

مرۆییەکاندا هەنگاو بنێت، وەتەنها چەند یاسایەکی کۆنەو تایبەتە بەخودی ئینسانەکان خۆیانەوەو پەیوەندی بەسیاسەتو لایەنی ئابوریو کۆمەلأیەتیو عەسکەریو زانستو.........)) نیە.

بەلگەشیان بۆ ئەم قسانەیان ئەوەیە کەدەلێن: ڕۆژ بەڕۆژ ژیانی خەلکی لەبەرەو پێش چوندایەو مرۆڤ بەردەوام لەهەولی داهێنانو تازەگەریدا خۆی خەریك دەکاتو ئیسلامیش وەك بەرد لەجێگاو شوێنی خۆیدا ماوەتەوەو قابیلی دەست کاریو گۆڕان کاری نیە، چونکە یاساکانی دینی ئیسلام یاسای قەطعیو بواری پێشنیارو ڕادەربڕینی تێدانیە.

لەبەرئەوە ئیسلام تەنها چەند دروشمێکی خەیالیەو هەرگیز لەجیهانی واقیعدا ناتوانێت جێگای خۆی بکاتەوەو یاساکانی خۆی بەئەنجام بگەیەنێ!!

پێش ئەوەی وەلأمی ئەم گومانە بێناوەرۆکە بدەینەوە باشتر وایە کەبزانین کێ ئەم قسانە دەکاتو تاچ ڕادەیەك لەڕاستیەوە نزیکن:

أ) بێگومان ئەو کەسەی ئەم قسانە دەکات هیچ شارەزاییەکی لەدینی ئیسلامو یاساکانی نیەو ڕووداوەکانی مێژووی ئیسلامی نەخوێندۆتەوەو هەروەك توتیٚ ئاسا فێری ئەم قسانەکراوە.

ب) یان ئەو کەسانە ئەم قسانە دەکەن کەشارەزانو باش لەئیسلامو یاساکانی حالیبوون بەلأم بۆ مەبەستی بەرژەوەندیەکی دنیایی خەلکی چەواشە دەکەنو ئەم گومانانە بلأودەکەنەوە.

ج) یان ئەو کەسانەن کە یاسا نەگۆڕو گۆڕاوەکانی ئیسلام جیاناکەنەوەو هەروا دەزانن کەئیسلام چەند یاسایەکی نەگۆڕەو بەپێی سەردەمو کاتەکان قابیلی گۆڕانکای نیە.

بەهەر حالێ هەریەك لەم سێ تاقمە زۆر خراپ حالیبوون لەیاساکانی شەریعەتی ئیسلامیو مێژووی ئیسلامیو سەرجەم بوارەکانی تری ئیسلام، چونکە: .

یاساکانی شەریعەتی ئیسلامی سەرجەم بەکۆقەطعی نینو بەلکو هەندێکیان هەیە بەپێی (شوێنو کاتو ئەو شەخصە) دەگۆڕێ هەروەك زانایانی شارەزا لە زانستی (اصول الفقه) ئاماژەمان بۆ کردووەو دەلێت (تتغير الاحكام بتغير الزمان والمكان والاشخاص والاحوال))

واتە: یاساکان دەگۆڕێت بەپێی ((کاتو شوێنو کەسەکانوحالەتەکان)) بۆ نمونە لەجێگایەکدا کەخەلکی خواردنی حەلألو ئاوی دەست بکەوێت بۆمەستی خواردن

حەرامەو بولاری پێنەسراوە كە(گۆشتی بەرازوو مردارەوە بوو و ئارەق بخوات) بەلام ئەگەرئەو كەسە ڕۆی كەوتە جێگایەكو هیچی دەست نەكەوت لەغەیری ئەو شتە حەرامانە زیاتر ئەوە لەوكاتەدا یاساكانی خوای گەورە ڕێگەی ئەوكەسەدەدەن كەئەوشتە حەرامانە بخوات بۆ مەبەستی پارێزگاری كردن لەژیانی ئەو كەسە.

كەواتە دەتوانین یاساكانی شەریعەتی ئیسلامی بكەین بەچەند بەشێكەوە:

أ) هەندێك لەیاساكانی شەریعەتی ئیسلامیو عەقیدەی ئیسلامی بواری دەست كاری كردنو قسە لەبارەوە كردنو ڕادەربڕینی كەسی تێدانیە چونكە لەسەرتاوە خوای گەورە حوكمەكەی بڕیوەتەوەو لەهیچ سەردەمو كاتێكدا ئەو سایانە ناگۆڕێتو تاقیامەت دەبێت وەك خۆیان وابن وەك (سەرجەم) بنچینە باوەڕییەكان، یاساكانی حەلالو حەرام، بەهاوڕەوشتییەكان، شێوازی عیادەت كردن هەر لەنوێژوو ڕۆژو حەجو... هتد)).

ب) هەندێكی‌تر لەیاساكانی شەریعەتی ئیسلامی بناغەكەی لەقورئانو فەرموودەكانی پێغەمبەر (ﷺ) باسی لێوەكراوە بەلام دەلیلێكی قەطعی نیە لەسەر ئەوەی كە ئەو كارە بەچ شێوازێك بكرێتو بدرێت بۆ نمونە: (یاسای شورا لەئیسلامدا)) باس لەوەندەكراوە كەخوای گەورە دەفەرموێت بەپێغەمبەر (ﷺ) ﴿وامرهم شوری بینهم﴾[1] یان ﴿و شاورهم فی الامر﴾[2]

بەلێ لەقورئاندا ئەوەندە باسی شورا كراوە كەدەبێت ئەو بڕیارانەی كەلەحكومەتێكی ئیسلامیەوە بڕیاری لەسەر دەدرێت لەسەر بناغەی شورابێت واتە (ڕاپرسی‌كردن بەچەند كەسانێكی خاوەن ژیریو لێزان لەو كارەدا).

حیكمەتیش لەم ڕون نەكردنەوەیەی یاساو چۆنیەتی شورادا لەوەدایە كەئەو كەسانەی پەیامی خوای گەورەیان هەلگرتووەو هەولی جێگیربوونی دینی خوا دەدەن كەكاتێ گەیشتە سەر كورسی حوكم یاسای شورا لەو حكومەتەدا بەكاربهێننو جێبەجێی بكەن بەلام بەپێی حالی ئەو سەردەمو واقیعەی كەتێیدا دەژین.

كەئەمەش گەورەترین بەلگەیە لەسەر مانەوەی دینو گونجانی لەهەموو كاتو سەردەمێكدا.

---

(١) (شورای: ٣٨).

(٢) (ال عمران: ١٥٩).

ج) هەندێكیتر لەیاساكانی شەریعەتی ئیسلامی پێیان دەوترێت (ظنی الدلالة)..واتە: بەڵگەیەكی قەطعی بەدەستەوە نادات و گومانی تێدا هەیە، هەربۆیە زانایان و (فقهاء) لەچۆنیەتی دەرهێنان و (استنباط)ی حوكم لەو ئایەتانەوە جیاوازیان كەوتۆتە نێوانەوە، هەروەها ئەم جیاوازیەیان لەرق قین و دژایەتیەوە نەبووە بەرامبەر بەیەكتری بەڵكو لەچۆنیەتی تێگەیشتنیان بووە لەو دەقە شەرعیە (جا ئایەتی قورئان بوبێت یان فەرموودەی صەحیحی) پێغەمبەر (ﷺ) زۆرجار لەدەربڕینی فتواكانیاندا ڕاستیان كردووەو پێكاویانەو زۆرجاریش نەیان پێكاوە، بەلام پاداشتی خۆیان وەرگرتووە چونكە بەمەبەستێكی پاكەوە ئەو قسەیان كردووەو هەوڵی زۆریان لەگەڵدادا وە.

نابێت ئەوەش لەیادبكەین كەسەرجەم زانایان و مجتهدان لەسەر یاسا قەطعیەكانەوە قسەیان نەكردووەو ڕاوبۆچونی خۆیان دەربارەی نەوتووە بەڵكو زانایانی (مجتهد) (ڕەحمەتی خوایان لێبێ) لەو یاسا فەرعیانە قسەیان كردووە كەدەلیلێكی قەطعی نادەن بەدەستەوەو گومانی تێدایە، بۆ نمونە خوای گەورە دەربارەی قورئان دەفەرموێت: ﴿لا يمسه الا المطهرون﴾.. واتە: دەست نەدەن لەقورئان تا پاك نەبن، ئالێرەدا زانایان لەسەر وشەی (مطهرون) جیاوازیان كەوتۆتە نێوان، هەندێكیان دەڵێن وشەی (مطهرون) بەمانای دەست نوێژ دێت، واتە: ئەو كەسەی دەست نوێژی نەبێت دەست لەقورئان نەدات، هەندێكیتر لەزانایان دەڵێن وشەی ﴿مطهرون﴾ بەمانای (لەشت تەواو نەبێت) (جابەهۆی كاری ژن و مێردایەتیەوە بێت یان بەهۆی شەیتانەوە بێت یان بەهەربیانویەكی ترەوە بێت) كەماناكەی بەم جۆرەی لێدێت: واتە ئەو كەسەی كەلەشی پاك نەبێت دەست لەقورئان نەدات بەلام قەیناكا دەست نوێژیشی نەبێت بەس لەشی پاك بێت.

وەدەیان و سەدان باسیتری لەم جۆرە، كەبەڕاستی ئەم مەسەلە اختلافیانەش هیچ سەرئێشەو گرفتێكی گەورەی بۆ موسڵمانان دروست نەكردووەو موسڵمان ئازادە لەوەی كەبەقسەی هەركام لەو زانا مجتهدانە بكات.

د) هەندێكیتر لەیاساكانی شەریعەتی ئیسلام حەرامن و حوكمەكەی بڕاوەتەوە بەلام لەناو حەرامەكاندا چەند پلەیەك هەیە، هەندێكیان زۆر بەتوندی حەرامەو بواری كردنی نیە بەهیچ بیانویەكەوەو لەهیچ سەردەمو كاتێكدا، وەك (كاری سوخۆری هەروەك قورئان دەفەرموێت: ﴿واحل الله البيع وحرم الربا﴾

واتە: خوای گەورە کڕین و فرۆشتنی حەڵاڵ کردووەو کاری سوخۆری حەرام کردووە، یان داوێن پیسیکردن (زینا) کەلەهەموو سەردەم کات و حاڵەتێکدا حەرامەو کەس ناتوانێت بۆ هیچ حاڵەتێك حەلاڵی بکات، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿ولاتقربوا الزنا﴾.. واتە: بەهیچ شێوەیەك توخنی زینا نەکەون و لێی نزیك مەکەونەوە، بەڵام لەهەمان کاتیشدا هەندێ کاری حەراممان هەیە کەلەحاڵەتی پێویستدا حەڵاڵ دەکرێت و ئیسلام لەڕەحمەت و فراوانی خۆیەوە ڕێگە بەکردنی دەدات بۆ نمونە:

(ئارەق خواردن) هەرکاتێ زانی و خەریکە دەمرێت لەتینوانداو ژیانت لەدەست دەدەیت و غەیری ئارەقیش هیچ شتێکیتری لێنیە لەم حاڵەتەدا ئیسلام ڕێگە دەدات کەئەو حەرامە بخۆیتەوەو نانەمریت و دەگەیتە ئاوەدانیەك بۆ بەدەست خستنی ئاوی پاك و حەڵاڵ، هەروەها گۆشتی بەراز و مردارەوەبوو و شتەکانیتر کەژیانی ئینسانی لەسەر بەندە هەمان یاسای هەیە.

مەبەستیش لەم کارە تەنها پاراستنی ژیانی خەڵکەو هیچیتر نیە.

کەواتە لەخاڵی یەکەمدا ڕوون مان کردەوە کەسەرجەم یاساکانی شەریعەتی ئیسلامی بەڵگەی قەطعی نادەن بەدەستەوەو بواری اجتهادو مناقشەو ڕادەربڕینیشی تێدایە بۆ زانایان تابتوانن دین لەگەڵ ژیانی خەڵکیدا بگونجێنن و بەپێی ئەو سەردەمو واقعەی کەتێیدا دەژین فتوا بدەن.

علمانیەکان دەربارەی ئەم خاڵە زۆر بەهەڵەداچوون چونکە ئەوان دەڵێن ئینسان دروست کراوێکە بەردەوام لەگۆڕاندایە، هەروەها یاساکانی شەریعەتی ئیسلامیش هەمووی جێگیرن، کەواتە یاسا جێگیرو بڕیار لەسەر دراوەکانی ئیسلام لەگەڵ گۆڕانکاریەکانی ژیانی انساندا ناگونجێت.

ئێمەش دەڵێین علمانیەکان لەم خاڵەدا زۆر بەهەڵەداچوون چونکە: نەهەموو ژیانی ئینسان قابیلی ئەو گۆڕانکاریانەو نەهەموو یاساکانی ئیسلامیش جێگیرن، بەڵکو هەندێ لایەنی ژیانی انسان هەیە جێگیرەو هەرگیز قابیلی گۆڕان نیەو وەك (فطرەت، اخلاق، پەیوەندی کۆمەڵایەتی، کاری چاکەخوازی و گیانی هاوکاری و برایەتی...)) یاساکانی ئیسلامیش لەم کارانەدا جێگیرەو قابیلی گۆڕان نیە، هەروەها هەندێ لایەنیتری ژیانی انسان هەیە قابیلی گۆڕانە بەپێی کات و سەردەمەکان هەربۆیە هەندێ لەیاساکانی شەریعەتی ئیسلامیش قابیلی گۆڕانکاریە لەگەڵ گۆڕان کاریەکانی هەروەك زانایان دەڵێن: ((تتغیر الاحکام بتغیر الزمان والمکان والاشخاص)).. واتە: یاساکان دەگۆڕێن بەپێی کات و شوێن وکەسەکان)).

چەند تایبەت مەندیەك لەبناغەكانی یاسای شەریعەتی ئیسلامی

بێگومان یاساكانی شەریعەتی ئیسلام چەند تایبەت مەندیەكی سەرەكی هەیە كەبەهۆی ئەم تایبەت مەندیانەوە دەگونجێت بۆ هەموو سەردەم و كاتێك تاڕۆژی دوای كەسەرەكی‌ترین یان ئەمانەن:

١) نەبونی قورسی و مەشەقەت لەشەریعەتی ئیسلامدا:

٢) گەربەووردی سەیرێكی سەرجەم یاساكانی شەرعەتی ئیسلامی بكەین ئەو ڕاستیەمان بۆ دەردەكەوێت كەیاساكانی خوای گەورە زۆر نەرم و نیانی و ئاسانی پێوەدیارە:

هەروەك قورئان دەفەرمێت:

﴿مایرید الله لیجعل علیكم من حرج﴾ (المائدة: ٦).

واتە: پەروەردگار نایەوێت كەكاری قورس و حەرەجتان لەسەر دروست بكات.

یان دەفەرموێت: ﴿یرید الله بكم الیسر ولایرید بكم العسر﴾ (البقرة)

واتە: خوای گەورە كاری ئاسان و سوكی لێتان دەوێت و شتی قورسی لەئێوە ناوێت، هەروەها (عائیشە)ی دایكی باوەڕداران دەفەرموێت:

((ماخیر رسول الله (ﷺ) بین امرین الا اخذ أیسرهما مالم یكن اثما فان كان اثما كان أبعد الناس منه)).[1]

واتە: هەركاتێ پێغەمبەر (ﷺ) لەنێوان دووكارەدا اختیاركرابێت بۆ مەبەستی بەئەنجام گەیاندنی ئەوە كامیان سوك و ئاسان بوبێت ئەویانی هەڵبژاردووە بەمەرجێ تاوان نەبوبێت، خۆئەگەر تاوانیش بوبێت ئەوە لەهەموو كەسێ زیاتر دووربووە لێوەی.

بەڵێ یاساكانی شەیعەتی ئیسلام لەگەڵ تواناو ووزەی مرۆڤەكاندا بڕیاری لەسەردراوەو تەنها یاسایەكمان نیە لەئیسلامدا كەلە تواناو ووزەی مرۆڤەكاندا نەبێت و ئەنجام نەدرێت، هەربۆیە خوای گەرو دەفەرموێت:

﴿لایكلف الله نفسا الا وسعها﴾ (البقرة:) م.

واتە: خوای گەورە داوای شتێكتان لێناكات كەلەتواناتاندا نەبێت.

یان دەفەرمێت: ﴿لیس علی الاعمی حرج ولاعلی الاعرج حرج ولا علی المریض حرج﴾ (الفتح: ١٧)

---

(١) رواه مسلم.

هەروەها ئیسلام لەڕوانگەی ئاسانیو سۆزی خۆیەوە ڕێگەی بەڕۆژوان لەمانگی ڕەمەزاندا کەبەڕۆژو نەبێتو لەپاش ڕەمەزان بیگرێتەوە، ڕێگەی داوە بەکورت کردنەوەو پێش خستنو کۆکردنەوەی نوێژی نیوەڕۆ عەسر(قصر وجمع وتقدیم) کاتی لەسەفەردایت، هەروەها بواری داوە بەخواردنی گۆشتی بەرازو شارەق لەکاتی زۆر تەنگانەدا بۆ مەبەستی پاراستنی ژیانی انسانەکان.

٣) کەم کردنەوەی تەکلیفەکان (تقلیل التکالف):

هەروەها یەکێکیتر لەتایبەت مەندیەکانی یاسای شەریعەتی ئیسلامی بریتیە لەوە کەزۆرجار و لەهەندێ حاڵەتدا خوای گەورە ئەو داواکاریانەی کەلەسەر مرۆڤەکان پێویستی کردووە کەمی دەکاتەوەو ئاسانی دەکات بۆ مەبەستی ئەوەی ئەو کەسانە توشی ژیانی ناخۆشو ناڕەحەتیو حەرەج نەبن هەروەك لەوەو پێش لەخاڵی یەکەمدا باسمان کرد.

بۆ نمونە حەج کردن کەیەکێکە لەپێنج پایەکەی ئیسلامو واجبە لەسەر باوەڕداران، بەڵام لەهەمان حاڵەتیشدا لەسەر یەکێ واجب نیە کەتواناى نەبێت یان زەکاتو سەرفیترەو خێرو شتەکانیتر، یان خوای گەورە دەربارەی نوێژ دەفەرموێت: ﴿واقم الصلاة﴾..واتە: نوێژ بکەن، لەگەڵ ئەوەشدا بەپێوە ڕابوەستن (کەیەکێکە لەمەرجەکانی نوێژ) بەڵام لەحاڵەتی نەخۆشیو بێتوانایدا ئیسلام ڕێگەی داوە کەبەدانشتانەوە نوێژبکرێتو، خۆئەگەر نەشت توانی ئەوە بەپاڵکەوتنەوە نوێژەکەت بکەوە بەم شێوەیە.

یان جیهادکردن کەیەکێکە لەفەرمانەکانی خوای گەورە بەڵام لەهەمان حاڵەتیشدا (جیهادکردن) لەسەر یەکێ واجب نیە کە (نەخۆشو لاوازو پەك کەوتەبێت یان منداڵ یان هەرشتێکیتر بێت لەم بابەتە).

٤) یاسای پلەپلە (تدرج) هەیە لەشەیعەتی ئیسلامدا:

یەکێکیتر لەتایبەت مەندیەکانی شەریعەتی ئیسلام بریتیە لەوەی کاتێ خوای گەورە یاسایەکی داناوەو بڕیاری لەسەر داوە پلەپلە ئەوفەرمانە دابەزیوە چونکە ئەگەر بێتو لەسەردەمی خۆیدا بەیەك جار سەرجەم یاساکانی خوای گەورە بهاتایە خوارەوە ئەوە لەوحاڵەتەدا زۆر قورس دەبوو لەسەر موسڵمانانو جۆرە قورسیەکی بۆ دروست دەکردنو هەرگیز نەیان دەتوانی جێبەجێی بکەن، هەربۆیە قورئان لەماوەی (٢٣) ساڵدا هاتەخوار بەپێی ڕوداوەکان، یان حەرام کردنی ئارەق کەبە (سێ)جار حەرام کراو لەهەر حاڵەتێکیاندا بەشێك لەئارەق حەرام دەکراو موسڵمانانیش بەرپەری باوەڕەوە وازیان لێدەهێناو تەرکیان دەکرد.

بەڵێ ئەمە بەشێکی زۆر کەم بوو لەتایبەت مەندیەکانی شەریعەتی ئیسلامی کەئەم تایبەت مەندیانە لەهیچ دینو بیردۆزێکی‌تردا بەدی ناکرێت.

کەبێگومان ئەم تایبەت مەندیانە تەنها لەئیسلامدا بەدی دەکرێت‌و لەگەڵ هەموو سەردەمو کاتێکدا دەگونجێت.

کەواتە ئێستا لەدوای ئەم ڕون کردنەوەیە علمانیەکان بەڵگەی چی دەهێننەوە بۆ نەگونجانی شەریعەتی ئیسلام لەگەڵ انسان‌و ڕۆژگاردا؟!

نمونەی چەند تاقی‌کردنەوەیەکی مێژووی لەجێ‌بەجێ‌کردنی شەریعەتی ئیسلامدا

علمانیەکان دەڵێن: ئەی بانگ خوازانی ئیسلام؟ ئەی ئەو کەسانەی کەبانگەشە دەکەن بۆ جێ‌بەجێ‌کردنی شەریعەتی ئیسلامی؟! ئەو ئیسلامەی لەچەند دروشمێکی خەیاڵی پێکهاتووەو هەرگیز ناتوانێت لەدنیای واقعدا خۆی بنوێنی؟!

ئەو ئیسلامەی ئێوە بانگەشەی بۆ دەکەن تەنها لەسەردەمی پێغەمبەرو خولەفاکانی دوای ئەودا جێ‌بەجێ‌کراو بەلەناوچونی ئەوان ئیسلامیش تیاچوو.

هەروەها مێژووی ئیسلامی پڕیەتی لەچەند محاوەلەیەکی بێ‌بەرهەمو فاشل‌و هیچی‌تر (وەدەیان‌و سەدان قسەو باسی تری لەم بابەتە.

بەڵێ علمانیەکان بەدروست کردنی ئەم جۆرە گومان‌و درۆ بێ‌ناوەرۆکانە توانیان خەڵکێکی زۆر چەواشەبکەن‌و بیان کەنە دژی ئیسلام بەڵام واقع خۆی وەڵامی ئەم درۆو قسە پوچانەیان دەداتەوەو دەڵێت:

ئەی علمانیەکان زۆر بەهەڵەداچوون کاتێ وادەڵێن‌و ئەو درۆو گومانانە بڵاودەکەنەوە چونکە شەریعەتی ئیسلامی وەك لەوەوپێش باسکرا چەند تایبەت مەندیەکی تایبەتی هەیەو بەهۆیەوە لەهەموو سەردەمو کاتێکدا جێ‌بەجێ دەکرێت، بەڵێ گەر ئیسلام دینێکی خەیاڵی بوایەو تەنها دروشمو قسەی زل بوایە دەبوو تەنها بۆ جارێکیش جێ‌بەجێ‌نەکرێت لەدنیای واقعدا بەڵام گەر سەیرێکی مێژوو بکەین ئەو ڕاستیەمان بۆ دەردەکەوێت، بەڵێ ئیسلام لەشوێنێکدا جێ‌بەجێ‌کرا کەدواکەوتوترین شوێن بوو لەناوچەکەداو لەو سەردەمەدا کەئەویش مەککەو مەدینەو دوورگەی عەرەبی بوو پاشان بۆ ناوچەکانی‌تری جیهان.

پاشان دوورگەی عەرەبی لەسەردەمی خۆیدا لەهەموو ڕویەكەوە دواكەوتووبوو و ئاستی ڕۆشنبیری و خوێندەواری یان زۆركزو لاوازبوو، هەربۆیە قورئان لەناویاندا هاتەخوارەوە بۆ مەبەستی هۆشمەندكردن و وریاكردنەوەیان وەك دەفەرموێت:
﴿انا انزلنا قراناً عربيا لعلكم تعقلون﴾
واتە: ئێمە ئەم قورئانە عەرەبیەمان ناردۆتە خوارەوە بۆ ئەوەی ((ژیرو عاقڵ بن))
بەڵێ گەر قورئان و شەریعەتی ئیسلامی لەكۆمەڵگایەكی وادواكەوتوودا جێبەجێكرابێ ئەی چۆن لەكۆمەڵگایەكی شارستان و پێش كەوتودا جێبەجێناكرێ؟!
لەم كاتەدا ڕەنگە هەندێك هەبن كەبڵێن: ئیسلام لەبەرئەوەی دینێكی لاوازو سادەو ساكارە بۆیە توانیویەتی لەناو كۆمەڵگای عەرەبی دواكەوت و نەخوێندەواری ئەو سەردەمەدا جێی خۆی بكاتەوەو جێبەجێ بوبێ؟! ئێمەش بۆ وەلامی ئەم پرسیارە ژەهراویە دەڵێین:
<u>بۆ نمونە</u>: گەر مامۆستایەكی زیرەك و لێهاتوو توانی چەند قوتابیەكی سادەو ساكارو نەخوێندەوار بكاتە مامۆستاو كەسانی خوێندەوار! ئەوە مانای ئەوە دەگەیەنێ كەئەم مامۆستایە زۆر لێزان و زیرەكەو دەتوانێت كەسانی زیرەك و خاوەن ژیری زیاتر پێبگەیەنێت و فێری خوێندن و نوسینن بكات ئەوە زۆر ئاسانتر دەتوانێت كەكەسانی خاوەن ژیری و خوێندەوار پێبگەیەنێ.
بەڵێ: ئیسلام كۆمەڵگایەكی پەروەردەكرد كەنەخوێندەوار بوون و بت پەرست بوون و مافی لاوازو كەم دەست و ئافرەتیان نەدەداو انسانی لاوازو ڕەش پێست و غەریب لەبازاڕەكاندا دەفرۆشران و سەدان و هەزاران سیفەتی دزێوی تریان تێدابوو، بەلام پاش گەیشتنی نووری ڕوناكی ئیسلام بەو كۆمەڵگا جاهلیە، سەرجەم ڕوداوەكان پێچەوانەبونەوەو ئەوانەی دارو بەردیان دەپەرست بونە یەكتاپەرست و تەنها خوایان دەپەرست و، ئەوانەی نەخوێندەوار بوون توانیان ببن بەمامۆستای عەرەب و غەیری عەرەب و، ئەوانەی ژێر دەستەبوون ئازادبوون و لەپاشاندا جیهانیان ئازادكرد.
پاشان ئەو عەرەبە نەخوێندەوارو نەفامانەی كەوەك دڕندە دەژیان، ئیسلام كردنی بەشوان و پێشەنگی مرۆڤایەتی و سەرجەم خەڵكانی دنیا بە(ئەورووپا)شەوە (دین و زانست و فەلسەفەو هونەرو سەرجەم تاقیكردنەوەكانی ژیانیان لەمانەوە وەردەگرت و لەووڵاتانی خۆیاندا تەجروبەی موسڵمانەكانیان جێبەجێ دەكرد.

بەڵێ ئیسلام نەك تەنها لەسەردەمی پێغەمبەرو چوار خەلیفەكەی دوای خۆیدا جێبەجێكرا وەك علمانیەكان دەڵێن! بەڵكو (١٣) سەدە دوای ئەوانیش بەردەوام بوو كەیەكەم دینو یەكەم بەرنامە لەسەر زەویدا بەدرێژای مێژوو توانیبێتی كەبۆ ماوەی (١٣٠٠) ساڵ بەردەوام بوبێتو خۆی گرتبێ، لەگەڵ ئەوەشدا هەزاران نەخشەو پیلان دژیكراوەو فتنەو شەڕی تێدا بڵاوكرایەوە كەجەنگی علی كوڕی ابی طالب و معاویە (ڕەزای خوایان لێبێت) باشترین نمونەی ئەم ڕاستیەن بەڵام لەگەڵ ئەمەشدا بانگەوازو شارستانیەتی ئیسلامی ئەوەندە گەورەو فراوان بوو ئەم ڕوداوە بچوكانە هیچ كاریگەریەكی نەكردە سەر بڵاوبونەوەی ئیسلام.

بەڵێ ئەمە وەڵامی واقیع بوو دژی علمانیەكان، كەواتە ئێستا دەڵێن چی؟! بەچ بەڵگەو بیانویەك دەڵێن مێژووی ئیسلامی پڕیەتی لەمحاولەی بێبەرهەمو فاشل؟ هەموو دەزانین گەر بەرنامەیەك لەدنیادا فاشل بێتو لەگەڵ ویستی خەڵكیدا نەبێت ئەوە تەنها چەند ساڵێكی كەم دەتوانێت بەردەوام بێتو جێگیر بێت، بەڵام لەپاشاندا خەڵكی خۆی شۆڕش دەكات بەسەر ئەو بەرنامەداو لەناوی دەبات، شۆڕشی فەرەنسا لەدژی پیاوانی كەنیسەو شۆڕشی خەڵكی ڕوسیا لەدژی ماركسیە شیوعیەكانو شۆڕشی بەعسیەكان دژی عبدالكریم قاسمو شۆڕشی كوردەكان دژی بەعسیەكان لەساڵی ١٩٩١، باشترین بەڵگەی زیندون بۆ ئەم باسە.

سەرنجێك! كاتێ علمانیەكان قسەدەكەن دەدوێن دەربارەی ئیسلام كە ئیسلام خەیاڵیەو لەدروشمو قسەی زلو بێناوەڕۆك زیاتر هیچیتر نیە!!؟.

لێرەو لەم كاتەدا زۆر بەپێویستی دەزانم كەئەوە ڕون بكەمەوە ئاخۆ چ كاتێك بەدینێك یان بەرنامەو بیردۆزێك دەوترێت خەیاڵی یان پرسیار بكەینو بڵێین:

ئایا بیردۆزو بەرنامەكانی دنیا بەهۆی چ تایبەت مەندیەكیانەوە دەبنە بەرنامەو دینو بیردۆزێكی خەیاڵیو تەنها لەچوارچێوەی قسەی زلو دروشمی بریقەدارو بێناوەڕۆكدا دەمێنێتەوە؟!

لەوەڵامی ئەم پرسیارەدا دەڵێین:

((هەر دینو بیروباوەڕو بیردۆزێك چ لەكۆنو لەنوێ ئەم چەند سیفەتەی تێدابوو ئەوە بەو بەرنامەیە دەوترێت بەرنامەو بیردۆزێكی خەیاڵیو بەهیچ بەڵگەیەك لەجیهانی واقعدا جێبەجێ ناكرێتو تەنها دروشمی ڕەونەق دارەو هیچیتر نیە، كەسەركیترینیان ئەمانەن:

١ - هەر ڕێبازو بەرنامەیەك لەیاساو بیروباوەڕەكانیدا لەگەڵ فیطرەتو ناخی مرۆڤەكاندا نەگونجاو دژایەتی لەگەڵ لایەنە ناوەكیو دەرونیەكانی مرۆڤدا هەبوو ئەوەبەو بەرنامەو بیردۆزە دەوترێت بەرنامەیەكی خەیاڵیو دوابڕاوو بێبەرهەم، وە هەرگیز لەجیهانی واقعدا ناتوانێت بچەسپێت.

بەڵێ بەپێی ئەم یاسایەی سەرەوە بۆمان دەردەكەوێت ئاخۆ ئیسلام دینێكی خەیاڵیو بێناوەڕۆكەو لەگەڵ ژیانی انساندا ناگونجێت یان علمانیەت؟!

لەوەو پێش باسمان كرد كەئیسلام سەرجەم لایەنەكانی ژیانی انسانی ڕون كردۆتەوەو یاسای تایبەتی بۆ داناوە، هەروەها سەرجەم یاساو بڕیارەكانی ئیسلام لەگەڵ فطرەتی خەڵكیدا یەكسانەو بچوكترین دژایەتیان لەنێواندانیە، پاشان ئیسلام یاساكانی حەڵاڵو حەرام لەگەڵ ڕەوشتو خودی كۆمەڵگا بەگشتیو تاكە كەسەكان بەتایبەتی داناوە، هەر شتێك پاكو سودبەخش بێتو دووربێت لەزیان ئیسلام حەڵاڵی كردووەو هەرشتێك پیسو زیان بەخش بێت ئیسلام حەرامی كردووە ((واحل لكم الطيبات وحرمت عليكم الخبائث)) بەڵام گەر سەیرێكی بیردۆزی علمانیەت بكەین ئەوە دەبینین كە یاساو بڕیارەكانی علمانیەت لەگەڵ فطرەتو دەرونی مرۆڤەكاندا ناگونجێتو ڕێچكەیەكی خەیاڵین چونكە:

ئینسان لەناخو فطرەتیدا خۆزگەی پەرستنی تێدایەو حەزیەم لایەنە دەكات، بەڵام علمانیەت هیچ بایەخێكی پێناداتو بەمەبەستی گرنگی مرۆڤەكانی نازانێت.

كەواتە لەم خاڵەدا علمانیەت پێكهاتووە لەخەیاڵاتو دروشمی بریقەدارو لەدنیای واقعدا جێبەجێ ناكرێت تاسەر.

٢. هەر بەرنامەو دینو بیردۆزێك لەدنیادا گەر نەیتوانی جێگیرببێتو بۆ ماوەیەكی زۆر دەستەڵات دارو حوكم ڕان بێت ئەوا بەڵگەیە لەسەر ئەوەی كەئەو بەرنامەو دینو بیردۆزە خەیاڵیەو تەنها دروشمەو قسەی زل.

هەموو علمانیەكان دەزانن و لەمێژووی ئیسلام شارەزان كەئیسلام تاكە بەرنامەو دینە لەمێژووی مرۆڤایەتیدا كە (١٣٠٠) ساڵ حوكمی كردبێتو فەرمان ڕەوابووبێتو گەورەترین شارستانیەتو زانستو لایەنی ڕۆشن بیریو فەلسەفیو هونەری بڵاوكردبێتەوە، وە هۆكاری كزبوونو لاوازبونی لەسەردەمی عوسمانیەكاندا دەگەڕێتەوە بۆ شوێن كەوتانوو هەڵگرانی كەلەڕێگە پاكەكەی ئیسلام لایان داو دەستیان دایە دنیا

پەرستی، هەر بۆیە لەم کاتەدا جولەکەش دەستی خیانەت کارو پیسی خۆی تێکردن‌و لەساڵی (١٩٢٣) خەلافەتی عوسمانی لەناوچوو.

بەڵێ ئەوە مێژووی جێگیربوون‌و فەرمان ڕەوای موسڵمانان، بەڵام ئایا علمانیەت چەند ساڵە هاتونەتە سەر شانۆی ژیان‌و خەباتی سیاسی‌و فیکری خۆیان دەکەن؟! وەئایا تاچ رادەیەك توانیویانە کەجێگەی خۆیان بکەنەوە لەدڵی جەماوەری خۆیاندا، وەتا چ ئاستێك توانیویانە کەسەرکەوتووبن؟!

بۆ وەڵامی ئەم پرسیارانە دەچینە خزمەت واقع بائەو شاهیدمان بۆ بدات‌و بڵێت ((علمانیەکان لەدوای شۆڕی فەرەنساوە پەیدابوون ساڵی (١٧٨٩) زاینی کەتا ساڵی (١٩٩٨) نزیکەی (٢٠٩) ساڵ دەکات، وەباشترین‌و سەرەکی‌ترین شوێن بۆ جێبەجێکردنی بیردۆزی علمانیەت بریتی‌یە لە (تورکیا)).

بەڵێ علمانیەکان لەتورکیا نزیکەی (٧٠) ساڵ حوکم یان کردوو مێشکی خەڵکیان پڕکرد لەدروشم‌و فکری علمانی‌و لەسەرجەم بەها ڕەوشتیەکان دایان ڕنی، بەڵام ئایا توانیان کەدین لەناوبەرن‌و بەتەواوی جێی خۆیان بکەنەوە لەناو دڵی خەڵکانی تورکیدا؟! نەخێر، لەپاشاندا خەڵکی دین دلری بەنج کراو لەدروشمە خەیاڵی‌و بریقەدارەکانی علمانیەت ووریابونەوەو بۆ جارێکی‌تر ئیسلامیان هەڵ بژاردوو علمانیەت‌و ڕێچکەکانی تریان پشت گوێخست. مشتێکیش نمونەی خەروارێکە.

٣. هەر بەرنامەو بیردۆزو دینێك لەدنیادا گەر تاماوەیەکی دیاریکراو خەڵکی شوێنی کەوت‌و پاشان لێی پاش گەزبویەوەو دژی وەستاو هەوڵی‌دا کەخەڵکانی‌تریشی لێدووربخاتەوە ئەوە گومانی تێدانیە کەئەو بەرنامەو بیردۆزو دینە تەنها قسەی زل‌و بریقەدارەو سەرجەم بڕیارو بۆچونوو یاساکانی خەیاڵین‌و هەرگیز لەدنیای واقعدا ناتوانێت جێگیربێت.

بەڵێ گەر بەپێی ئەم یاسای سەرەوە (ئیسلام‌و سەرجەم بەرنامەکانی‌تری دنیا، بەراوردبکەین ئەوە دەگەینە ئەنجامێکی واقعی.

وا بۆ نزیکەی (١٤٠٠) ساڵ زیاترە ئیسلام پەیدابووە نزیکەی (١٣٠٠) ساڵیش فەرمان ڕەواو دەستەڵات داربووە، لەگەڵ ئەم مێژووە گەورەو بێوێنەیەشدا ڕۆژێك لەڕۆژان بەرنامەیەکی تر پەیدانەبوو کەببێتە بەدیلێك بۆ ئیسلام‌و خەڵکی دەست لە ئیسلام بەربدەن‌و بچنە ناو ئەو بیرو بەرنامەیەوە، هەروەها ئەو کەسانەی کەشاددەبون بەئیسلام‌و دەهاتنە ناو ئیسلامەوە ئەوەندە ئاشقی بەرنامەی خوا دەبون کەخۆیان‌و ماڵ‌و ژیانیان بەخت دەکرد لەپێناوی خواداو دەیان‌و سەدان وولات‌و شاریان دەکرد بۆ مەبەستی گەیاندنی ئەو دینە بەخەڵکی.

پاشان ئیسلام ڕۆژ بەڕۆژ خەڵکی زیاتر ئاشنادەبێت پێی و لەحەقیقەتەکانی تێدەگات، هەربۆیە ئەمڕۆ لەسەدەی (٢٠)ەمدا ڕابوون و بانگەوازی ئیسلامی هەموو جیهانی گرتۆتەوە بوەتە بەدیلێکی واقعی لەبەرامبەر علمانیەت و سەرجەم دین و ڕێچکە دەست کردەکانی تردا، هەروەها ئەمڕۆ زۆر بەئاشکرا ئەو دیاردەیە بەدی دەکەین کەخەڵکی چۆن واز لەبیروباوەڕو بیردۆزە مادیەکان دەهێنێ و باوەش دەکات بەئیسلامدا.

بەڵێ ئەمە نمونەیەکی واقعیە دەربارەی ئیسلام و شوێن کەوتوانی، خۆ ئەگەر ئیسلام دینێکی خەیاڵی و چەند دروشمێکی بریقەدارو نابەجێ بوایە ئەوە هەر لەمێژەوە باوی نەدەماو خەڵکی لێدوردەکەوتەوە وەك دینە دەست کاریکراوو بیردۆزە فشەڵەکانی تری لێدەهات، بەڵام ئایا شوێن کەوتوانی لێی ڕادەکەن و باوەش بەبەرنامەی تردا دەکەن؟! بێگومان واقع خۆی وەڵامی بۆ ئەم پرسیارانە داناوەو دەڵێت: ((نەخێر)) بەڵکو سەرجەم دین و بەرنامەو بیردۆزەکانی تری غەیری ئیسلام خەیاڵین و تاماوەیەکی کەم بڕەکەن و خەڵکی شوێنیان دەکەوێت و پاش ماوەیەك شوێنکەوتوانی لێی ساردەبنەوەو پاشگەز دەبنەوەو دێنە ناو ئیسلامەوە، بێگومان ئەو بەرنامەو دینە دەست کاریکراوانەش بریتین لە:

(دینی جولەکە، دینی خاچ پەرستی مەسیحی، علمانیەت، مارکسیەت وجودیەت، عەبەسیەت، هەردوو بیردۆزی داروین و فرۆید...) کەئەم دین و بەرنامەو بیردۆزانە هەندێکیان لە (٥٠ تا ٦٠) ساڵ زیاتر نەیتوانی بەردەوام ببێت و خەڵکی لەخۆی خڕبکاتەوەو پاشان کەدەرکەوت بۆ خەڵکی هیچ نین و تەنها چەند دروشمێکی زل و بێناوەڕۆکن شوێن کەوتوانی لێپاش گەزبونەوەو ئەوانیش. واتە ئەو بەرنامانە ناویان لەکولەکەی تەڕدا نەماو وەك مۆم توانەوە؟؟!

بەڵێ خوێنەری بەڕێز ئەوە ئیسلام و ئەوە بەرنامەو دینەکانی غەیری ئیسلام بەراوردێکی خێراو بەویژدان بکە تابگەیتە ئەو ڕاستیەی ئاخۆ کامیان خەیاڵین و لەگەڵ ژیان و بوارەکانی پێشکەوتنی مرۆڤەکاندا ناگونجێن.

حوکمی ئیسلام دەربارەی علمانیەت و علمانیەکان

گەر یەکێ پرسیار بکات و بڵێت کاتێ ئێمە بۆمان دەرکەوت کەعلمانیەت چیەو ئاخۆ دەبێت حوکمی ئیسلام چیبێت دەربارەی ئەم ڕێچکە دور لەخوایە؟!

ئێمەش بۆ وەڵامی پرسیارەدەڵێین:

١- علمانیەت لەڕوانگەی ئیسلامەوە بیردۆزێکە لەسەر بناغەی دنیا پەرستیو وازهێنان لەژیانی دوارۆژ دروست بووە:

هەروەها علمانیەتو سەرجەم بەرنامەکانی تر بەرێگەیەکی سەرەکی دەزانین بۆ دورخستنەوەی خەڵکی لەدینی بێگەردو بەرزی ئیسلام، کەئەم کارە ئیشی نەیارانە بە ئیسلام هەروەك قورئان باسی ئەم ڕاستیەمان بۆ دەکات لەسەر زمانی شەیتانەوەو دەفەرموێت:

﴿لاقعدن لهم صراطك المستقيم﴾ (الاعراف: ١٦).

واتە: بەڵێن بێت لەسەر ڕێگە ڕاستەکەی تۆ بۆیان دابنیشم.

پاشان دەفەرموێت: ﴿ولاغوينهم أجمعين﴾.

واتە: پاش ئەوەی کەلەسەر ڕێگە ڕاستەکەی تۆ بۆیان دانیشتم دەبێت گومڕایان بکەمو لەدینی تۆیان دوربخەمەوە.

بەڵێ علمانیەتیش وەك ڕێچکەیەکی شەیتانی ئەمڕۆو لەم سەردەمەدا هەمان ئیشی شەیتان ئەنجام دەداتو خەڵکی بۆ بێباوەڕیو بت پەرستیەکی نوێ بانگ دەکاتو لەخوای گەورەو ئیسلامیان دوردەخاتەوە.

هەربۆیە خوای گەورە ئامۆژگاری باوەڕداران دەکاتو دەفەرموێت:

﴿وان هذا صراطي مستقيما فاتبعوه ولاتتبعوا السبل فتفرق بكم عن سبله ذالكم وصاكم به لعلكم تتقون﴾.

واتە: ئەمە ڕێگەی ڕاستی منە. واتە ئیسلام و شوێنی بکەونو شوێنی ڕێبازو ڕێچکەکانیتر مەکەون چونکە لەڕێگە ڕاستەکەی ئیسلام لاتان دەدەنو دورتان دەخەنەوە، بەڕاستی ئەمە وەسیەتو ئامۆژگاری پەروەردگارە بۆ ئێوەی باوەڕدار تاوەکو خۆتان لەو ڕێگایانەی شەیتان بپارێزنو دورە پەرێزبن لێیان.

هەروەها دەفەرموێت:

﴿ومن يبتغ غير الاسلام دينا فلن يقبل منه وهو في الاخرة من الخاسرين﴾ (آل عمران:٨٥)

واتە: هەرکەسێ شوێن غەیری ئیسلام بکەوێتو بەیاساو بڕیارەکانی ڕازیبێت ئەوە خوای گەورە لێی قبوڵ ناکاتو لەپاشەڕۆژدا یەکێ دەبێ لەخەسارەومەندەکان.

٢- حوکمی ئیسلام دەربارەی علمانیەکان:-

بێگومان حوکمی ئیسلام دەربارەی ئەو علمانیانەی کەباوەڕیان تەنها بەژیانی دنیا هەیەو ژیانی دوارۆژیان پشت گوێ خستووەو باوەڕیان وایە کەدەبێت ئیسلام لەسەرجەم بوارەکانی ژیانی خەڵکیو سیاسەتو حوکم دوربخرێتەوەو دین تەنها وەك چەند دروشمێکی بەرزکراوە بمێنێتەوەو تێکەڵ بەژیانی خەڵکی نەبێت، ئەوە حوکمی ئیسلام

دەربارەی ئەو کەسانە بریتیە لەوەی بەکافرو بێدین و بێباوەڕیان دەزانین و کاتێ مرد یش نابێت نوێژی مردویان لەسەر بکرێت و لەناو گۆڕستانی موسڵمانان بنێژرێن بەتایبەتی ئەو کەسانەی کەلێپرسراوو حاکمن لەناو علمانیەکاندا.[1]

هەروەها ئەو علمانیانەی کەبانگەشە بۆ علمانیەتی خۆیان دەکەن و دەبنە بەربەست لەبەردەم جێبەجێبوون و جێگیربوونی شەریعەتی ئیسلامی، ئەوانە بەپێی حوکمی ئیسلام (هەڵگەڕانەوە لەدین) واتە (مرتەدن).[2]

ئامۆژگاری! لەکۆتاباسی ئەم بەندەدا داواکارم لەسەرجەم خەڵکی بەگشتی و ئەو کەسانەی شوێن علمانیەت کەوتون بەتایبەتی ئەوەیە کەبگەڕێنەوە بۆلای ئیسلام، بەڵێ بۆلای ئەو ئیسلامەی کەلەداهاتویەکی نزیکدا سەرتاپای جیهان دەگرێتەوەو جارێکی تر خەلافەتی قورئان لەسەر زەویدا بەڕێوەدەچێ هەروەك نزیکەی (١٣٠٠) ساڵ بەڕێوەچوو.

ئەو ئیسلامەی کەلەلایەن ئەو پەروەردگارەوە دانراوە کەدروست کەری سەرجەم بونەوەرەو لەسەرو هەمووشیانەوە ئینسان.

تاکەی ژیانی گەنجێتی و لاوێتی خۆتان لەگەڵ ئەم ڕێچکەو ئەو بیردۆزەدا سەرف دەکەن و ناگەڕێنەوە بۆ ڕەحمەت و باوەشی گەرم و پڕ دڵسۆزی ئیسلام.

تازووە بگەڕێنەوە بۆلای خوای گەورە چونکە ژیانی کەمی دنیا هەرچۆنێك بێت و لەگەڵ هەرکەسێکدا بێت هەرتەواو دەبێت، کەواتە واباشترە لەگەڵ کۆمەڵێکدا ژیان بەسەربەری کەلە ڕۆژی دوایدا ڕزگارت بکەن نەك پشت تێبکەن، خۆشەویستان دڵنیابن لەوەی کەعلمانیەتیش هەروەك مارکسیەت و عەبەسیەت و وجودیەت و ڕێچکە بێدین و خوانەناسەکانی تر هەر ڕۆژێك بێت لەناودەچێت و باوی نامێنێت، ئەی تۆی شوێن کەوتوی علمانی لەوکاتەدا پاساوی چی بۆخۆت دەهێنیتەوە؟! ئەوکاتە شوێن کێ دەکەوی؟!

پاشان لەڕۆژی دوایدا چۆن و بەچ جۆرێك وەڵامی پەروەردگارت دەدەیتەوە کاتێك لێت دەپرسێ! بۆ شوێن دینی من نەکەوتی و بۆچی علمانیبویت و دژی دین و بەرنامەی من دەوەستای؟!

کەواتە بەخۆتدا بچۆرەوەو بزانە ڕاست ترین بەرنامەو یاسای ژیان کامەیە شوێن ئەوە بکەوە!! والسلام علیکم ورحمه الله وبرکاته.

١٩٩٨/٥/٢٤.

---

(١) ظاهرة الغلوفي التكفير: د.يوسف القرضاوي (ص: ٢٠،٢١)

(٢) الاسلام والعلمانية وجها لوجه (د. يوسف القرضاوي (ص: ٧٥).

سەرچاوەکان

١ـ الاسلام والعلمانية وجها لوجه...................... د.يوسف القرضاوى

٢ـ مذاهب فكرية معاصرة.................................. محمد قطب

٣ـ الجداول الجامعة فى العلوم النافعة.......... جاسم بن محمد بن مهلهل

٤ـ ظاهرة الغلوفي التكفير................................ د.يوسف القرضاوى

٥ـ الموسوعة الميسرة فى الاديان والمذاهب

المعاصرة...................... الندوة العالمية للشباب الاسلامى

٦ـ كيف نكتب التأريخ الاسلامى................................ محمد قطب

٧ـ نفحات من شريعة الاسلامية.......................... ابراهيم نعمة

٨ـ ماذا خسر العالم بانحطاط المسلمين...................... أبو الحسن الندوى

٩ـ المؤمرات الدولية ضد الاسلام.................................. أم بنان

بەندی دووەم

تەبشیر

(بەمەسیحی كردن)

پێشەكی:

بۆ مەبەستی زیاتر شارەزبوون و زانیاری وەرگرتن دەربارەی ڕێچكەو بیردۆزە دەست كردوو چەواشەكاریەكانی دنیای ئەمڕۆ زۆر بەپێویستم زانی كەلەبەندی دووەمی ئەم نامیلكەیەدا باسێكی ووردو لێكۆڵینەوەیەكی زانیاری و ژیرانە بكەم دەربارەی ڕێچكەی بەمەسیحی‌كردن (تبشیر) تاخەڵكی بەگشتی و موسڵمانان بەتایبەتی لەشەومزەنگی بی‌ئاگایی بەخەبەر بێنەوەو بەچاوی خۆیان دوژمنی خۆیان ببینن.

بەڵێ مرۆڤ تادوژمنی خۆی نەناسێ ناتوانێت خۆی لێبپارێزێ و لەبەرامبەریدا بوەستێ، بەڕاستی دوژمنەكانی ئەمڕۆ زۆر لەدوژمنەكانی سەردەمی پێغەمبەر سەرسەخت ترو گومڕاكەرترن چونكە دوژمنانی ئەو سەردەمە بەئاشكرا بانگەشەی دوژمن كاری خۆیان دەكردوو سەرجەم موسڵمانان دەیان زانی كەئەوانە دوژمنن و دژی دین و بیروباوەڕی ئەمانن.

بەلأم دوژمنانی ئەمڕۆ بەشێوەیەكی‌تر دژایەتی موسڵمانان دەكەن و بەناوێكی ترەوە خەڵكی لەئیسلام دووردەخەنەوە، ئەویش بەوەی كەلەدنیای ئەمڕۆدا ئەو ڕێچكەو ڕێبازانەی كەدێنە سەر شانۆی ژیان و دروست دەبن ناوێك لەخۆیان دەنێن كەزۆر سەرنج ڕاكێشەربێت و بەڵگەبێت لەسەرچاكی و پاكی ئەو بەرنامەیە، بەلأم مەبەستی سەرەكی و هەرە گەورەشیان بریتیە لەگومڕاكردنی خەڵكی و دورخستنەوەیان لەخوای گەورە.سەرنج بدە (علمانیەكان) ووتیان زاراوەی (علمانیەت) لە (علم)ەوە هاتووە بۆ مەبەستی ڕاكێشانی سەرنجی چینی ڕۆشنبیران و زانست خوازان بەلای خۆیاندا بەلأم مەبەستی سەرەكیان بریتی‌بو لەدارنینی ئیسلام لەدڵ و دەرونی خەڵكی.

هەروەها خاچ پەرستەكان بۆ مەبەستی گومڕاكردن و چەواشەكردن و بەمەسیحی‌كردنی خەڵكی ناوێكی زۆر ڕەونەق دارو بریقەداریان لەخۆیان نا كەئەویش

بریتیبوو لە(تەبشیر) بێگومان زاراوەی (تەبشیر) لە(بەشارەت)ەوە هاتووەو مانای (مژدەدان) دەگەیەنێ.

بەڵێ مژدەدانو دڵ خۆش کردنی خەڵکی، بەڵام ئایا لەڕاستیدا وایە؟! ئایا ئەم ڕێچکە دوور لەخوایە چ مژدەو چ خۆشیەك دەدات بەخەڵکی؟! بێگومان مژدەی ئەم بیردۆزە گومڕاکەرە تەنها ئەوەیە کەخەڵکی لەخوای گەورەو سەرجەم بەها ڕەوشتیەکان دوور دەخاتەوە.

کەواتە وتنی وشەی (تەبشیر) تەنها ناوێکە بۆمەبەستی گومڕاکردنو چەواشەکردنی خەڵکی بەکاردەهێنرێت، کەواتە بەپێی ئەم ڕوون کردنەوەیە ڕاستە وەهەریەکە بەم ڕێچکەیە بڵێین(تەنصیر) واتە (بەمەسیحیکردنو دورخستنەوەی خەڵکی لەبەرنامەی پاكو بەرزی ئیسلام))

پێناسەی تەبشیر (بەمەسیحیکردن)

((حركة دينية سياسية إستعمارية بدات بظهور اثر فشل الحروب الصليبية بغية نشر النصرانية بين الامم المختلفة فى دول العالم الثالث بعامة وبين المسلمين بخاصة يهدف احكام السيطرة على هذة الشعوب)).[1]

واتە: بریتیە لەوجوولە ڕامیاریە نوێخوازیەی کەبەلەناوچوونی جەنگی خاچ پەرستەکان پەیدابوو، مەبەستی سەرەکی بریتیە لەبڵاوکردنەوەی مەسیحیەت بەناو گەلو میللەتە جیاوازەکانی دەوڵەتانی جیهانی سێهەمدا بەگشتیو نێوان موسڵمانان بەتایبەتی بۆمەستی دەست گرتن بەسەر ئەو گەلانەدا.

یان بەشێوەیەکیتر بڵێین: (تەبشیر) بریتیە لەو ڕێچکە خاچ پەرستەی کەمەبستی سەرەکی بریتیە لە(بەمەسیحی) کردنی خەڵکی بەگشتیو موسڵمانان بەتایبەتیو ناشرین کردنی دینی ئیسلام لەبەرچاوی خەڵکیدا ئەوەیش بە دروست کردنوو هەڵبەستنی ڕوداوی درۆو قسەی بێناوەڕۆك بۆ ئیسلامو موسڵمانان، هەربۆیە کابرایەکی وەك (هاربر) دەڵێ:

---

(١) الموسوعة الميسرة فى الاديان والمذاهب المعاصرة (ص: ١٥٧).

((ان محمداً كان في الحقيقة عابد اصنام.......)).[1]

واتە// (محمد) (ﷺ) لەڕاستیدا بت پەرست بووەو بەتاکو تەنها خوای نەپەرستووە.

نمونەی چەند بوختانو درۆیەکی جوڵەی تەبشیر بۆ ئیسلامو موسڵمانان

وەك لەمەوپێش باسمان کرد کەمەبەستی سەرەکیو هەرەگەورەی جوڵەی (تەبشیر) بریتیە لەدروست کردنی درۆو پڕوپاگەندە بۆ ئیسلامو موسڵمانان، ئەویش بۆچەند مەبەستێکی دیاریکراو کەبریتین لە:

أ) پچڕاندنو لاوازکردنی ئەو پەیوەندیەی کەلەنێوان بەندەو پەروەردگاریدایە.

ب) پچڕاندنو سڕینەوەی سەرجەم بەها ڕەوشتیەکانی ناو کۆمەڵگا، ئەویش بەدروست کردنو هاندانی بەدڕەوشتیو جوان کردنیان لەبەرچاوی خەڵکیدا.

ج) بۆ مەبەستی دورخستنەوەی موسڵمانان لەئیسلامو کردنیان بەمەسیحی.

بەڵێ هەر بۆ ئەم مەبەستە (تەبشیریەکان) لەشاری (قدس) لە (فەلەستین) کۆنگرەیەکیان بەستو سەرەك کۆنگرەکە، کەناوی (القیس زویمر) بوو بەسەرجەم ئامادەبوانی ئەو کۆنگرەی ووت.

((ان أهدافنا من التبشير ليست ادخال المسلمين في المسيحية، وانما مهمتكم ان تخرجو المسلم من الاسلام، ليصبح مخلوقا لاصلة له بالله وبالتالي فلاصلة تربطه الاخلاق التي تعتمد عليها الامم في حياتها)).[2]

واتە: مەبەستی سەرەکی لەبەمەسیحی کردنی خەڵکیدا بریتینیە لەدەرکردنی موسڵمان لەئیسلامەوە بۆ مەسیحیەت، بەڵکو مەبەستی سەرەکیمان لەتەبشیر بریتیە لەدەرکردنی موسڵمان لەئیسلام، بۆ ئەوەی پەیوەندی لەگەڵ خوادا بپچڕێت، هەروەها هیچ پەیوەندیەکی لەگەڵ ڕەوشتدا نەمێنێت، ئەو ڕەوشتەی کەبناغەی ژیانی هەموو گەلێکە.

کەواتە لەم ڕوانگەوە باشترین کار بۆ دورخستنەوەی موسڵمان لەئیسلام بریتیە لەڕەش کردنی ئیسلامو پێغەمبەرو مێژووی ئیسلامی، *هەربۆیە جوڵەی تەبشیر لەم ڕێگەیەی گرتەبەرو هەزارەها درۆو پڕوپاگەندەی ژەهراوی هەڵبەست بۆ ئیسلام کەبەرچاوترینیان ئەمانەن:*

---

(١) التبشير والإستعمار - عمر فروخ.

(٢) اخلاقنا أو الدمار - ابراهيم نعمة (ص: ١٧).

١- (لطفی لیفونیان) کەیەکێکە لەئەندامانی (تەبشیر) بەرەچەڵەك ئەرمەنیە دەڵێت ((ان التأریخ الاسلام کان سلسلة مخیفة من سفك الدماء والحروب والمذابح))

واتە: مێژووی ئیسلامی پێکهاتووە لەزنجیرەیەك ڕووداوی ترسناك هەر لەخوێن ڕشتن و جەنگ و سەربڕینی خەڵکی!!؟

٢- (نلسن) دەڵێ ئیسلام دینێکی لاسای کەرەوەیەو لەمەسیحیەتەوە وەرگێڕاوە؟!

٣- (جسب) کەیەکێکی ترە لەئەندامانی تەبشیر دەڵێت:

((ان الاسلام مبنی علی الاحادث اکثر مماهو مبنی علی القران، ولکننا اذا حذفنا الاحادیث الکاذبة لم یبق من الاسلام شیئ))

واتە: ئیسلام لەسەر بناغەی (حەدیث) دروست بووە بەزۆری نەك لەسەر ئایەتەکانی قورئان، خۆ ئەگەر هەڵسین بەلابردنی ئەو (حەدیثە) درۆیانە ئەوە ئیسلام هیچی نامێنێتەوە!!

٤- (القس صموئیل زویمر) کەکاسە لێسێکی خاچ پەرست و دوژمن بە ئیسلام دەڵێت:

((یجب اقناع المسلمین بأن النصاری لیسوا أعداءهم))[1]

واتە: پێویستە لەسەرمان کەموسڵمانان واڵێبکەین و تێیان بگەیەنین کەخاچ پەرستەکان (مەسیحیەکان) دوژمنیان نین.

هەروەها دەڵێ ((یجب نشر الکتاب المقدس بلغات المسلمین لانە أهم عمل مسیحی))

واتە: پێویستە لەسەرمان کەکتێبی پیرۆزی خۆمان (واتە ئینجیل) بەزمانی موسڵمانان بڵاوبکەینەوە چونکە ئەمە گەورەترین کاری مەسیحیەتە.

هەروەها لەجێگەیەکی تردا دەڵێت:

((ینبغی للمبشرین ان لایقنطوا اذا رأوا نتیجة تبشرهم ضعیفة اذ ان من المحقق ان المسلمین قد نما فی قلوبهم المیل الشدید الی علوم الاورو بیین وتحریر النساء)).

واتە: ئەو کەسانەی کەهەوڵ دەدەن بۆ مەبەستی بەمەسیحی‌کردنی خەڵکی بادڵ گران نەبن لەوەی کەئەنجامی بانگەوازیەکەیان بێ‌بەرهەم و لاوازە، چونکە ئێمە بۆمان دەرکەوتوە کەموسڵمانەکان لەدڵەوە زۆرحەز بەزانستی ئەورووپا دەکەن و لەگەڵ ئازادی ئافرەتان . واتە: ڕوت و قوتیان

---

(١) ئەو چوار خاڵەی سەرەوە لە(الموسوعة المیسرة فی الادیان والمذاهب المعاصر) وەرگیراوە (ص: ٦٢)

سەرنج بدە خاچ پەرستەکان چ هەوڵ و تێکۆشان و ماندوبونێك دەدەن لەپێناوی ناشیرین کردن و دروست کردنی ڕوداوی پیس و ترسناك بۆ ئیسلام و موسڵمانان، بەڕاستی ئەمڕۆ مسڵمانان بەرامبەر بەجوڵەی (تەبشیر) زۆر بێئاگاو بێخەبەرن لەکاتێکدا جوڵەی تەبشیر تەواو دەستی کێشاوە بەسەر وڵاتانی ئیسلامیداو بەردەوام کاری خۆیان دەکەن و کتێب و مەبەستەکانی خۆیان بڵاودەکەنەوە.

ئەو ڕێگایانەی کەجوڵەی تەبشیر بەکاری دەهێنێت بۆ بەمەسیحی کردنی خەڵکی بەگشتی و موسڵمانان بەتایبەتی

وەك لەسەرتادا باسمان کرد کەزاراوەی (تەبشیر) ووشەیەکی گومڕاکەرە بۆ مەبەستی چەواشەکردنی خەڵکی بەکاردەهێنرێت هەر لەم ڕوانگەیەوە جوڵەی تەبشیر هەڵسان بەبەکارهێنانی چەند هۆکارو ڕێگەیەك بۆ مەبەستی ڕاکێشانی سەرنجی خەڵکی بەگشتی و موسڵمانان بەتایبەتی.

بێگومان ئەو هۆکارانەی کەجوڵەی تەبشیر بەکاریان دەهێنێت بەڕوکەش زۆرلەخزمەتی مرۆڤایەتیدان و کەس ناتوانێت ئینکاری لەچاکی و باشی ئیشەکانیان بکات بەڵام لەژێرەوە مەبەستێکی تریان هەیەو ئەو کارەی ئەنجامی دەدەن بۆ چەواشەکردن و ئاشناکردنی خەڵکیە بەبەرنامەی دەست کاری کراوو (منحرف) مەسیحیەتە، *هەر لەم پێناوەدا سەرەکیترین ئەو هۆکارانەی کەبەکاری دەهێنن بریتین لە:*

١- بواری پزیشکی و دروست کردنی نەخۆشخانە:

بێگومان هەموو کەس دەزانێ کەکاری پزیشکی پیشەیەکی خزمەت گوزاریەو خزمەت بەکۆمەڵگا دەکات، هەروەها ئەو کەسانەی کەلەبواری پزیشکەوانیدا کاردەکەن زۆر ڕێزدارن و خەڵکی بەپەڕی باوەڕەوە قسەیان لێوەردەگرێت هەربۆیە جوڵەی تەبشیر پیشەی پزیشکەوانی و کردنەوەی نەخۆشخانەی کردە سەرەکیترین کاری خۆی و دەیان و سەدان پزیشکی پەروەردەکرد بۆ ئەو نەخۆشخانانەی کەخۆیان مەبەستیان بوو بۆیان دەناردن، خەڵکیش بەچاوێکی زۆر ڕێزدارو بەرزەوە سەیری دەکردن و قسەکانیانی لێوەردەگرتن، هەربۆیە لەم کاتەدا ئەو پزیشکانە باشترین هەلیان بۆ ڕێدەکەوت بۆ مەبەستی گەیاندنی ئەو بیروباوەڕە هەڵەو چەوتەی کەوەك خاچ پەرستێك باوەڕیان پێهێنابوو بەگوێی نەخۆشەکاندا.

بێگومان نەخۆشیش لەو حاڵەتە ناخۆش و لاوازەی کەتێیدایە لەهەموو کات زیاتر پێویستی بەقسەی خۆش و یارمەتی (دکتۆر) هەیە، هەربۆیە لەم حاڵەتەدا ئەندامان و قوتابیانی قوتابخانە تەبشیریەکان بیروباوەڕی گەندەڵ و هەڵەی خۆیان وەك نیگایەك دەچرپان بەگوێی ئەو کەسە نەخۆشەداو لەئەنجامدا ئەو کەسە بەوپەڕی باوەڕەوە قسەکانی لەکابرای دکتۆر وەردەگرت و بەگوێی دەکرد.

(ڕشتر) کەیەکێکە لەقوتابیانی قوتابخانەی تەبشیر و یەکێە لەو کەسانەی کەلەبواری پزیشکیدا کاردەکات، بەسەرجەم پزیشکەکانی‌تر دەڵێت:

((ان الشیطان یرید ان نفتنکم فیقول لکم: ان واجبکم التطبیب فقط لاالتبشیر))..واتە: شەیتان دەیەوێت توشی ئەوەتان بکات و لەدڵتانی بچەسپێنێ کەپێتان بڵێ ئیش و کاری ئێوە تەنها بریتیە لەچارەسەرکردنی نەخۆش نەك خەڵك بەمەسیحی کردن))!!

لەکۆتای قسەکانیدا ئامۆژگاریەك یان دەکات و دەڵێت ((فلا نسمع منه))[1]

واتە: ئەم قسەیە تەنها وەسوەسەی شەیتانەو گوێی لێمەگرن و بەقسەی مەکەن.

بەڕاستی ئەمڕۆ جوڵەی تەبشیر لەهەموو جیهاندا بڵاوبۆتەوەو لەهەر وڵاتێکیش شوێن پێی خۆیان بکەنەوە دەست بەجێ هەوڵ دەدەن بۆ دروست کردنی نەخۆش خانە چونکە باشترین هۆکارە بۆ بەمەسیحی‌کردنی خەڵکی.

٢- بواری فێرکردن و دروست کردنی خوێندنگا (فی مجال التعلیم):

یەکێکی‌تر لەو هۆکارانەی کەجوڵەی (تەبشیر) بەکاری دەهێنێ بۆ ((مەبەستی بەمەسیحی کردنی خەڵکی بەگشتی و چینی خوێندەوارو ڕۆشنبیران بەتایبەتی)) بریتیە لە کردنەوەو دروست کردن و بایەخ دان بەکردنەوەی خوێندنگاو لەچاپ دانی پەڕتوك بۆ قوتابخانەکان و بڕیاردان لەسەر کردنەوەی خول فێربوونی زمانە جیاوازەکان و نوێکردنەوەی زانکۆو پەیمانگاو سەرجەم بوارە فێرکاریەکانی‌تر، هەر لەقۆناغەکانی سەرەتای تا زانکۆو پەیمانگاکان.

وەك لەوەو پێش باسمان کرد سەرەکی‌ترین مەبەستیان لەخزمەت کردن و بایەخ دان بەبواری زانیاری فێرکردن تەنها بریتیە لە (بە مەسیحی‌کردنی خەڵکی، ئەویش بەهۆی بەکارهێنانی هۆکارێکی زۆر باش و دروستەوە کەبواری فێرکردن و زانست خوازیە.

---

(١) التبشیر والاستعمار – عمر فروخ.

بەڵێ هەربۆیە (هنری جسب) کەیەکێکە لەقوتابیانی (تەبشیر) دەڵێ: ((ان التعليم في مدارس) الارساليات المسيحية انما هو واسطة الى غاية فقط، هذة الغاية هي قيادة الناس الى المسيح وتعليمهم حتى يصبحوا افرادا مسيحيين وشعوباً مسيحية)).[1]

واتە: کاری فێرکاری لەو قوتابخانەو خوێندن گایانەی کەمەسیحیە گاورەکانی تێدایەو بانگەواز بۆ (بەمەسیحی)کردنی فێرخوازان دەکەن تەنها بریتیە لەبەکارهێنانی هۆکارێك بۆ گەیشتن بەمەبەستی سەرەکی خۆمان کەبریتیە لەبەمەسیحیکردنی خەڵکی ، بێگومان ئەو مەبەستەشمان بریتیە لەگەیاندنو بڵاوکردنەوەی مەسیحیەت لەناویاندا هەتا وەکو چەند کەسانو گەلێك ی گاورو مەسیحی دەربچن!!

هەروەها دەڵێ: ((ان المدارس شرط اساسي لنجاح التبشير)).[2]

واتە: قوتابخانەکان مەرجی سەرەکیو بناغەن بۆ (بەمەسیحیکردن) بەڵێ ئەمە مەبەستی سەرەکی جوڵەی تەبشیرەو لەگەڵ ئەمەشدا مەبەستێکی تریان هەیە کەبریتیە لەپەروەردەکردنو پێگەیاندنی کۆمەڵێك قوتابی گاور لەووڵاتانی ئیسلامی بۆسودوەرگرتن لەداهاتوویانو ئاسان بەڕێوەبردنی کارەکانیان لەپاشەڕۆژدا.

هۆکاری بڵاوبونەوەی جوڵەی (تەبشیر) لەووڵاتانی ئیسلامیدا

بێگومان چەند هۆکارێکی سەرەکی بووە هۆی بڵاوبونەوەی جوڵەی تەبشیر بەمەسیحیکردن . لەووڵاتانی ئیسلامیدا کەسەرەکیترینیان ئەمانەن:

١ـ بێئاگاییو دووری موسڵمانان لەحەقیقەتی ئیسلام:

یەکێ لەهەرە ئەو هۆکارە سەرەکیو بەرچاوانەی کەبوە هۆی بڵاوبوونەوەی جوڵەی تەبشیر لەووڵاتانی ئیسلامی بریتیبوو لەبێئاگایی و نەشارەزایی موسڵمانان بەئیسلام، خوای گەورە ئیسلامی بە(ڕوح) واتە گیان تەشبیە کردووەو دەفەرمێت: ﴿وكذالك أوحينا إليك روحاً من أمرنا﴾ (الشورى: ٥٢).

واتە: ئەی محمد (ﷺ) ئێمە بەفەرمانی خۆمان (ڕوحت) بەشێوەی نیگا بۆ دەنێرین کەمەبەست پێی ئیسلامو قورئانە بەڵێ (ئیسلام) ڕوحەو تایبەت مەندێتی (ڕوحیش)

---

(١) التبشير والاستعمار (عمر فروخ)

(٢) هەمان سەرچاوە.

لەوەدایە کەبچێتە هەر لاشەیەکی مردووەوە زیندوی دەکاتەوە، بەڵام زۆر بەداخەوە موسڵمانان بەهۆی دورکەوتنەوەیان لەو (ڕوحە) کەئیسلامو قورئانو فەرموودەکانی پێغەمبەرە)) توشی دەیانو سەدان گرفتو کێشەی دینیو دنیای بوون.

لەوانە هەندێکیان بووە دلرەدەستو بەکرێگیراوی بێباوەڕانو هەندێکیتریان بوونە ئالەتێکی چالاك بۆ ڕاپەڕاندنی ئیشوکاری علمانیو مارکسیو گاورو جولەکەکانو هەندێکیتریان بونە چەك بەدەستو پاڵپشتی ستەم کارو فەرمان ڕەوا دور لەدینەکان.

بەڵێ گاورە مەسیحیەکانیش لەم دەرگایەوە سەیرێکی حاڵی شڕی موسڵمانانیان کردوو هاتنە ژورەوەو ئەوەی ویستیان بەرنامەیان بۆ داڕشتو پاشان جێبەجێیان کرد.

۲- دووەم هۆکار بۆ دروست بونو بڵاوبونەوەی جوڵەی (تەبشیر) لەووڵاتانی ئیسلامی بریتیبوو لەڕوخانو لەناوچوونی خەلافەتی عوسمانی:

ئەویش بەهۆی پلانەیەك لەدوا یەکەکانی جولەکەو سەرجەم دووژمنە ڕق لەدڵەکانیتر، بێگومان ڕوخانی خەلافەتی عوسمانی ڕێخۆش کەرێکی زۆر گەورەبوو بۆ بڵاوبونەوەو پەرەسەندنی جوڵەی تەبشیر لەووڵاتانی ئیسلامی، چونکە پێش ڕوخانو لەناوچونی خەلافەتی عوسمانی سەرجەم ڕێچکەو بیردۆزە ماددیو دینە (منحرف)ەکان بەشێوەیەکی نهێنی کاریان دەکردوو زۆر بەژێر چالاکیەکانی خۆیان ئەنجام دەدا بەشێوەی (تنظیم)ی نادیار، بەڵام لەپاش ڕوخانی خەلافەتی عوسمانی ئەو بەربەستە شکاو ڕێخۆش کەرێکی گەورەبوو بۆ جوڵەی تەبشیر کەچالاکیەکانی خۆیان لەووڵاتی ئیسلامیدا ئەنجام بدەنو خەڵکی لەئیسلام دوربخەنەوە.

۳- سێهەم هۆکار بۆ بڵاوبونەوەی ڕێچکەی (تەبشیر) لەووڵاتانی ئیسلامی بریتیبوو لەوەی کەلەووڵاتانی ڕۆژئاوا سەدانو هەزاران قوتابی گاوری خاچ پەرست پەروەردەکراو بەناوی خێر خوازو دەستەی فریاکەتنەوە ڕەوانەی ووڵاتانی ئیسلامی کرانو ئەوانیش زۆر بەئاسانی کاری سەرەکی خۆیان ئەنجام داو خەڵکێکی زۆر یان لەموسڵمانو غەیری موسڵمان کردە قوتابی جوڵەی تەبشیر.

٤- دانانی ئابلوقەی ئابوریو دروست کردنی شەڕی ناوخۆ لەووڵاتانی ئیسلامیدا:

بێگومان بەر چاوترینو سەرەکیترین هۆکار بۆ بڵاوبنەوەی (تەبشیر) لە ووڵاتانی ئیسلامی بریتیبوو لەم خاڵە بەم شێوەیە.

لای هەموو كەس ئاشكرایە كەسەقام گیربوون و جێگیربوونی ئاشتی لەووڵاتدا دەبێتە خۆش گوزەران و حەوانەی ئەو خەڵكە، هەروەها شەڕو كوشتار دەبێتە هۆی كاول بوون و ڕوخانی بنەما ئابوری و كۆمەڵایەتی و سیاسیەكانی ووڵات، بەڵێ جوڵەی (تەبشیر) بۆ مەبەستی دورخستنەوەی خەڵكی لەئیسلام و ئاشناكردنیان بەڕێچكەی تەبشیر هەڵسان بەدروست كردنی جەنگ و دوبەرەكی لەنێوان لایەنە جیاوازو دژ بەیەكەكانی ووڵاتانی ئیسلامی تالەئەنجامدا كارگەیشتە ئەوەی كەووڵات وێران ببێت و هیچی بەسەر هیچەوە نەمێنێت.

بەڵێ لەم كاتەدا گەورەترین هەلە بۆ گەیشتنی یارمەتی و ئازوقەو دروست كردنی نەخۆش خانەو قوتابخانەو سەرجەم بوارە خزمەت گوزاریەكانی‌تر بەو ووڵاتە، هەر بۆیە بەم بیانوانەوە (تەبشیر) توانی لەهەموو ئەو ووڵاتانەی كەشەڕی ناوخۆی تێدا بوو بنكەی خۆی بەناوی ئاوادان كردنەوەو نوێكردنەوەی ووڵات و ژێرخانی ئابوریەوە دابمەزرێنی و مەسیحیەت بەناو خەڵكی ئەو ووڵاتەدا بەئاسان ترین شێوە بڵاوبكاتەوە. كوردستانی خۆمان باشترین نمونەی زیندووەو لەبەرچاودایە.

گەر بەخێرای سەیرێكی (١٠) ساڵ لەمەوپێش بكەین و بەراوردی بكەین لەگەڵ حاڵی ئەمڕۆی خۆماندا لەڕوی بڵاوبونەوەی (ئینجیل و كتێبە مەسیحیەكانی‌تر) جیاوازیەكی زۆر گەورە بەدی دەكەین چونكە (١٠) ساڵ لەمەوپێش زۆركەم لەخەڵكی ووڵاتی خۆمان دەیان زانی (ئینجیل) چیەو پەرتوكی چ گەل و میللەتێكەو تاچ ڕادەیەك بەڕاستی ماوەتەوە، خۆ گەر خواستی بەدەست خستن و خوێندنەوەی یەكێ لەو (ئینجیلانەت) بوایە ئەوە بەئاسانی دەستت نەدەكەوت و لەهەموو جێگەو شوێنێكدا نەدەبینرا.

بەڵام ئەمڕۆ لەووڵاتی ئێمەداو لەكوردستان بەتایبەتی (ئینجیل) بەهەر چوار جۆرەكەیەوە (لوقا، یوحنا، مرقص، متی) لەسەرجادەو شۆستەو هەندێ لەكتێبخانە گشتیەكاندا بەهەرزان ترین نرخ دەفرۆشرێ، یان لەهەندێك جێگادا بەدیاری دەدرێت بەخەڵكی، یان لەگەڵ شتی‌تردا بەیان درێتێ؟!

یان لەهەندێ لەو نەخۆش خانەو خوێندنگایانەی كەكردویانەتەوەو بەڕوكەش خزمەتی قاچ پەڕیوو كەم ئەندام و هەژارانی ووڵاتی تێدا دەكەن بەئاشكرا وەك ڕۆژی ڕوناك (ئینجیل) یان بەدیاری دەدرێتێ، كەلاپەڕەكانی لەماعەو ڕەسمەكانیشی ڕەنگاو ڕەنگ) لەهەندێ جێگاشدا ئەو ئینجیلانە كەدابەش دەكرێت كراوە بەكوردی بۆ مەبەستی ئاسان خوێندنەوەو تێگەیشتن لێی.

باشە ئەمە دەبێت بۆ وابێت؟! تۆ بڵێی خوای گەورە بەم کارە ڕازیبێت؟! باشە دەبێت ئێمەی ئیسلام خوازو دڵسۆزی ئیسلام حسابمان چیبێت لەڕۆژی دوایداو وەڵامی چی خوای گەورە بدەینەوە؟!

کەواتە ئەی موسڵمانی کورد!! ئاگاداربیبەرەو هۆشت بێتەوە بەخۆتداو علمانیو گاورو جەلەکەو کاسەلێس پاڵپشتەکانیان وولاتیان پڕکردین لە بێدینیو بەدکاری، کردیانە باشترین تاقیگە بۆ بەئەنجام گەیاندنی پیلانەکانیان ئافرەتانی حجابیان ڕوت کردینەوەو گەنجانو ڕۆڵە وولاتیان لەئیسلامەو خوای گەورە دورخستنەوەو گومڕاو سەرلێشێواویان کردو پاشان کردیانە دژی ئیسلامو بەرنامەی قورئان.

سەروەتو سامانو کەلەپورو دارای وولاتیان بەتاڵان بردین بۆخۆیان، دەی ڕاپەڕنو وورپابینەوەو ببنە کەناڵێکی ڕاگەیاندنو بانگی حەق بدەین بەگوێی خەڵکیداو پەردە لەسەر ڕوخساری ڕەشو تاوانی دوژمنانی ئیسلام لابەرین.

بەڵێ ئابلوقەی ئابوریو شەڕی ناوخۆ ئەنجامەکەی بەوە گەیشت کەلەوولاتێکدا ڕۆژی (٥) جار بانگی خواو یەکتاپەرستی بدرێت بەگوێی خەڵکیداو ساڵانە مانگی ڕەمەزانی تێدا بگیرێتو زەکاتی فەقیرانی تێدابدرێتو خەڵکەکەشی خۆی بەموسڵمان بزانێ کەچی لەگەڵ ئەوەشدا کارگەیشتە ئەوەی کەرێچکە بێدینو جولەکەکان بەئارەزوی خۆیان ئازادەیەکی سەرکەوتوو خەڵکیان لەدین دورخستەوەو بەدرەفتاریان لەوولاتدا بەرپاکردو بیرو باوەڕی ساختەکارو فشەڵی خۆیان بەسەرنج کردە مێشکو دڵی خەڵکەوە بەڵام لەگەڵ ئەم هەموو درۆو ساختەو هەوڵە بەردەوامەشیاندا نەیان توانی تاسەرخەڵکی چەواشەبکەنو فطرەتیان بەرەو کەلاوەی بێباوەڕیو دور لەخواییبەرن، سوپاس بۆ پەروەردگار ڕابوونو بوژاندنەوەو بانگەوازی ئیسلامی پڵنگ ئاسا لەسەنگەری ڕووبەڕووبونەوەدا ڕاوەستا دژی درۆو کارە چەواشەکانیانو لەئەنجامدا خەڵکی چەواشەو بێئاگا لەئیسلام وورپابونەوەو گەڕانەوە بۆ باوەشی فراوانو گەرمی ئیسلامو مزگەوتەکانیان ئاوەدان کردەوەو ئیسلامیان کردە بەرنامەی ژیانیان، هەروەها ئەو ئافرەتانە کەببیانو پێشکەوتوخوازیەوە بەرگی حجابیان لەبەر داڕنیبون بەئاگا هاتنەوەو گەڕانەوە سەر فطرەتی پاکی خۆیانو پۆشینی بەرگی حجابو بازاڕو شوێنە گشتیەکانیان بەسەرپۆشی پاکو دڵی پڕلە ئیمانەوە ڕازاندەوەو لەهەمان کاتیشدا بونە دڕکێکی جگەر بڕ بۆ دوژمنانیان، بەڵێ ئەمە حەقیقەتەو پێویستە زۆر بەئاشکرا باس بکرێت: ﴿الذين يبلغون رسالات الله يخشونه ولايخشون أحدا إلا الله﴾.

حوكمی ئیسلام دەربارەی جوڵەی تەبشیر بەمەسیحیكردن

پێم باشە لەكۆتا باسی ئەم بەندەدا حوكمی ئیسلام دەربارەی (تەبشیر)و شوێن كەوتوانیان ڕوون بكەمەوە تا موسڵمانان زیاتر ئاشنابن بەیاساكانی ئیسلامو دوژمنی خۆیان بۆ دەربكەوێت.

١- مەسیحیەت لەڕوانگەی ئیسلامەوە:

بێگومان دینی مەسیحیەت بەودینە دەوترێت كەبۆ گەلی جولەكە . بەنی ئیسرائیل . نێردراو(عیسی كوڕی مەریەم) بو بەپێغەمبەریانو پەرتوكێكی ئاسمانیان لەلایەن خوای گەورەوە پێخەڵات كرا بەناوی (ئینجیل) هەروەك خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿وآتیناه الانجیل فیه هدىً ونور﴾ (المائدة: ٤٦).

واتە: ئێمە ئینجیلمان بەخشی بە(عیسی) كەتێیدا بوو هیدایەتو ڕووناكی، بێگومان (عیسی) (علیه السلام) دوا پێغەمبەربوو بۆ جولەكەكان، هەروەها لەسەردەمی (عیساشدا) (ئینجیل) كۆنەكرایەوە لەیەك بەرگدا بەڵكو لەپاش (عیسی) هاوەڵەكانی هەڵسان بەنوسینەوەی (ئینجیل) بەڵام بەو شێوەنا كەلەكاتی خۆیدا هاتبوە خوارەوە بۆ (عیسا) (علیه السلام) بەڵكو زۆرێك لە وتەی خوای گەورەیان وون كردوو گۆڕییانو قسەی خۆیان لە جێگەكەیدا دانا، لە پاشان دا ژمارەی ئینجیلەكەیان گەیشتە ڕێژەیەكی زۆر كە نزیكەی (١٠٠) انجیل دەبوو. گاورەكان هەڵسان بە سووتاندنی ئەو كۆمەڵە زۆرە ئینجیلەی كە بە دەست نوسی قەشەكان نوسرابوونو لەناویان بردن تەنها (٤) یان نەبێت كە ئێستا لە جیهاندا مەسیحیەكان زۆر متمانەی پێدەكەن كە بریتییە لە:

١- ئینجیلی لوقا.

٢- ئینجیلی یوحنا.

٣- ئینجیلی مرقص.

٤- ئینجیلی متی.

هەریەك لەم ئینجیلانەی كە ئێستا هەن دژایەتیان لەگەڵ یەكتردا هەیەو جیاوازییەكی گەورەو بەرچاو بەدی دەكرێت لە نێوانیاندا.

كەواتە: ئێمەی موسڵمان باوەڕمان بە ئینجیل هەیە وەك پەرتوكێكی ئاسمانی .. كە وتەی خوای گەورەیە، بەڵام بە هیچ شێوەیەك باوەڕمان بەو ئینجیلە نیە كە لە جیهاندا هەیە چونكە دەست كاری كراوەو قسەی مرۆڤاكانی تێكەڵ بووە.

هەروەها دەربارەی مەسیحیەتیش دەڵێین:

هەروەك چۆن باوەڕمان وایە كە (ئینجیل) پەرتوكێكی خوایەو پاشان لە لایەن قەشەو گاورەكانەوە دەست كاری كراوە ئاواش باوەڕمان وا یە كە مەسیحیەت دینێكی خوایی بوو كە بۆ گەلی بەدكاری جولەكە هاتو پاشان كە ئیسلام هات دینی مەسیحیەت سڕایەوەو كاری نەما، وە بە هاتنی ئیسلام سەرجەم دینە ئاسمانی‌یەكان (نەسخ بوونەوەو باویان نەما).

كەواتە ئێستا دەڵێین: مەسیحیەت لە ڕوانگەی ئیسلامەوە دینێكە سڕاوەتەوەو بە هیچ جۆرێك دروست نیە كە ئیش بەیاساكانی بكەین‌و شوێنی بكەوین، هەروەها (ئینجیل) یش لە ڕوانگەی ئیسلامەوە كتێبێكی ئاسمانیەو بە هاتنی قورئان سڕاوەتەوەو كاری پێ ناكرێ، هەروەها ئینجیل لەگەڵ ئەوەی كاری پێ‌ناكرێت، دەست كاریش كراوەو هەزاران قسەی مرۆڤی بەناوی خواو عیساوە تێدا وتراوە، بەڵێ:

كەواتە ئێستا نە دروستە ببیت بەمەسیحی چونكە بە هاتنی ئیسلام.. سڕاوەتەوە، نەدروستە ئینجیل بكەیتە بەرنامەو پێشەنگی ژیانت چونكە:

ا) بە هاتنی قورئان ئینجیل‌و سەرجەم كتێبە ئاسمانی‌یەكانی تر سڕانەوەو كاریان نەما.

ب) ئینجیل دەست كاری كراوەو پڕیەتی لە قسەی پاپاو قەشە گاورەكان.

٢- حەرەكەی تەبشیر لە ڕوانگەی ئیسلامەوە:

هەروەها حوكم ی ئیسلام دەربارەی حەرەكەی تەبشیر ئا بەم جۆرەیە:

بێ‌گومان حەرەكەی (تەبشیر) ڕێچكەیەكی گومڕاكەرەو هەوڵ دەدات لە پێناوی دورخستنەوەی خەڵكی لە ئیسلامو سەرجەم بەها ڕەوشتی‌یەكان بۆ مەبەستی (بەمەسیحی) كردنیان، هەروەها حەرەكەی (تەبشیر) ڕاستەوخۆ لە دژی ئیسلامو موسڵمانان دروست بووەو بەردەوام كاردەكات بۆ دژایەتی ئیسلامو موسڵمانان.

كەواتە هەركەسێ شوێن ئەم ڕێچكە نادروستو بەدكارە بكەوێتو –واز لە ئیسلام بهێنێت – ئەوە ئیسلام بەیەكێ لە هەڵگەڕاوەكانی دەزانێ (مرتد) و حوكمی هەڵگەڕاوەكانیش لە دنیادا كوشتنە، هەروەك چۆن (ابو بكری صدیق) (خوای لێ ڕازی بێت) لەپاش وەفاتی پێغەمبەر (ﷺ) لەشكری بۆ ئامادە كردنو لەناوی بردن كە ئەو شەڕە ناونرا شەڕی هەڵگەڕاوەكان (حروب الردة).

هەروەها لە دواڕۆژیشدا یەكێ دەبێ لەوكەسانەی كە ڕوخساریان ڕەش داگیرساوەو لە ڕەحم و لێخۆشبونی خوای گەورە وەدوورن، قورئان لە بارەیانەوە دەفەرموێت:

﴿فأما الذين أسودت و جوههم اكفرتم بعد ايمانكم؟!﴾.

واتە: ئەو كەسانەی كە باوەڕیان هەبووەو پاش باوەڕ هێنانەكەیان بێ‌باوەڕ بونەتەوەو لە ئیمان پاش گەز بوونەتەوە لە دواڕۆژدا ڕویان ڕەشەو ناشیرین ڕەخسارن.

سەرچاوەكان

التبشير والأستعمار في البلاد العربي .... عمر فروخ

الموسوعة الميسرة في الأديان والمذاهب المعاصرة................... ندوة العالمي

اخلاقنا أو الدمار... ابراهيم نعمة

هل الكتاب المقدس كلام الله .... أحمد ديدات

الإسلام في أفريقا الوسطى .... ابراهيم نعمة

بەندی سێهەم

البوذية

(بوزیەت)

پێناسەی بوزیەت:

بریتی‌یە لەو دینەی کە لە هندستان پەیدا بوو، مێژووی سەرهەڵدانی ئەم دینە دەگەڕێتەوە بۆ (٥٠٠) ساڵ پێش زاین، بەرنامەو یاساکانی ئەم دینە لەسەرەتای سەرهەڵدانو دروست بوونیدا خەڵکی بانگ دەکرد بۆ کەنارگیری‌و وازهێنان لە ژیانی دنیاو خۆشەویستی‌و لێبوردنو کاری چاك، بەڵام پاش مردنو لەناوچونی دامەزرێنەری ئەم دینە کە ناوی (بوذا) بوو شوێن کەوتوانی ئەم دینە هەڵسان بە گۆڕینو ڕۆچون لەم دینەداو چەند بیروباوەڕێکی بێناوەرۆكو بێواتایان خزاندە ناو دینی بوذیەتەوە تاكار گەیشتە ئەوەی کە (بوذا) بە خوا بزانن‌و کڕنوشی بۆ ببەن، هەروەها ئەم گەلە بەدکارو دوور لە خوایە هەڵسبان بە دروست کردنی پەیکەری (بوذا) و پاشان کڕنوشیان بۆ برد.

تێبینی: خوێنەری بەڕێز ئاگادار دەکەمەوە کە بۆ مەبەستی زیاتر شارەزا بوون لە پێناسەی (بوذیەت) با سەر بدەن لە کتێبی (الموسوعة الميسرة في الأديان والمذاهب المعاصرة) (ص: ١٠٧) یان (الموجز في الأديان والمذاهب المعاصرة) (ص: ٨٦).

چەند هەڵویستو بیروباوەڕێکی بوذیەکان

بێگومان بوذیەت وەك ڕێچکەیەکی دروست کراوو دینێکی بێناوەرۆك چەند هەڵویستو بیروباوەڕێکی تایبەتی خۆیان هەیەو بەرچاوترینو سەرەکی ترینیان ئەمانەن:

١- بیروباوەڕی بوذیەکان دەربارەی پەروەردگارو خوایەتی:

بوذیەکان لەسەرەتای بانگەوازی دروست بونیاندا هیچیان نەدەوت دەربارەی خوای گەورەو وەك شتێکی نادیار (غیب) سەیریان دەکرد بەڵام پاش مردنو تیاچوونی

(بوذا)[1] هەندێ لە شوێن کەوتوانی دەستیان کرد بە پەرستن و کڕنوش بردن بۆ پەیکەری بوذا، هەندێکی تریان دەیان ووت (بوذا) کوڕی خوایە ((سبحانە وتعالی عما یشرکون)) هەندێکی تریشیان انکاری بوونی خوای گەورەیان دەکردو خەڵکیان بانگ دەکرد بۆ بێباوەڕی.

٢- هەڵوێستی بوذیەکان دەربارەی پاداشتی ڕۆژی دوایی:

(بوذیەکان باوەڕیان وایە کە مرۆڤ لە دنیادا چەندە باش بێت یان چەندە خراپ بێت ئەوە تەنها بۆ خۆی باشە یان خراپەو لە ڕۆژی دواییدا پاداشت و تۆڵەی لێ ناسێنریتەوە هەروەها باوەڕیان بە زیندوو بوونەوەو بەهەشت و دۆزەخ و سزاو پاداشتی ڕۆژی دوای نیە).

گومانیشی تێدا نیە هەرکەس و کۆمەڵێك لە دنیا گەر انکاری یەکێ لە بنەما سەرەکیەکانی ئیسلام و ایمانی کرد (کافر) دەبێت، خوای گەورەش لەم بارەیەوە دەفەرمووێت:

﴿زعم الذين كفروا أن لن يبعثوا قل بلى وربي لتبعثن ثم لتنبؤن بما عملتم وذلك على الله يسير﴾ (التغابن: ٧).

واتە: بێباوەڕەکان وادەزانن کە زیندوو ناکرێنەوە؟! ئەی محمد (ﷺ) بڵێ نەخێر پەروەردگارم زیندویان دەکاتەوەو پاشان پێشیان دەوترێت ئەوەی کە کردوویانە -لە هەموو ئەو خراپەو تاوانانەی کە ئەنجامیان داوە- بەڕاستی ئەمە کارێکە بەلای خوای گەورەوە زۆر ئاسانە.

٣- بیروباوەڕی بوذیەکان دەربارەی (ڕۆح) واتە (گیان):

بوذیەکان باوەڕیان وایە کاتێ یەکێ دەمرێ و ڕۆحی دەردەچێ، ئەم ڕۆحەی دەچێتە ناو لاشەی کەسێکەوە کە تازە هاتبێتە دنیاوەو لەدایك بووبێت، پاشان ئەو ڕۆحەی کە لەلاشەی مرۆڤەکان دەڕوات دەچێتەوە لاشەی کەسانی ترو ئاوا بەو شێوەیە ڕۆحەکان لە نێوان خەڵکیدا دەگوێزرێنەوە، بەڵێ ئەم باوەڕە بێ ناوەڕۆك و فشەڵەشیان لەوەوە سەرچاوە دەگرێت کە باوەڕیان بە زیندوو بوونەوەو بەهەشت و دۆزەخ و پاداشت و سزا نیە.

---

(١) لە ڕاستیدا (بوذا) خۆی ناوی ((سدهارتا جوتاما)) یە و ووشەی بوزا لە قەبێکە بۆ ئەو کابرایە بەکار دەهێنرێت، کە (بوذا) بە مانای ((العالم)) واتە: زانا دێت، وەهەروەها نازناوی ((بسکیامونی)) شی لێنراوە کە بەواتای (مانەوە لە خەڵوەتدا)) (معتکف) دێت سەرچاوە. الموسوعة السيرة في الأديان والمذاهب المعاصرة (ص: ١٠٧).

بێگومان ئەم بروباوەڕەیان دەربارەی ڕۆح زۆر هەڵەیەو دژی فەرموودەی خوای گەورەو پێغەمبەر (ﷺ) چونکە مرۆڤ کاتێ دەمرێت ئەو ڕۆحەی بەرەو جیهانی (بەرزەخ) دەڕوات، ئەگەر ڕۆحێکی پاك بووبێت لە دنیاداو خوا پەرست بووبێت ئەوە تا ڕۆژی قیامەت لە خۆشیو حەوانەوەدا دەژی، خۆ ئەگەر ڕۆحێکی پیسو دوور لە خواو تاوان باریش بووبێت ئەوە تا ڕۆژی قیامەت لە ئەشکەنجەو ئازاردا دەبێت.

٤- بیروباوەڕی بوذیەکان دەربارەی یاسا چینایەتیەکان (النظام الطبقات):

(بوذیەکان بەو پەڕی توندو تیژیەوە بەرەنگاری یاسا چینایەتیەکان دەبنەوەو دژی دەوەستن، بوذیەکان دەڵێن: دەبێت هەمو خەڵکی وەکو یەك بژیو کەس لەکەس زیاتری نەبێتو هەموو خەڵك یەك جۆر جل لەبەربکەنو یەك خواردن بخۆنو یەك ماندوێتی ببینن و یەك جۆر ئەرکیان بەسەردا بدرێت ویەك جۆر ژیانیان هەبێت بەڤە دەر یەکتری پارەیان هەبێت؟!

ئایا ئەم یەکسانیەی ئەمان داوای دەکەن لەگەڵ فطرەتو دەرونی مرۆڤەکاندا دەگونجێ یان دژایەتی هەیە؟! لە وەڵامدا دەڵێین: ئەم بیروباوەڕەیان لەگەڵ ڕەوشتو ناخی انساندا دژایەتیەکی گەورەی هەیەو هەرگیز لە جیهانی واقعدا جێبەجێ ناکرێت، بەڵگەشمان لەسەر ئەم ڕایە (مێژووی٧٠ ساڵەی مارکسیەکانی یەکیەتی سۆڤیەتە) کە شیوعیەکان هەمان باوەڕیان هەبوو دەیان ووت دەبێت مرۆڤەکان لە کارو مافدا یەکسان بن بەڵام سەرەنجام شیوعیەت بەرهەمی فکری (٧٠) ساڵەی گەیشت بەڕوخانو ڕسوا بوون لەجیهانداو لای کەس بایەخی نەما، چونکە ئەوەی (بوذیەکان) لەکۆنداو (مارکسی) یەکان لەم سەردەمەدا خەڵکیان بۆ بانگ دەکرد لەگەڵ ویستو فطرەتو خۆزگەی خەڵکیدا نەدەگونجا، بەڵێ: خوای گەورە مرۆڤەکانی بە شێوەیەك دروست کردوە کە لەگوفتارو کردارو شتە ناوکیو سروشتیەکاندا جیاوازن بۆ مەبەستی ئازادی بیرکردنەوەو هەڵبژاردنی ئەو شتەی کە مرۆڤەکان خۆیان پێیان خۆشە نەك خەڵکانی غەیری خۆیان، هەروەها لە دنیادا ئەوەی زیاتر هەوڵ بداتو ماندو ببێت ئەوە مافی خۆیەتی ئەو کەسە دەوڵەمەندترو خاوەن دارایی تر بێت کە هەوڵ ناداتو ماندو نابێت.

قورئانیش لەم بارەیەوە دەفەرموێت:

﴿والله فضل بعضكم على بعض في الرزق﴾ (النحل:٧١).

واتە: پەروەردگار فەضلی هەندێکی تری داوە بەسەر هەندێکی تردا لە بواری ڕزقو ڕۆزیدا.

٥- بیروباوەڕی بوذیەكان دەربارەی كاركردن و هەوڵ دان:

(بوذیەكان بە هۆی هەڵبژاردنی ژیانی كەنارگیرو دوور لە خەڵكی و وازهێنان لە دنیا و خۆشیەكانی توشی گەورەترین ڕۆچوون و هەڵە بوون كە بریتی یە لە دەست پان كردنەوەو داواكردنی یارمەتی و كۆمەك لە خەڵكی، ئەمیش بەهۆی تەمەڵی و بێ توانای كاركردن و هەوڵ دانیان، بێگومان ئەم بیروباوەڕەشیان دژایەتی گەورەی هەیە لەگەڵ فطرەتی ئینسانەكانداو پاشان لەگەڵ یاسا نەگۆڕو بڕیار لەسەر دراوەكانی خوای پەروەردگاردا، چونكە مرۆڤ بێ كاركردن و هەوڵ دان ناتوانێت بژێت و ژیانی بەردەوام بەسەر بەرێت، بەڵێ خوای گەورەو پێغەمبەریش داوای كاركردنیان لێ كردووین و هانمان دەدەن كە بەرەنجی شانی خۆمان كار بكەین و ژیانی ڕۆژانەی خۆمان دابین بكەین.

تیشكێك لەسەر عەقیدەی بەدكاری بوذیەكان

بێگومان بوذیەكان جگە لەو چەند خاڵەی كەلەوە پێش باسمان كرد چەند بیروباوەڕێكی سەیرو بێ ناوەرۆكی تریان هەیە كەبە هۆیەوە توشی (شرك و كوفرو ڕۆچون) بوون كە بەرچاوترین و سەرەكی ترینیان بریتی یە لە:

١- بوذیەكان باوەڕیان وایە كە (بوذا) خوایە (والعیاذ باللە).

٢- بوذیەكان دەڵێن: كاتێ (بوذا) لەدایك بوو سەرجەم سەربازەكانی ئاسمان ئاشنا بوون و مەلائیكەتەكان دەستیان بە ووتنی گۆرانی و نەشیدكرد لە ناو خۆشەویستی لەدایك بوونی (بوذا).

٣- شوێن كەوتووەكانی(بوذا) دەڵێن: كاتێ بوذا مرد كاری گرنگی لەسەر زەوی تەواوكردو سەركەوت بۆ ئاسمانەكان؟!

٤- بوذیەكان باوەڕیان وایە كە (بوذا) جارێكی تر دەگەڕێتەوە سەر زەوی بۆ مەبەستی سەقام گیركردن و بڵاوكردنەوەی ئاشتی و برایەتی لە نێوان خەڵكی سەر زەویدا!!؟

<u>پرسیار</u>/ ئایا بوذیەكان چەند كۆمەڵ و مەذهەبن؟!

<u>وەڵام</u> / بێگومان بوذیەكان لە ناو خۆیاندا دوو كۆمەڵ و دوو مەزهەبن كە بریتین لە:

١- كۆمەڵێكیان زۆر پەیوەستن بە سەرجەم یاساكانی دینی بوذاوە وە سیەتەكانی یەوە.

٢- كۆمەڵی دووەمیان پێیان دەوترێت (المتدنیون):

ئەم كۆمەڵەیان لە كۆمەڵی یەكەمیان ناكات و شل گیرن لە یاسا و وەسیەتەكانی (بوذا) و لە هەندێ كات و حاڵەتدا كەم تەرخەمی لە جێبەجێكردنیدا دەكەن.

هەروەها بوذیەکان دوو (مەزهەبی) سەرەکیشیان هەیە کە بریتین لە :

(١) مەزهەبی شمالی: شوێن کەوتوانی ئەم مەذهەبە زۆر ڕۆچوون لە خۆشەویستی و بەگەورەدانانی بوذا تا ئەو پلەیەی کە بە خوای دەزانن!!

(٢) مەزهەبی جنوبی: شوێن کەوتوانی ئەم مەذهەبە وەك کۆمەڵی یەکەم نین و خۆشەویستیان بۆ (بوذا) کەم ترەو بە خوای نازانن!!

شوێن و وولاتی بوذیەکان لە جیهاندا

بوذیەکان لە جیهاندا بڵاوبونەتەوەو بەتایبەتی لە ناو گەلانی ئاسیادا، وە زۆرترین شوین کەوتوی ئەم ڕێچکەیە بریتییە لە وولاتانی:

((هیندستان، صین، یابان، نیبال، سیلان، بورما، کوریا، ئەندۆنیسیا، مەنغۆلیا، کەمبۆدیا، تایلاندو چەند وولاتێکی تری جیهان)).

حوکمی ئیسلام دەربارەی بوذا و بوذیەکان

هەروەك چۆن لە بەندی یەکەمو دووەمی ئەم نامیلکەیەدا حوکمی ئیسلاممان لە زاراوەی هەردوو بیردۆزو ڕێچکەی (علمانیەتو تەبشیر) خستە ڕوو، ئاواش بەم جۆرە حەز دەکەم حوکمی ئیسلام دەربارەی ڕێچکەی بوذیەتو بوذیەکان بخەمە ڕوو بۆ مەبەستی هۆشیاربوونەوەو وریا بوونەوەی موسڵمانان دەربارەی ئەم ڕێچکە بت پەرستە.

١- حوکمی ئیسلام دەربارەی بوذیەت:

قورئان فێری یاسایەکی نەگۆڕمان دەکاتو پێمان دەڵێت:

((هەر بیروباوەڕو بیردۆزو دینێك سەرچاوەکەی نەگەڕایەوە سەر ووتەی خوای گەورەو پێغەمبەرەکەی ئەوە ئەو بیروباوەڕو دینە دەبێتە ڕێچکەیەکی جاهلی و گومڕاکەر.

کەواتە ئەگەر لەم ڕوانگەیەوە ڕێچکەی بوذیەت بەکێشانەی قورئانو فەرموودەکانی پێغەمبەر (ﷺ) کێشانە بکەین ئەوە لە ئەنجام دا دەگەینە ئەم چەند حوکمو بڕیارە:

أ) بوذیەت گەر دینیش بێتو خەڵکی بۆ یەکتا پەرستی و ناسینی خوای گەورە بانگ بکات ئەوە بە هاتنی دینی ئیسلام نەسخ دەبێتەوەو کاری نامێنێ چونکە ئیسلام

دینی کۆتاییەو بۆ سەرجەم خەڵکی سەر زەوی بەبێ جیاوازی.

کەواتە بەپێی ئەم یاسایە بوذیەت کاری نەماوەو دروست نیە کە خەڵکی شوێنی بکەون چونکە لە دینی بوذیەت زۆر باشتر هەیە کە ئیسلامەو سەرجەم لایەنە جۆراو جۆرەکانی ژیانی مرۆڤی گرتۆتەوەو لە هەموو کات و سەردەمێکدا یاساکانی جێبەجێ دەکرێت.

ب) بە پێناسە کردن و لێ کۆڵینەوە دەربارەی بوذیەت ئەو ڕاستیەمان بۆ دەرکەوت کە (بوذیەت) دین نیەو خوای گەورە نەی ناردووە، هەروەها (بوذا) ش کەسێکی هەڵبژاردەی خوا نەبووە لە ناو بەندەکانداو پێغەمبەر نەبووە، بەڵێ ع (بوذا) ع (یاساکانی بەرنامەی بوذیەت) لەلایەن خوای گەورەوە نەهاتووە، بەڵکو (بوذیەت) ڕێچکەیەکی دروست کراوی دەستی مرۆڤەکانەو بە ئارەزوی خۆیان یاساو بەرنامەیان بۆ داناوە.

کەواتە بە هیچ جۆرێك ئیسلام ڕازی نیە بە بوونی ئەم ڕێچکە بت پەرست و گومڕاچیە، بەڵکو ئیسلام بە بیرو باوەڕێکی جاهلی دەزانێ و شوێن کەوتوانیشی بە گومڕا سەیر دەکات.

٢- حوکمی ئیسلام دەربارەی شوێن کەوتوانی بوذیەت:

حوکمی ئیسلام دەربارەی بوذیەکان: سەرجەم زانایان ڕایان لەسەر ئەوەیە کە ئەگەر هەرکەسێ انکاری لە یەکێ لە یاساکانی ئیسلام کردو وتی ئەو حەرامە حەڵاڵە یان فلانە شت نەدەبوو وابوایەو دەبو ئاوا بوایە یان انکاری لە بنەما عەقیدیەکان بکات ئەوە بێگومان ئەو کەسە لە ئیسلام دەچێتە دەرەوەو بێ باوەڕ دەبێت، کەواتە ئێستا حوکمی ئیسلام دەربارەی بوذیەکان ئا بەم جۆرەیە:

أ) بوذیەکان مشرکن چونکە کڕنوش بۆ پەیکەری بوذا دەبەن هەروەك چۆن لەسەرەتادا مشرکەکانی مەککە کڕنوشیان بۆ (هبل و لات و عوزاو منات) دەبرد، خوای گەورەش لە (شرك) خۆش نابێت بە هیچ شێوەیەك وەك دەفەرمووێت:

﴿ان الله لا یغفر أن یشرك به ویغفر مادون ذلك لمن یشاء﴾.

واتە: خوای گەورە هەرگیز لە تاوانی شرك خۆش نابێت و لە گوناهەکانی تری غەیری شرك خۆش دەبێت گەر ئارەزوی لێبێت؟

ب) بوذیەکان بێ باوەڕن (کافر) چونکە انکاری زیندوو بوونەوەو حساب و بەهەشت و دۆزەخ دەکەن، هەروەك لەسەرەتادا باسێکی بیروباوەڕو بەرنامەیانمان نوسی.

ج) بوذیەکان گومڕان چونکە ڕێی ڕاستیان وون کردووەو تا ئێستاش کڕنوش بۆ بت دەبەن و خوای گەورەیان وون کردووە.

د) بوذیەکان کۆنەپەرستن چونکە هەمان کاری گەلەکەی (ابراهیم و نوح و موسا و عیسا و پێغەمبەر) دەکەن و کڕنوش بۆ بت دەبەن، بەڕاستی هەر پێغەمبەرێك بۆ هەر گەلێك ڕەوانە کرابێت دەست بە جێ باسێکی چڕو پڕی عەقیدەو یەکتا پەرستی و یەك خواناسی بۆ خەڵکی کردووە تا خەڵکی لە بت پەرستی و چڵکاوی نەفامی دەربهێنن و لەو کۆنەپەرستی و گومڕاییە ڕزگاریان بکەن.

هـ) بوذیەکان ستەم کار (ظالم)ن. چونکە سیفەتی خوای گەورەیان داوەتە پەیکەرێك کە بەدەستی خۆیان دروست یان کردووە، بێ گومان بە هۆی ئەم کارەشیانەوە مشرك بوون خوای گەرەش لەسەر زمانی لوقمانەوە کاتێ ئامۆژگاری کوڕەکەی دەکات دەفەرموێت: ﴿یا بني لا تشرك بالله ان الشرك لظلم عظیم﴾..واتە: ئەی کوڕی شیرینم هاوەڵ بۆ خوای گەورە پەیدا مەکە چونکە هاوەڵ دانان بۆ خوای گەورە ستەمێکی زۆر گەورەیە.

دوا ووتەو دوا ئامۆژگاری

لە کۆتاباسی ئەم نامیلەیەدا حەز دەکەم دوا ووتەی خۆم پێشکەش بە خوێنەرانی ئازیز بکەم و وەك برایەکی دڵسۆز پێ ی بڵێم:

((خوێنەری بەڕێز ئەمەی باسمان کرد توێژینەوەیەکی زانستی و حەقیقی بوو دەربارەی هەرسێ ڕێچکەی (عیلمانیەت و تەبشیر و بوذیەت) کە مەبەستی سەرەکی هەریەك لەم سێ ڕێچکەیە بریتی‌یە لە سڕاند نەوەی بیری یەکتا پەرستی و یەك خواناسی لە دڵی مرۆڤەکان و داڕنینی سەرجەم بەها ڕەوشتیەکان، بەڵێ تێگەیشتین لەم ڕێچکانە مرۆڤ ئاگادارو هۆشیـار دەکات بە ژیانی دنیاو ناسینی دۆست و دوژمنی خۆی.

لە کۆتایدا ئامۆژگاریم بۆ تۆی بەڕێز ئەوەیە کە تەنها شوێن ڕێبازی بەرزی ئیسلام بکەوەو تەنها پەروەردگار بە خوای خۆت بزانەو تەنها پێغەمبەر (ﷺ) بەڕابەرو پێشەنگی کاروانی ژیانت بزانەو گەر تا ئێستاش ئیسلام و ڕێگەی ڕاستت نەناسیوە ئەوە ئێستا بیناسەو لێ ی تێ بگە.

((ذاق طعم الأیمان من رضي بالله رباً وبمحمد رسولاً وبالأسلام دیناً)) (رواه‌مسلم)

واخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین.

تم بحمد الله اللطیف الخبیر.

١ / ٦ / ١٩٩٨ ز

٦ / صفر/ ١٤١٨ ك

ناوەڕۆک

بەندی دووەم

بەندی سێیەم

لەم كتێبەدا

❁ بەندی یەکەمی ئەم کتێبە دەدوێ دەربارەی بیردۆزی علمانیەت و ئەم بابەتانەی خوارەوە ...

- پێناسەی ووشەی (علمانی)
- هۆکاری سەرهەڵدانی علمانی لەوڵاتانی ڕۆژئاوادا .
- بیروباوەڕی علمانیەکان لەوڵاتانی ڕۆژئاوادا .
- کاریگەری باوەڕی علمانیەکان لەسەر تاك و کۆمەڵی خەڵکی ڕۆژئاوا.
- هۆکاری سەرهەڵدانی علمانیەت لەوڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ئیسلامی.
- بیروباوەڕی علمانیەکان لەوڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ئیسلامی.
- چەند بەڵگەیەکی واقعی و ژیرانە لەسەر فەشەلی بیرۆکەی علمانیەت لەوڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ئیسلامیدا .
- حوکمی ئیسلام دەربارەی ڕێچکەی گومڕاکەری علمانی و شوێن کەوتوانیان .

❁بەندی دووەم دەدوێ دەربارەی جوڵەی بەمەسیحی کردنی خەڵکی کە بە (التبشیر) ناسراوە ، ئەمیش چەندین باس و بابەتی گرنگ و جۆراو جۆری لە خۆ گرتووە هەر لە پێناسەی (تبشیر) و کاتی دروست بوون و ئامانج و ڕێگەکانیان بۆبە مەسیحی کردنی خەڵکی و چەندین بابەتی تر.

❁کۆتا بەندی ئەم کتێبە کە بەندی سێهەمیەتی دەدوێ دەربارەی ڕێچگەی (بوزیەت) و ناوی دامەزرێنەری و بیروباوەڕو چەند باسێکی تر .